

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2021

Mgr. Aneta Janigová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči

Mgr. Aneta Janigová

Diplomová práce

2021

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Aneta Janigová**
Osobní číslo: **H18390**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Diplomová práce se bude věnovat problematice penitenciární a postpenitenciární péče v České republice. Práce bude mapovat resocializační proces jedince po výkonu trestu odnětí svobody zpět do společnosti. Cílem diplomové práce je zjistit nejčastější komplikace související s resocializačním procesem. Pro výzkumnou část budou použity kvalitativní strategie, které by měly reflektovat realitu stavu postpenitenciární péče.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. Kapitoly z penologie II. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer, 2016, x, 189 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7552-163-7.
ŠPANKOVÁ, Jana. Resocializácia odsúdených. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2013, 177 s. ISBN 978-80-7380-484-8.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Albín Škoviera, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

PROHLÁŠENÍ AUTORA

Prohlašuji:

Práci s názvem *Resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice

V Pardubicích dne 29. 3. 2021

Mgr. Aneta Janigová

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych velmi poděkovat osobám, které se podílely na vzniku diplomové práce. První poděkování patří vedoucímu doc. PhDr. Albínu Škovierovi PhD., za všechny rady, ochotu, spolupráci a laskavé vedení, které mi při psaní diplomové práce a v době mého studia poskytl.

Druhé poděkování patří Mgr. et Mgr. Tereze Raszkové, za všechny společné konzultace, které mi dokázaly rozšířit obzory. Také za její nikdy nekončící elán a odhodlání, které jsou mi nejen v oblasti vězeňství za dobu mého studia i po něm vzácnou inspirací.

Vřelé poděkování náleží také respondentům, kteří se se mnou ochotně a upřímně podělili o své zkušenosti, a tak se také zasloužili o vznik diplomové práce.

Nesmím opomenout nestátní neziskové organizace, jež mi byly nápomocny při zprostředkování kontaktu s respondenty.

ANOTACE

JANIGOVÁ, Aneta. *Resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči*. Pardubice, 2021. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra věd o výchově. Vedoucí práce Albín Škoviera. 105 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se věnuje tématu resocializačního působení v penitenciární a postpenitenciární péči. Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jakou mají zkušenost osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči. Teoretická část práce se věnuje vymezení základních pojmů nutných k orientaci ve vězeňském prostředí. Dále je popsána penitenciární a postpenitenciární péče v České republice. V empirické části je použita kvalitativní výzkumná strategie v podobě rozhovorů s osobami, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody a zároveň využily služeb postpenitenciární péče. Výsledkem rozhovorů je zjištění, jakou mají trestané osoby zkušenost s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči a v čem vidí jeho přínos či nedostatky.

Klíčová slova: penitenciární péče, postpenitenciární péče, výkon trestu odnětí svobody, resocializace

TITLE

Resocialization in penitentiary and post-penitentiary care.

ANNOTATION

JANIGOVÁ, Aneta. *Resocialization in penitentiary and post-penitentiary care*. Pardubice, 2021. Diploma Dissertation. University of Pardubice, Faculty of Philosophy, Department of Education Leader of the Diploma Dissertation: Albín Škoviera. 105 pp.

The Diploma thesis deals with the topic of resocialization in penitentiary and post-penitentiary care. The main goal of the diploma thesis is to investigate the experiences with resocialization in penitentiary and post-penitentiary care of the people who have been serving a prison sentence. The theoretical part of the work defines the basic concepts necessary for orientation in the prison environment. Further it describes the penitentiary and post-penitentiary care in Czech Republic. The empirical part uses a quality research strategy in the form of interviews with people who were in the execution of imprisonment and at the same time they used be services of postpenitentiary care. The interviews result in the investigation of what experiences the people have with resocialization in penitentiary and post-penitentiary care and what benefits and also the weaknesses of the care they see.

Keywords: penitentiary care, post-penitentiary care, imprisonment, resocialization

Obsah

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ZÁKLADNÍ POJMY	11
1.1 Resocializace.....	11
1.2 Profilace věznic a personální struktura	13
1.3 Osoba odsouzeného.....	17
1.4 Současná právní úprava - retributivní a restorativní pohled na trestání.....	18
2 PENITENCIÁRNÍ PÉČE	22
2.1 SARPO.....	22
2.2 Programy zacházení	24
2.3 Pracovní aktivity	28
2.4 Vzdělávací aktivity.....	29
2.5 Speciální výchovné aktivity	31
2.6 Zájmové aktivity	32
2.7 Oblast utváření vnějších vztahů	32
2.8 Výstupní oddíly a konec trestu.....	33
3 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE	35
3.1 Důsledky výkonu trestu odnětí svobody	35
3.2 Probační a mediační služba ČR.....	36
3.3 Systém sociálního zabezpečení	37
3.4 Vybrané nestátní neziskové organizace poskytující postpenitenciární péči a jejich aktivity	38
3.4.1 NOMIA, z. ú.	39
3.4.2 RUBIKON Centrum, z. ú.	40
3.4.3 Člověk v tísni, o.p.s.	41
3.4.4 Společnost Podané ruce, o. p. s.....	41
3.4.5 THEIA – krizové centrum, o. p. s.....	42
3.4.6 Další subjekty věnující se postpenitenciární péči	43
3.5 Shrnutí teoretické části.....	44
EMPIRICKÁ ČÁST	45
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	46
4.1 Formulace cíle výzkumu	46

4.2	Zvolená výzkumná strategie	47
4.3	Transformace cílů do tazatelských otázek	48
4.4	Volba výzkumného vzorku	50
4.5	Průběh výzkumu.....	51
4.6	Způsob zpracování získaných údajů	53
4.7	Etická rizika výzkumu z hlediska validity a reliability	53
4.8	Analýza a interpretace výzkumného šetření	54
4.8.1	DC 1 – Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární péči.....	55
4.8.2	DC 2 – Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby po výkonu trestu odnětí svobody s formami a druhy resocializačního působení v postpenitenciární péči.....	71
4.8.3	DC 3 – Zjistit, v čem osoby po výkonu trestu odnětí svobody vidí klady a nedostatky penitenciární a postpenitenciární péče.	77
4.8.4	Další zjištění vyplývající z výzkumného šetření	88
4.9	Shrnutí výzkumné části	93
4.10	Závěr a diskuze	97
	ZÁVĚR	98
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	100
	SEZNAM PŘÍLOH.....	106

ÚVOD

Diplomová práce se věnuje resocializačnímu působení v penitenciární a postpenitenciární péči. Ač jsem si vědoma, že označení resocializační působení v penitenciární péči není zcela korektní, neb z povahy věci resocializační procesy nelze uskutečňovat v totální instituci jako je věznice, je i přesto v rámci diplomové práce označení resocializační působení používáno. Důvodem je zastřešení nápravného působení na odsouzené ve věznici, které bylo dříve označováno jako resocializační programy (následně programy zacházení), a následné postpenitenciární péče, v níž je podpora resocializace zřejmá. Pokud je v textu užito spojení resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči, je tím myšleno nápravné působení ve všech jeho podobách ve věznici a následná péče a podpora začlenění do běžné populace po výstupu z věznice.

Empirická část diplomové práce má za cíl zjistit, jaké zkušenosti mají osoby s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči. K výsledkům zjištění je zapotřebí zmapovat vězeňské prostředí, obsah programů zacházení a nabídku a druhy činitelů postpenitenciární péče. Následně získat názor a pohled někoho, kdo si celým penitenciárním a postpenitenciárním procesem prošel, tedy osobu, která byla ve výkonu odnětí svobody a následně využila služeb postpenitenciární péče. Čtenáři se nabízí diplomová práce, která se věnuje zkušenostem těchto osob a jejich pohledu na přínos či negativní zkušenosti v dané oblasti. Výsledkem výzkumu jsou postřehy z vězeňského prostředí a následné situace mimo ni, doporučení ke změně nástrojů, jež se v očích trestaných zdají být nefunkční a posílení nástrojů, jež jsou hodnoceny jako prospěšné.

Z etického hlediska je výzkumná část diplomové práce zaměřena na zkušenosti dospělých pachatelů. Ačkoli se dnešní společnost opakovaně setkává i s mladistvými delikventy, jejich účast na výzkumném šetření byla záměrně vyloučena. Cílové skupině dospělých pachatelů je přizpůsoben i obsah textu.

V diplomové práci se může recipient setkat se slovy v podobě tzv. generického maskulina, jako je např. uvězněný, odsouzený, pachatel apod. I přes skutečnost přechylování z mužského rodu do ženského jsou ponechány některé pojmy či označení v mužském rodě. Důvodem je buď legislativní rámeček, jež přechylování nezahrnuje či kontext sdělení.

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část diplomové práce se skládá ze tří kapitol. Samostatné kapitoly slouží čtenáři jako teoretický podklad k porozumění pojmů a kontextů, které se objevují v průběhu výzkumného šetření, jež je popsáno v empirické části diplomové práce.

První kapitola představuje čtenáři základní pojmy. Vysvětlen je nejen termín resocializace, ale jsou objasněny vězeňské instituce z pohledu jejich profilace a personální struktury. Součástí textu je popis odsouzených osoby a její charakteristiky. Kapitola je zakončena současnou právní úpravou s ohledem na kontext retributivní a restorativní justice

Druhá kapitola popisuje penitenciární působení, jež je pro diplomovou práci definováno jako nápravné působení na vězeňskou populaci. Čtenáři je v této kapitole objasněn proces Souhrnné Analýzy Rizik a Potřeb Odsouzených – SARPO (dále jen „SARPO“), a následné nastavení programů zacházení v podobě pracovních, vzdělávacích, speciálně výchovných a zájmových aktivit. Text neopomíná ani na oblast utváření vnějších vztahů a činnosti výstupních oddílů věznic.

Třetí kapitola se věnuje postpenitenciární péči ve všech souvislostech a podobách. Čtenář se zde dozví o důsledcích výkonu trestu odnětí svobody. Jsou mu představeny činnosti Probační a mediační služby ČR, získá přehled o vybraných nestátních neziskových organizacích a jejich aktivitách a o dalších subjektech postpenitenciární péče.

1 ZÁKLADNÍ POJMY

První kapitola slouží k vysvětlení základních pojmů a je nezbytná pro snadnější orientaci a pochopení textu v širším kontextu. Mezi uvedené pojmy patří resocializace, profilace věznic a personální struktura, osoba odsouzeného a nahlédnutí do současné právní úpravy z pohledu retributivní a restorativní justice.

1.1 Resocializace

Pro vysvětlení termínu resocializace se musíme seznámit s pojmem socializace, od níž se označení odvozuje. Řezáč (1998) uvádí socializaci jakožto celoživotní proces a zdůrazňuje její dynamický aspekt. Socializaci považuje za permanentní, nikdy nekončící proces, který probíhá neustále po celý život jedince. Také ji popisuje jako proces stadiální, lze jej tedy řadit do různých etap.

Vágnerová (2012, s. 223) socializaci spojuje s individualizací a hovoří o tom, že: „*Socializace a individualizace, tj. rozvoj osobnosti jedince, probíhá v interakci s jinými lidmi, dítě tímto způsobem rozvíjí i svou individualitu...Socializace se neprojevuje jenom změnou vnějších projevů, tj. chování, ale i rozvojem prožívání a hodnocení, rozvojem sebepojetí a sebehodnocení, které je součástí individualizace,*“.

Socializace, která byla podmíněna antisociálním jednáním, se také označuje jako deviantní socializace. Oproti tomu deficitní socializace probíhá, jestliže se v socializačním procesu objevily nedostatky či nepříznivé podmínky, nesoucí zásadní vliv na zespolečenštění jedince. (Černíková, Makariusová, 1996)

Resocializace, jak již bylo uvedeno, je odvozena z termínu socializace (lat. socialis – družný, společenský, socius – druh), přičemž předpona *re-* mění význam slova na opětovné zespolečenštění. Dle Giddense (2005) může být resocializace záměrná, vyvolaná a podporovaná snahou sžít se s novým sociálním prostředím, ať už se v něm jedinec ocitl programově nebo náhodně. Dále se lze setkat s resocializací spontánní, neuvědomovanou, bez snahy o regulaci a urychlení celého procesu. V některých případech je resocializační proces zpomalován záměrným nebo spontánním odporem dané osoby, neboť se do nového sociálního prostředí dostala nezáměrně, tedy proti své vůli. Resocializace je nejčastěji charakterizována

jako rozpad dosud přijatých hodnot a vzorců chování, po němž následuje přijetí radikálně nových a odlišných.

Resocializace může být pojímána v širším, již uvedeném pojmu, anebo užším vymezením. Užší vymezení se soustřeďují na interpretaci resocializace v kontextu dílčích disciplín. Setkat se můžeme s medicínským pojetím resocializace, pedagogickým pojetím a resocializací v kontextu sociálním. Podle Vetešky a Průchy (2014) můžeme rozdělení resocializace na užší a širší pojetí brát jako dva procesy. Užší proces se snaží o takzvanou transformaci identity. Jedinec se vzdává starých naučených rolí a zvyků, a naopak si osvojuje role nové. V širším procesu resocializace se jedinec formuje v interakcích ve své komunitě či ve svém společenství a dochází k sociálním změnám, díky nimž se zvládá bezproblémově adaptovat na širší společnost.

Proces resocializace lze dělit do tří fází. První fází je readaptace, přinášející reflexi osoby na změny ve vnějším prostředí. Změny mohou být jak materiální, tak personální. Následuje reparace vztahu jedince se skupinou, nazývána fází reintegrace. Poslední fází je re-personalizace, dominující ve smyslu sebeobjevování vlastních hranic, ať už seznámení se s vlastní individualitou či upevnění pozitivně hodnotových smýšlení o sobě samém. (Helus, 2010; Müller, 2014 in Škoviera, 2018)

Resocializaci také vnímáme v kontextu změny společenského statusu a je označována jako socializace dospělých. Takto může být uskutečňována dobrovolně i nedobrovolně. Pokud hovoříme o formě dobrovolné, můžeme uvést příklady jako vstup do armády, nástup do nové práce či manželství. Nedobrovolná forma resocializace je tzv. nařízená, může nastat například u emigrantů vracejících se ze zahraničí anebo u osob v penitenciární či postpenitenciární péči. (Veteška, 2015)

„Resocializace je chápána jako opětovná socializace, která probíhá u osoby propuštěné z dlouhodobé vězeňské (ústavní, nemocniční) péče. Jedná se o proces zbavování původních vzorců chování a přejímání vzorců nových. V prostředí českých věznic jsme se snažili o tzv. korektivní neboli druhotnou socializaci (v důsledku socializace deviantní či deficitní),“. (Bělík, Hoferková, Kraus a kol., 2017, s. 75)

V obou případech jde o přeučení kulturních a sociálních norem, které je v případě abnormalit sankcionováno.

Eric Goffman v psychiatrických ústavech a věznicích studoval procesy celostní změny osobnosti jedince. Takovéto procesy označoval jako tzv. resocializace do totální instituce. Podle autora je totální instituce prostorem, v němž je život a chování jednotlivců plně

kontrolováno byrokratickým aparátem zařízení, které může nést podobu např. vnitřního řádu. (Goffman in Veteška, 2015)

Sochůrek (2007) užívá pojmy korektivní socializace či penitenciární resocializace, jež představují nápravný proces chovance v penitenciárních podmínkách. Termíny užívané Sochůrkem mají zdůraznit rozdíl resocializace u osob, které mají problémy se socializací, a těch jedinců, jejichž nedostatečná socializace vede k trestnímu chování.

Při resocializaci odsouzených se snažíme vyvolat následující změny:

- změny v chování, kterých je dosaženo přímým působením (vybudování či upevnění smyslu pro odpovědnost, tvorba pozitivních etických postojů a sociálních návyků či vztah k práci),
- změny v oblasti sociálních kompetencí (jejich zvyšování, potlačování nepřizpůsobivosti a nezpůsobivosti),
- změny v oblastech škodlivých návyků (eliminace např. závislostního chování, násilí a dalších sociálně patologických jevů). (Netík, Netíková, Hájek, 1997)

1.2 Profilace věznic a personální struktura

Historicky se podoba věznic a trestání v čase velmi lišila. Postupně díky letitému vývoji vězeňský systém dostal dnešní podoby. Po roce 1989 nastalo transformační období, ze kterého v letech 1993 vzešly 4 typy věznic – s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, jež jsme znali po dobu 24 let, až do roku 2017. Od téhož roku fungují, jak je známe dnes – věznice s ostrahou a zvýšenou ostrahou. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová, 2019)

Od října roku 2017 v České republice rozlišujeme dva typy věznic – věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Původně (od roku 2014) však mělo být užito jiné terminologie, a to věznice a věznice s nejvyšší ostrahou. Věznice se měla členit na oddělení otevřené, polootevřené a uzavřené. Místo toho u typu věznic s ostrahou vznikl systém diferenciaci podle stupně zabezpečení – s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Stupeň zabezpečení je vyhodnocen na základě míry rizik, která jsou posuzována z hlediska vnitřních a vnějších podnětů. Vnější riziko představuje index nebezpečnosti odsouzeného pro společnost. Do posuzování je zahrnuta trestná činnost pachatele, uložený trest a jeho délka, způsob zavinění a recidiva. Oproti tomu vnitřní riziko bere v potaz míru ohrožení během výkonu trestu odnětí svobody. Zaměřuje se na individualitu odsouzeného, jeho charakteristiky, jako je povaha trestného činu, hrozba útěku, ochranná opatření, která nebyla vykonána apod. Zcela zásadní je určení, v jakém typu věznice a konkrétní diferenciaci odsouzený bude vykonávat svůj trest

odnětí svobody. Rozhodnutí, zda jedinec bude ve věznici s ostrahou nebo zvýšenou ostrahou uděluje soud. O typu diferenciaci dle stupně zabezpečení rozhoduje ředitel věznice. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová, 2019; Základní informace, 2020, online)

Věznice v České republice spadají pod gesci Vězeňské služby České republiky. V prostorách věznic je zajišťován výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Celkem lze v Česku nalézt 35 věznic, z toho je 10 vazebních věznic, 25 věznic a dva Ústavy pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „ÚpVZD“), které jsou přidruženy k vazební věznici v Brně a věznici v Opavě. (Organizační jednotky, 2020, online; Nařízení generálního ředitele VS ČR č. 37/2018, o vazebních věznicích a profilaci věznic) Přehled věznic je součástí přílohy v tabulce č. 1 *Přehled věznic*.

Soud ve výzvě k nástupu do výkonu trestu odnětí svobody určí tzv. kmenovou věznici, kam je odsouzený povinen se dostavit. Nástup začíná na „přijímacím oddíle“, ve kterém odsouzeného čeká vstupní prohlídka a vyšetření diagnostické a laboratorní povahy. Dle vyhodnocení analýzy rizik je odsouzený ve věznici s ostrahou zařazen do stupně zabezpečení, který odpovídá předchozí diagnostické analýze. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová, 2019)

Dle vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, se pachatelé zařazují do stupně zabezpečení věznice s ostrahou dle následujících charakteristik:

- **Nízký stupeň zabezpečení** – určeno pro pachatele nedbalostních trestných činů (dále jen „TČ“), které nepřesahují hranici 3 let nebo úmyslného TČ, spáchaného osobou, která zatím nebyla ve výkonu trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje 1 rok (vyjma trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo spáchaný pod vlivem návykové látky, kdy hrozilo, že dojde k újmě na zdraví či životě člověka nebo k ní došlo, dále TČ, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí včetně pohrůžky násilí), pokud v uvedených případech nejsou známy důvody, kvůli kterým by pachatel musel být umístěn ve vyšším stupni zabezpečení.
- **Střední stupeň zabezpečení** – určeno pro pachatele TČ převyšující hranici 3 let, úmyslného TČ nepřevyšující 3 roky, pokud je pachatel ve výkonu trestu odnětí svobody nejvýše po třetí rok (vyjma trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami nebo spáchaný pod vlivem návykové látky, kdy došlo či hrozilo, že dojde k újmě na zdraví či životě člověka, dále trestný čin, který zahrnoval nebo měl zahrnovat násilí včetně pohrůžky

násilí), pokud v uvedených případech nejsou známy důvody, kvůli kterým by pachatel musel být umístěn ve vyšší stupni zabezpečení.

- **Vysoký stupeň zabezpečení** – určeno pro pachatele, který nesplňuje podmínky předchozích dvou stupňů zabezpečení, pokud v uvedených případech nejsou známy důvody, kvůli kterým by pachatel musel být umístěn ve vyšší stupni zabezpečení. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová; 2019; Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Dále se dle zmíněné vyhlášky pachatelé zařazují do stupně zabezpečení věznice se zvýšenou ostrahou dle následujících charakteristik:

- Pro pachatele, jemuž byl uložen výjimečný trest odnětí svobody za TČ páchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo za spáchání zvlášť závažného zločinu ve výměře nejméně 8 let, nebo pro pachatele, jenž je trestán za úmyslný TČ a v posledních pěti letech se pokusil o útěk či utekl z vazby, výkonu trestu odnětí svobody či zabezpečovací detence. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová, 2019; Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Hlavním dokumentem v oblasti vězeňství je Koncepce vězeňství do roku 2025, která je obsahově zaměřená na oblasti zaměstnávání, vzdělávání, programy zacházení a SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených), zdravotnictví, drogy a jiné závislosti, bezpečnost, resocializaci propouštěných vězňů a návaznost na prevenci a postpenitenciární péči, financování vězeňství a legislativní změny v oblasti vězeňství. (Koncepce vězeňství do roku 2025, 2021, online) Centrální správu věznic zajišťuje Generální ředitelství, které spadá pod Ministerstvo spravedlnosti.

Personál Vězeňské služby ČR (dále jen „personál“, „VS ČR“) představují příslušníci ve služebním poměru podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů a zaměstnanci v pracovněprávním vztahu k Vězeňské službě ČR podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Zaměstnanci věznice tedy mohou být jak příslušníci bezpečnostních sborů, tak zaměstnanci v klasickém pracovně právním poměru. V roce 2019 bylo z celkového počtu personálu 61,7% zastoupení příslušníků bezpečnostních sborů a 38,3% zastoupení zaměstnanců dohromady tvořících celkem 11 312 pracovníků. Všichni zaměstnanci jsou průběžně vzděláváni v rámci Akademie Vězeňské služby České republiky. (Statistická ročenka 2019, 2021, online)

Příslušníci VS ČR spravují a střeží objekty věznic, vazebních věznic, detenčních ústavů a dohlíží na naplnění podmínek výkonu vazby, VTOS a výkon trestního opatření odnětí svobody u mladistvých (dále jen „VTOOS“). Další činností je převádění a eskortování osob z výkonu vazby, zabezpečovací detence, VTOS a VTOOS do výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ústavního ochranného léčení nebo zabezpečovací detence. Jejich náplní práce je skrze programy zacházení působit na vězněné osoby, s ohledem na specifické skupiny odsouzených, a spoluutvářet jejich kompetence, díky kterým budou moci vést po propuštění řádný způsob života. Mezi další činnosti personálu věznic spadá výzkum v penologické oblasti, jenž zohledňuje vědecké poznatky ve výkonu vazby či VTOS a VTOOS. Kromě výše zmíněného zajišťuje VS ČR bezpečnost např. v budovách státních zastupitelství, ministerstva, soudů a dalších dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky a pomáhá vytvářet prostředí pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve vězeňských zřízeních. Mezi další úkoly spadá hospodářská činnost vedená z důvodu zaměstnávání osob ve VTOS a výkonu vazby, vedení evidence vězněných osob ve všech typech zařízení. Dodržuje závazky vyplývající z mezinárodních smluv. Zajišťuje vzdělávání jak vězněných osob, tak pracovníků, a to příslušníků bezpečnostních sborů i občanských zaměstnanců. Poskytuje zdravotní služby. V neposlední řadě se s Generální inspekcí bezpečnostních sborů podílí na zamezování a odhalování trestné činnosti ze strany Vězeňské služby a další zaměstnanců. (Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, v. z. p. p.)

Dle § 1 a § 2, vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, se ve věznicích vytváří multidisciplinární týmy složené ze sociálních pracovníků, speciálních pedagogů, psychologů, vychovatelů a dozorců, již absolvovali speciální odbornou přípravu. Další složkou jsou pověřené osoby vykonávající duchovenskou činnost.

Profese vychovatelů a speciálních pedagogů spadá pod profesi pedagogických pracovníků dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Vychovatel svým působením zajišťuje přímou výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost. Na jednoho vychovatele by dle Vyhlášky č. 345/1999 Sb., mělo připadnout nanejvýš 20 odsouzených.

Sociální práce ve vězeňství je vykonávána sociálními pracovníky splňujícími podmínky podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Jejich metody čerpají z poznatků dalších společenskovedních disciplín. Kromě splněného vzdělání a praxe je pro sociální pracovníky nezbytná kvalitní osobnostní základna pracovníka a individuální přístup ke klientovi, zahrnující empatický a partnerský přístup. Cílem práce sociálního pracovníka je porozumět problémovému chování v sociálním kontextu a reagovat

na ně. Mezi činnosti, kterým se sociální pracovník v prostředí věznice věnuje je příprava přechodu odsouzených do života po propuštění a posílení jejich schopnosti žít soběstačně v souladu se zákonem. Pro ilustraci se jedná např. o přípravu návrhů na rozvod manželství, určení výživného či ověření otcovství, poskytování informací o sociálních dávkách, obstarávání dokladů totožnosti, zprostředkování kontaktu s místně příslušným Úřadem práce ve věci hledání zaměstnání či zasíťování do podpůrné sociální služby či programu, sepisování žádostí o přiznání důchodových dávek a poskytování základních informací o podmínkách nároku na jejich přiznání, dluhové poradenství a další. (Sociální pracovník ve vězeňství, 2020, online; Sociální práce ve vězeňství, 2020, online)

Psychologům, speciálním pedagogům, vychovatelům a sociálním pracovníkům náleží užití diagnostických metod a nástrojů k vyhodnocení míry rizika. Ve vězeňském prostředí pracují s uvězněnými osobami, kromě běžné psychologické péče, hlavně na zvládnání adaptačních potíží a poskytují krizovou intervenci. Dalšími oblastmi je předcházení či zamezení suicidálnímu jednání a všem formám násilí. Psychologové na uvězněné působí terapeuticky a pracují na eliminaci nebo zmenšování kriminogenních rizik či recidivního jednání. (O vězeňské psychologii s vedoucím psychologem Václavem Jiříčkou, online, 2020)

Pověřené osoby vykonávající duchovenskou činnost jsou osoby, které jsou označeny určitou církví nebo náboženskou společností jako kvalifikovaní duchovní. Jejich působení ve vězeňském prostředí podléhá písemnému souhlasu ředitele věznice. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Pracovní týmy z pravidla vede speciální pedagog. Týmy se mohou lišit dle specifických oddělení věznice. V některých případech, např. u odsouzených osob s duševními poruchami a poruchami chování, je nutné zhodnocení stavu dotyčného, které posuzuje odborná komise na písemnou žádost odsouzeného. Při splnění kritérií musí odsouzený doložit prohlášení o plnění a dodržování zásad a pravidel, jež jsou uvedena v řádu daného oddělení. (Raszková, Hoferková, 2014)

1.3 Osoba odsouzeného

Ke dni 18. 1. 2021 webový portál Vězeňské služby České republiky zveřejnil stav vězněných osob, který v konečném součtu činil 19 288 osob, z čehož je 17 501 mužů, 1 573 žen, 86 vězněných mladistvých a 1 545 cizinců. Z tabulky *Přehled vězněných osob k 18. 1. 2021 zveřejněný na webu Vězeňské služby ČR*, jež je součástí přílohy č. 2, je zřejmé,

že odsouzené osoby nejsou genderově vyrovnány a jasnou převahou dominují muži. Přehled je také nositelem informace o počtu obviněných osob, počtu chovanců, množství osob odsouzených k doživotnímu trestu a o kapacitě z pohledu diferenciac věznic, tedy obsazení ve věznici s nízkou, střední, vysokou a zvýšenou ostrahou. (Rychlá fakta, 2021, online)

Dle Raszkové a Hoferkové (2014) diferenciac odsouzených není jen povrchním rozdělením. Skupiny odsouzených se vytváří zejména kvůli usnadnění celkové práce s odsouzeným. Specifika napomáhají jednak policii, soudům, příslušníkům VS ČR, jednak v rozdělení sledujeme efektivnější v zacházení s vězňnými osobami. Separace může podléhat obecným kritériím jako je nebezpečnost osoby z hlediska rizika recidivního jednání, přístup k výkonu trestu, zkušenost s charakterem trestné činnosti nebo závislostním chováním, věk, tělesná kondice, intelekt a rozumové dovednosti, zdravotní stav či právní oblasti, kterou může být délka trestu, určení diferenciac věznice apod.

Výkon trestu není vždy totožný. Odlišnosti lze spatřit u specifických skupin odsouzených, mezi něž řadíme ženy a matky nezletilých dětí, mladistvé, odsouzené s duševními poruchami a poruchami chování, odsouzené trvale pracovně nezařaditelné (zkráceně „TPN“), odsouzené cizince, odsouzené z prostředí organizovaného zločinu nebo velmi nebezpečné a doživotně odsouzené. O zařazení či přeložení odsouzeného do specializovaného oddílu rozhoduje ředitel věznice na návrh speciálního pedagoga, psychologa či lékaře věznice. Doporučení k tomuto úkonu mohou dát všichni zaměstnanci vězeňské instituce. Umístění osoby do věznice pro ni nese přijetí zcela jiného režimu, jenž přináší specifická práva a povinnosti. Práva a povinnosti odsouzených jsou ukotvena v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. (Raszková, Hoferková, 2014; Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů)

1.4 Současná právní úprava - retributivní a restorativní pohled na trestání

Důležitým prvkem společnosti je využívání trestní represe v reakci na páchaní trestné činnosti. Ta představuje všechny donucovací či potlačovací prostředky státu, které nesou charakter trestně právních sankcí. Trestní represi se věnují vědní obory penologie a trestní právo. Na systému trestní represe se podílejí různé složky. Jejich výčtem, současně uvedeným z hlediska chronologické posloupnosti v aktivním procesu trestně sankční politiky, je činnost Policie České republiky v odhalování kriminality ve všech aspektech, konání státního zastupitelství v přípravném řízení, rozhodování o vině či nevině, tedy projednávání trestního

případu před soudem, výkon uložených sankcí ať už v podobě trestů či trestních opatření a spoluúčast Probační a mediační služby ČR či Vězeňské služby ČR. (Novotný, Zapletal, 2004)

Pokud se věnujeme pohledu trestání pachatele, hovoříme o retributivní justici. Retributivní justice je odvozena od latinského retributio a vykládá se jako odplata. Retributivní justice by se dala volně interpretovat jako trestající spravedlnost, která trest bere jako přirozenou společenskou sankci za kriminální jednání. Součástí kriminálního jednání je v rámci tohoto přístupu trest, jako důsledek antisociálního chování člověka. Nejčastější formou trestu v Evropě je trest výkonu odnětí svobody. (Razzková, Hoferková, 2014) V dalších zemích se můžeme setkat také s mnohem tvrdšími tresty, například s trestem smrti. Jak již bylo v průběhu textu uvedeno, výkon trestu odnětí svobody je upraven zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících předpisů. Retributivní justice byla dominantní dlouhá století, ba tisíciletí. V posledních dekádách se lze setkat s argumenty, jež se staví retributivní justici do opozice.

Aktuální výzkumy a poznatky naráží na systémové problémy, jež se ve fungování trestající spravedlnosti vyskytují. Můžeme hovořit o vězeňském prostředí a z něho vyplývajících faktorech, které znemožňují naplnit funkce programů zacházení a následný resocializační proces. Zmínit můžeme specifika odsouzených, vězeňskou subkulturu, vězení jako univerzitu zločinu či proces prizonizace. Tyto faktory budou dále rozvedeny v kapitole č. 2 Penitenciární péče.

Z pohledu penitenciárního procesu se hovoří také o deprivaci jedince, jenž se váže k VTOS. Depravovaná osobnost, jak byla popsána Tamchynou, je osobnost převážně extrovertního typu, cholerickeho temperamentu s průměrným intelektem, projevující se emoční labilitou. Depravace je považována za následek fungování ve vězeňském prostředí a nese podoby hostility, depresí, úzkostí, fobií, podezřívavosti, přehnaného pocitu křivdy, sociálně patologických jevů a dalších projevů, které ovšem nenesou závažnost duševního onemocnění či psychiatrické diagnózy. (Marešová a kol., 2016) Kromě psychických následků se hovoří o přeplněnosti českých věznic, setrvávajícímu vysokému procentu recidivistů a vysoké nákladovosti na výkon trestu odnětí svobody.

Při pohledu do Týdenních statistických hlášení evidovaných Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR můžeme vidět přehled informací o počtu osob ve výkonu trestu dle diferenciaci věznic, mladistvých či dospělých odsouzených, mužích či ženách nebo oddílech. Aktuální stav věznic k datu 21. 1. 2021 nabízí pohled na kapacitu jednotlivých věznic, obsazenost a využitelnost, včetně souhrnu. Souhrn využitelnosti věznic je na hranici své kapacity. Konkrétně na výkon trestu odnětí svobody je využitelnost 98,54 %. Toto číslo

znamená průměrné zaplnění kapacity všech věznic. Při pohledu na jednotlivé věznice zjišťujeme, že jejich kapacita není dostačující, např. Věznice Litoměřice udává 118,83 %, kapacita Věznice Oráčov je přeplněna o 22,1 %, tedy 122,17 % a organizační jednotka ve Znojmě disponuje přeplněností na 117,81 %. (Týdenní statistické hlášení na rok 2021, 2021, online)

Vzhledem k přeplněnosti věznic je opakovaně pokládána otázka nákladovosti na jednoho vězně. V roce 2019 průměrný denní stav osob ve výkonu trestu odnětí svobody dospěl k celkovému počtu 21 486. Téhož roku byl průměrný denní výdaj na jednoho vězně za celou Vězeňskou službu 1 492 Kč. Náklad je složen z výdajů na pojistné, platy, ostatní věcné výdaje, kapitálové výdaje a sociální dávky. (Statistická ročenka za rok 2019, 2021, online)

Dalším argumentem znějícím proti retributivnímu přístupu k trestání pachatele je počet recidivistů. Trest, jakožto nápravný prvek, by měl působit tak, aby se páčání trestné činnosti neopakovalo. Bohužel statistiky počtu recidivistů naznačují opak. V roce 2019 bylo ve VTOS 36,32 % prvovězněných osob. Více než polovina vězněných osob, celkem 63, 68 %, jsou recidivisté. (Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2019, 2021, online) Poměr osob ve výkonu trestu odnětí svobody v roce 2019, který je členěn dle součtu opakování trestné činnosti je zřejmý v příloze č. 3 *Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2019.*

Opačným pohledem, který zohledňuje výše uvedené argumenty a snaží se aktivně reagovat na novodobé potřeby společnosti, je bezesporu restorativní justice. Dala by se s nadsázkou nazvat opakem retributivní justice. Nikoliv proto, že by opomíjela trestní sankce - ty přetrvávají. Avšak podoba a účel trestu se liší v širších souvislostech a prolínají do vícero rovin a koncepcí.

Retributivní justice pokládá spíše otázky na způsob porušení zákona, kdo ho porušil a jak bude dotyčný potrestán. Naopak restorativní justice se zaměřuje na otázky, komu trestným činem vznikla škoda, jaké jsou potřeby všech zúčastněných v trestném činu a jak budou tyto potřeby saturovány. Dala by se nazývat obnovující spravedlností. Díky tomuto přístupu dochází k rozšíření zainteresovaných osob a mění se způsob práce s pachatelem. Pro oběti nebo poškozené je restorativní justice oporou v oblastech poskytování informací, potřebě říkat pravdu jakožto součásti ozdravného procesu, potřeby zplnomocnění a potřeby náhrady škody nebo ospravedlnění. U pachatelů se pracuje nejen s přiměřeným trestem uděleným za trestnou činnost, ale také s přijetím odpovědnosti za svůj čin. Pachatel by měl pochopit následky svého jednání ve vztahu s poškozeným. (Zehr, 2003; Restorative justice, 2018)

Dle Zehra mezi pachatelovy potřeby z pohledu restorativní justice řadíme:

- získání odpovědnosti (reakce na újmu vzniklou páčáním trestné činnosti, aktivní přístup, soucit, odpovědnost, práce s pocity studu a hanby),
- podporu změny (práce na příčině kriminálního jednání, ohled na multikauzalitu, řešení aktuálních problémů jako je zadluženost, nezaměstnanost, závislosti, zvyšování osobních kompetencí),
- podporu při integraci do společnosti,
- naplnění potřeby kontroly či dočasného omezení. (Zehr, 2003)

Restorativní justice zastává „3D“ přístup:

- dekriminalizace menších TČ,
- depenalizace – ukládání trestů jiných než VTOS,
- diverze (odklony) – využití alternativních způsobů v trestním řízení, např. mimosoudní řešení sporů. (Raszková, Hoferková, 2014)

Výhodou u ukládání alternativních trestů je zachování rodinných a sociálních vazeb, reflexe možností a schopností jedince, podpora a rozvoj sounáležitosti jak v komunitě, tak v užším rodinném kruhu, zohlednění individuality jedince, vytvoření prostoru pro narovnání sporu mezi pachatelem a poškozeným, orientace na regulativní funkci trestu, stimulace k převzetí zodpovědnosti a s tím spojená pedagogizace výkonu sankce, oddálení VTOS a snížení nákladů za uvěznění pachatele. V rámci restorativní justice se lze setkat s institutem narovnání a podmíněným zastavením trestního řízení. (Raszková, Hoferková, 2014)

S počátkem druhé poloviny 90. let minulého století sankční politika začala pozvolna implementovat alternativní způsoby trestání. V trestním zákoníku je uvedeno, že trestem odnětí svobody se rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Avšak v širším pojetí alternativních trestů jsou alternativní tresty pojaty jakožto tresty nahrazující trest odnětí svobody. V širším chápání alternativních trestů se alternativními tresty rozumí § 81 podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, § 84 podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, § 60 domácí, § 62 trest obecně prospěšných, § 66 propadnutí majetku, § 67 peněžitý trest, § 70 propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, § 73 zákaz činnosti, § 74 zákaz držení a chovu zvířat, § 75 zákaz pobytu, § 76 zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, § 78 ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, § 79 ztráta vojenské hodnosti, § 80 vyhoštění. (Ukládání alternativních trestů v praxi, 2021, online; zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; Kalvodová, 2016) Popis alternativních trestů je součástí přílohy č. 4 *Přehled alternativních trestů*.

2 PENITENCIÁRNÍ PÉČE

Penitenciární péče, z latinského slova *penitencia*, v překladu náprava, je postavena na základu multidisciplinarity vědních oborů. Základ je však věda penologická, z latinského *poena* – trest, také nauka o výkonu trestu a jeho výkonu. Penologie pospolu s dalšími vědami jako je právo, kriminologie, pedagogika a psychologie využívají svých poznatků a vytváří plány a strategie jednání s osobou uvězněnou. Cílem penitenciární péče je působit na osobu ve výkonu trestu tak, aby po propuštění nedocházelo k recidivě. Metody práce s pachatelem se implementují do podob programu zacházení a mají za cíl pracovat s člověkem tak, aby se dokázal vrátit zpět do společnosti. Penitenciární péče, s ohledem na penologii, se věnuje vlivu výkonu trestu, v pozitivních i negativních konotacích, z hlediska dopadu na uvězněnou osobu. Věnuje se tedy psychosociálním a fyzickým reakcím na druh a odlišnosti trestu. Ve zkoumání se zohledňují všechny faktory a proměnné, jako např. věk, sociokulturní dispozice, výše vzdělání, intelekt. Výkon penitenciární péče zajišťuje Vězeňská služba ČR a občanskí pracovníci věznic. (Kubičková, Kmetík, 2001; Černíková, Sedláček, 2002)

2.1 SARPO

Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených (dále jen SARPO) je zásadním nástrojem pro hodnocení rizik a kriminogenních potřeb. Společnost zastává předpoklad, že je důležité investovat zvláštní úsilí do odsouzených osob a vést je k nápravě a vytvářet pozitivní změny v jejich chování. Změny u tzv. ovlivnitelných odsouzených by měly vést ke posílení pocitu bezpečnosti ve společnosti a snížit předpoklady recidivního chování. Právě SARPO, jako metodika jednotně platná od 1. 11. 2012, vytváří proces, který vyústí v Komplexní zprávu o odsouzeném a dokáže rozeznat rizika nebo stupeň narušení, jež člení pachatele na ty lépe a hůře ovlivnitelné. SARPO je nástroj využívaný v penitenciární péči na nástupním oddílu a následně slouží jako prostředek k revizi údajů a informací o odsouzené osobě. Z výstupů hodnocení se následně zpracovává individuální program zacházení, jenž se modeluje na povahu a délku trestu, motivaci odsouzeného, jeho pohledu na trestnou činnost a životní styl a další rizikové faktory. Výsledkem by měl být člověk, který je schopen po propuštění z vězení žít spořádaným životem v konsensu se společenskými normami a bez tendencí opakovat trestné chování. (Řeháček in Drahý, Hůrka, Petras, 2018)

Nástroj SARPO má svůj základní obsah a strukturu. Sledované faktory, ze kterých je tvořena Komplexní zpráva, jsou členěny na statické faktory, riziko újmy, dynamické faktory, protektivní faktory, sebehodnocení a adaptace v nástupním oddíle.

Statické faktory – nesoucí vlastnosti neměnnosti a trvalosti. Jejich změna je možná jen jednosměrně, například věk či počet trestných činů. Vzhledem aktuálnímu stavu s ohledem na minulost lze predikovat vývoj další trestné činnosti. (Austin, McGinnis, 2004)

Dle sdělení autorů Draheho, Hůrky a Petrase statické faktory nelze použít samostatně, ale vždy v kombinaci s faktory dynamickými. Ve statických faktorech se pozoruje trestní minulost, způsobená újma a specifická trestná činnosti. Trestní minulost se hodnotí na základě rejstříku trestů. Pozoruje se druh a počet trestů (například počet trestů odnětí svobody) a věk při spáchání prvního trestného činu. Pokud hodnotíme způsobenou újmu, zaměřujeme se na závažnost TČ, a to buď násilné povahy, sexuálního kontextu nebo TČ doprovázené drogovým opojením. Nejčastěji se jedná o TČ, včetně pohrůžky, proti životu a zdraví, násilné povahy, proti lidské důstojnosti se sexuálním kontextem, obecně nebezpečné s drogovým kontextem. Aktuální trestná činnost se sleduje ve smyslu charakteru trestné činnosti a rizika kontinuálního páchaní trestných činů. Riziko újmy se zohledňuje kvůli riziku vzniku potencionálních budoucích obětí. Analyzuje se celý kontext trestného činu a jeho charakteru, pozornost je soustředěna na okolnosti, oběť a spouštěcí mechanismy. Zřetel se bere také na opakované TČ. (Drahý, Hůrka, Petras, 2018)

Dále zmínění autoři uvádí, že dynamické faktory tvoří základy předpokladu pro samostatné a řádné fungování ve společnosti bez kriminálních činů či tendencí. Závisí na vlastnostech, konkrétních situacích a širších kontextech. Identifikace rizikových dynamických faktorů je klíčová pro následnou práci s odsouzeným a nastavením vhodného programu zacházení. Dynamické rizikové faktory se také označují jako kriminogenní potřeby a v penitenciární péči se pracuje na jejich přetváření a změnu k lepšímu. Celkem se uvádí 7 dynamických faktorů, mezi které spadají oblasti bydlení, finanční zabezpečení, rodina a další sociální kontakty, zaměstnání, vzdělání a výchova, závislost a osobnost a chování. (Drahý, Hůrka, Petras, 2018)

Pracovní tým určuje hypotetická rizika, která by se u odsouzeného mohla projevit na základě získaných informací a v průběhu práce s odsouzeným se údaje aktualizují a doplňují. Pracuje se i s motivací, která je posuzována dle čtyř úrovní. V první úrovni jde o to, zda si odsouzený uvědomuje přítomnost rizik. Druhá úroveň zaznamenává náhled souvislosti mezi trestnou činností a riziky. Třetí úroveň je zájem odsouzeného pracovat s riziky. Čtvrtá úroveň hodnotí samotnou realizaci řešení rizika, jež povede k minimalizaci

kriminogenních potřeb. Hodnocení rizika podléhá objektivnímu výpočtu doplněnému o subjektivní evaluaci hodnotitele. Výstupem je vyhodnocení dynamických faktorů v grafické i slovní podobě. Na základě vyhodnocení se v Komplexní zprávě promítne míra rizika dle čtyřstupňové škály rizika – nízké, střední, vysoké a velmi vysoké riziko. Z výstupů Komplexní zprávy se doporučuje programové a režimové zacházení s odsouzenými. (Drahý, Hůrka, Petras, 2018) Podrobněji v příloze č. 5 *Struktura nástroje SARPO*.

2.2 Programy zacházení

Jak již bylo zmíněno, programy zacházení se vytvářejí na míru uvězněné osobě, na základě Komplexní zprávy, jejíž součástí je vyhodnocení Souhrnné Analýzy Rizik a Potřeb Odsouzených. Programy zacházení cílí na minimalizaci rizik souvisejících s trestnou činností a aktivity zahrnuté v programu by měly v nejlepším případě eliminovat recidivní konání pachatele. Jsou jakousi nabídkou a možností volby pro uvězněnou osobu. Úspěšnost a naplnění programu je závislé především na motivaci a aktivním zapojení pachatele. Bez snahy a odhodlání pachatele jsou i ty nejlepší programy zacházení neúčinné. Kromě Komplexní zprávy o odsouzeném se přihlíží k pedagogickým, psychologickým i lékařským doporučením. Zohledňovat lze i další dostupné podkladové materiály o vězněné osobě v podobě zdravotních záznamů, vyjádření bývalého zaměstnavatele nebo školského prostředí či zprávy z místa bydliště. Vyhotovení celkového posudku odsouzeného probíhá na nástupním oddílu. (Kalvodová in Marešová a kol., 2016; Válková, Kuchta, 2012)

Programy zacházení se člení na pracovní, vzdělávací, zájmové, speciální výchovné aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Mimo tyto běžné programy zacházení jsou realizovány standardizované programy zacházení, jež jsou zaměřené na specifické skupiny odsouzených nesoucí projevy rizikového chování nebo programy vytvořené na speciálně intervenčním základu. Speciálně intervenční programy zacházení se zpravidla objevují na specializovaných vězeňských oddílech. Součástí programů zacházení na specializovaných oddílech nebo programů zacházení přizpůsobených specifické skupině odsouzených jsou například různá terapeutická sezení. Programy zacházení jsou velmi žádanou metodou v penitenciární péči. Je to takřka jediný ucelený koncept, jak komplexně pracovat s pachatelem trestné činnosti tak, aby se zmírnily kriminogenní potřeby. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; Marešová a kol., 2016)

Vězeňská služba ČR dle Marešové a kol. (2016) nabízí tyto programy zacházení:

- Minimální program zacházení – přiděluje se odsouzeným s vyhodnocenými nízkými riziky, odsouzeným s krátkou délkou trestu anebo těm, kteří se nechtějí zapojit do standardního programu zacházení. Je charakterizována menším zásahem odborných intervencí, spíše se zaměřuje na posilování zájmových oblastí. Pracovní aktivity jsou vzhledem k délce trestu omezené a uskutečňují se buď v gesci věznice či ve formě brigád.
- Standardní program zacházení – přizpůsoben pro střední až vysoká rizika, míra odborné intervence je posílena. Vzhledem k delšímu trestu, udělenému za závažnější trestné činy, jsou ve standardním programu dominující pracovní a vzdělávací aktivity.
- Speciální program zacházení – určen pro odsouzené, kteří byli na základě SARPO vyhodnoceni jako pachatelé s vysokými až velmi vysokými riziky. Odborná intervence je častá a práce s pachatelem je přizpůsobena jeho osobnosti. Preferují se výchovné a vzdělávací aktivity.
- Zacházení ve výstupním oddílu věznic – program zacházení disponuje především samoobslužnými činnostmi a připravuje pachatele na výstup z vězení. Program by měl podchytit problematické oblasti a zajistit bezkonfliktní návrat do společnosti. V tomto programu zacházení se navazuje spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi či státními institucemi zajišťujícími postpenitenciární péči. (Marešová a kol., 2016)

Standardizované a speciální programy zacházení vycházejí z Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 13/2019, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody. Nařízení udává podmínky pro odzkoušení, implementaci a aprobaci programů. Dle Marešové (2016) se v českých vězeňských institucích lze setkat s následujícími programy:

- **Program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se)** – program je kognitivně-behaviorálně zaměřen a nese terapeutické prvky. Uvádí se jako nejvíce rozšířený na českém území. Je zaměřen na recidivisty, minimálně dvakrát soudně trestané, s převahou majetkových trestných činů. S odsouzeným se nejčastěji pracuje před propuštěním či podmíněným propuštěním. Program se uskutečňuje dvakrát ročně a k jeho uskutečnění není třeba přeložení do jiné věznice. Program probíhá pod vedením vyškolených lektorů z řad zaměstnanců věznice.
- **GREPP 1** - reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou, je intenzivní a krátkodobý. Program je pro indikované odsouzené a realizuje se ve Věznici Nové Sedlo a Věznici Heřmanice. Mezi indikované odsouzené patří pachatelé, jež se dopustili TČ násilí

na dětech (sexuální zneužívání ve všech formách, týrání dětí). Program se uskutečňuje dvakrát ročně, po skupinových sezeních s maximální kapacitou 12 lidí.

- **GREPP 2** – dlouhodobý terapeutický program v rozsahu 10 měsíců navazující na GREPP 1. Cílený na zamezení recidivy a je veden ve spolupráci s předními odborníky v oblasti sexuologie. Program podléhá souhlasu odsouzeného, a tím se stává nepovinným. Odsouzený, který s absolvováním souhlasí, je přeložen do Věznice Heřmanice.
- **Program TP 21 Junior** – program věnující se problematice snižování násilí mezi mladistvými odsouzenými. TP 21 Junior je edukativně-terapeutický program, zaměřující se na snížení agresivních projevů v mezilidských vztazích v rámci cílové skupiny i vůči zaměstnancům vězeňské instituce. Přidruženým cílem je posilování zájmů a využívání volného času. Program je povinný.
- **TP KEMP (kognitivně-emocionálně-motivační program)** – dlouhodobý program pro muže, kteří mají problém s násilím a ovládním svých emocí. Program je zaměřen také na pachatele domácího násilí. Byl tvořen ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí a byla zohledněna metoda odhalování domácího násilí SARA DN. Realizace podléhá souhlasu odsouzeného, patří mezi nepovinné programy.
- **Program PARDON** – indikovaná cílová skupina jsou pachatelé dopravních nehod. Program je nepovinný a nese terapeuticko-edukační prvky. Cílí na změnu chování řidiče a zamezení vzniku další trestných činů v dopravě. (Marešová a kol., 2016) Současně se nabízejí i další typy programů zacházení.

Dále je nutno zmínit extramurální aktivity, jež lze definovat jako doplňující mechanismus k odbornému zacházení s odsouzenými. Extramurální aktivitou se rozumí přerušení výkonu trestu, dle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody § 56/1, 56/2, 56/3, 68/9, opuštění věznice, tentýž zákon § 19/8, 45/2g, 63h a akce mimo věznici, § 51/3, 52/5, 52/6, 53/6, 55/5, 46/4, 91/5 řádu VTOS. Aktivitou mimo věznici jsou myšleny kulturní či sportovní akce, vzdělávání, docházka do školy apod., vedené odborným zaměstnancem věznice. Podmínky pro udělení extramurální aktivity jsou uvedeny v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody a řádu výkonu trestu. (Statistická ročenka Vězeňské služby na rok 2019)

Vězeňská zařízení by měla při uskutečňování programu zacházení užívat všech prostředků, metod a forem, jež jsou dostupné tak, aby dokázaly zaktivizovat odsouzeného a byly nositeli atributů sebeobslužných činností. Součástí programů zacházení jsou zájmové a volnočasové aktivity, jež se určují dle možností věznice. Nastavení programu se přizpůsobuje individualitě odsouzeného a jeho prvky jsou kombinovány tak, aby program zacházení co možná nejlépe odpovídal uvězněnému ze všech hledisek dle SARPO. Pokud mají různé

programy obdobné a funkčně rovnocenné obsahy, lze ponechat zvolení konkrétního programu na volbě odsouzeného. Ten přijetí musí stvrdit podpisem. Pokud nastane situace, že uvězněný odmítá podepsat nějakou variantu programu, je zařazen do programu základního motivačního zacházení, který je zaměřován na pracovní aktivity a na udržování bezpečnosti a pořádku. Minimální program se snaží namotivovat odsouzeného ke změně chování a postojů a zahrnuje různou míru odborných intervencí. Program zacházení schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Pokud jde o vyhodnocení plnění jednotlivých programů zacházení v oblasti cílů, pořádku, kázně a dosahování stanovených cílů jsou programy vyhodnocovány dle diferenciací. U mladistvých delikventů se programy zacházení vyhodnocují jednou za měsíc. Jednou za dva měsíce probíhá evaluace ve výstupních oddílech věznic s ostrahou a u věznic se zvýšenou ostrahou, ve vězeňských zařízeních s ostrahou pak jednou za tři měsíce a ve věznicích se zvýšenou ostrahou jednou za půl roku. Hodnocení úspěšnosti programu je zahrnuto v komplexním hodnocení naplňování výkonu trestu a výsledky vyhodnocení jsou s odsouzeným diskutovány. Dle nich lze program zacházení aktualizovat či změnit. Na základě komplexního hodnocení naplňování výkonu trestu lze odsouzeného přeložit do jiného typu věznice. Tento návrh podává soudu ředitel vězeňského zařízení na základě podkladů od odborných zaměstnanců. Změna umístění odsouzeného do nižšího stupně zabezpečení lze vykonat na základě kladného hodnocení. Naopak změna umístění do vyššího stupně zabezpečení z hlediska diferenciací věznic nastane, pokud odsouzený rezignuje na stanovený program minimálně tři za sebou jdoucí hodnotící období, spáchá ve věznici trestný čin nebo opětovně porušuje zákazy a nedodržuje pravidla. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Díky prostupné vnitřní diferenciaci vzniká celistvý systém, jenž reflektuje motivaci odsouzených, změny v chování, postojích a jednání, které zvyšují resocializační procesy po výstupu z vězení, na základě, kterých se s uvězněným adekvátně pracuje. Aktivity programu zacházení jsou doplněny o možnosti využívání knihovny věznice či odběr tisku, knih a publikací, sledování televizních či rozhlasových pořadů a podílení se na vydávání časopisu odsouzených, zapojení se do dalších vzdělávacích či zájmových aktivit zprostředkovaných věznicí. Tyto doplňkové činnosti jsou uskutečňovány v době určené vnitřním řádem věznice. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

2.3 Pracovní aktivity

Do pracovních aktivit programu zacházení patří zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice a pracovní terapie, jež je organizovaná zaměstnanci VS ČR s odbornou kvalifikací. Zaměstnávání odsouzených je jedním z důležitých pilířů programu zacházení. Do práce není zařazen jen ten, jenž není zdravotně způsobilý. Ostatní jsou zařazováni do pracovních činností s ohledem na jejich odbornou i zdravotní způsobilost. Ruku v ruce se zaměstnáváním je vzdělávání odsouzených, které umožňuje zvyšovat jejich pracovní kompetence a schopnosti a tím rozšiřovat jejich všeobecný rozhled. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Zaměstnávání odsouzených probíhá nejčastěji v prostředí věznice, v podobě zajištění provozu, vlastní výroby nebo podnikatelské činnosti věznice. Další možností je zaměstnávání odsouzených u jiných než vězeňských subjektů. To je podmíněno písemným kontraktem mezi subjektem a věznicí. Dle podmínek stanovených ve smlouvě se realizuje pracovní zařazení a další oblasti potřebné k výkonu práce, jako je proškolení či zvýšení rekvalifikace k výkonu pracovní pozice, školení o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a dodržování protipožárních a hygienických předpisů nesoucí charakterové rysy jako v klasickém zaměstnaneckém poměru. Subjekty za práci odsouzených poskytují věznicím plnění stanovené v písemném kontraktu. Pokud jde o zaměstnávání odsouzeného v rámci České republiky, kraje, obce, dobrovolným svazkem obcí nebo jiným subjektem, jež byl jimi zřízen, není třeba souhlasu odsouzeného. U subjektů, které nespadají pod uvedený výčet, je nutné mít písemný souhlas odsouzeného k zaměstnání u daného subjektu. Ten má právo odsouzený odvolat prostřednictvím vlastního písemného prohlášení vůči VS ČR, nebo podpisem zápisu o prohlášení, které zhotoví VS ČR. Odvolání souhlasu se zaměstnáváním nabývá platnosti poslední den kalendářního měsíce bezprostředně následujícího po měsíci, ve kterém se odvolání souhlasu uskutečnilo. Odvolání souhlasu se nerovná odmítnutí práce. Pracoviště se dělí na střežené a nestřežené, nabízí se i možnost povolit volný pohyb mimo věznici při plnění pracovních povinností. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Dle vyhlášky č. 345/1999, Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, nelze do pracovní doby započítat čas na zajištění každodenního provozu věznice (např. úklid) anebo pracovní terapii, pokud jsou zahrnuty do obsahu programu zacházení a provozují se bez nároku na odměnu. Tyto činnosti nelze provádět na úkor času určeného k odpočinku, kromě zvláště mimořádné situace.

2.4 Vzdělávací aktivity

Vzdělávání odsouzených se umožňuje těm jedincům, u kterých je předpoklad, že jsou vhodnými kandidáty na rozšíření odborné kvalifikace. Umožňuje se dosažení stupně vzdělání základního, středního nebo jiných forem edukace, jež jsou prostředkem k získání nových osvědčení či kurzů, jež jim mohou zvýšit pracovní předpoklady. Pokud se odsouzený vzdělává denní formou studia, je posuzován jako zařazený do zaměstnání. Vzdělávacími aktivitami je vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu či výkonu vazby, vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních a vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky. (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákon)

Vzdělávání jako součást programu zacházení je tedy prvkem cíleného nápravného působení na odsouzeného. Vzdělávací aktivity se dále rozlišují na formální a neformální, přičemž formální formu výuky zajišťuje sama Vězeňská služba nebo další spolupracující subjekt. Do formálního vzdělávání patří základní, středoškolské, vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání, jejichž výstupy jsou doklady o dosaženém vzdělání (výuční list, maturitní vysvědčení, diplom o získání vysokoškolské titulu, apod.), které jsou na trhu práce uznatelné. Naopak do neformálního vzdělávání řadíme například kurzy speciální, všeobecně vzdělávací, odborné či rekvalifikační, přičemž i tyto kurzy jsou opatřeny výstupním dokladem o absolvování. Vězeňská služba ČR může umožnit doplnění základního vzdělání v podobně pomocných či přípravných kurzů, které připravují odsouzeného na návazné vzdělání ve školských vzdělávacích střediscích, zvláštních školách nebo je lze připravit na další navazující vzdělávání v sekundárním stupni. Dle statistických dat je k 31. 12. 2019 evidováno celkem 43 osob (0,22 %) bez základního vzdělání a 314 osob (1,64 %) má nedokončené základní vzdělání. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; Koncepce vězeňství do roku 2025, 2021, online; Statistická ročenka Vězeňské služby na rok 2019) Úroveň dosaženého vzdělání ve vězeňské populaci je zřejmý z přílohy č. 6 *Přehled vězeňské populace dle stupně vzdělání.*

Vzdělávání v sekundárním stupni je nejvíce rozšířeným typem vzdělání, neboť z dat statistik Vězeňské služby České republiky je patrné, že odsouzených osob s nejnižším stupněm vzdělání je ve vězeňských institucích jasná převaha. K datu 31. 12. 2019 je evidováno 45,77 % vězeňské populace s dosaženým základním vzděláním. Vězeňská služba ČR disponuje jak Středním odborným učilištěm, jež je, v souladu se školským zákonem, upravováno

nařízením ministra č. 1/2007, jako organizační jednotka Vězeňské služby ČR, tak soukromými a externími subjekty. Střední odborné učiliště VS ČR realizuje výuku v rámci 9 školských vzdělávacích středisek, jež mají odloučená pracoviště v jednotlivých vězeňských zřízeních. Odsouzeným se nabízejí dvou a tříleté učební obory se zaměřením na strojírenské a montážní profily studia, šití prádla a práce ve stravování. Pro ženy jsou určeny pouze dva obory, ostatní jsou zaměřeny převážně na muže, kteří zastupují většinu odsouzených osob. (viz příloha č. 2 *Přehled vězňů k 18. 1. 2021 zveřejněný na webu Vězeňské služby ČR*)

V rámci Středního odborného učiliště jsou uskutečňovány také kvalifikační kurzy v délce od 2 do 38 týdnů. Sestavení kurzů a učebních oborů by mělo reflektovat prostorové, materiální a personální limity věznice, odpovídat na aktuální poptávky na trhu práce, brát ohled na individualitu a schopnosti odsouzeného a měl by též brát zřetel na dobu propuštění, kdy by měl být odsouzený po propuštění schopen, v místě následného pobytu, nalézt buď pracovní uplatnění ze svého dosaženého vzdělávání či jej mohl případně dokončit. Ač jde o nelehký úkol, je snaha aktualizovat a optimalizovat vše uvedené, aby byl výsledný efekt co nejpřínosnější. (Koncepte vězeňství do roku 2025, 2021, online; Statistická ročenka Vězeňské služby na rok 2019)

Terciární vzdělávání má povětšinou podobu korespondenčních kurzů a je realizováno skrze vyšší odborné a vysoké školy. Denní forma studia je vzhledem k Evropským vězeňským pravidlům posuzována obdobně jako zařazení odsouzeného do pracovních činností. Nemusí tedy hradit náklady za VTOS, po dobu svého zařazení do vzdělávacího nebo terapeutického programu v rozsahu 21 výukových hodin týdně. Kombinovaná forma bakalářského oboru studia je realizována na Katedře teologické fakulty Univerzity Karlovy, jež má smlouvu s Vazební věznicí Ruzyně. Kontrola nad výkonem tohoto druhu vzdělávání je v gesci České školní inspekce, ostatní vzdělávání vedené Středním odborným učilištěm VS ČR je pod kontrolou Generálního ředitelství Vězeňské služby. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; Koncepte vězeňství do roku 2025, 2021, online; Statistická ročenka Vězeňské služby na rok 2019)

Všechny získané doklady, jež ztvrdují dokončení vzdělávání, nesmí obsahovat informaci o tom, že jich bylo nabyto v době výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň mají odsouzení právo dokončit vzdělávání, pokud v jeho průběhu naplnili výkon trestu odnětí svobody a opouštějí vězeňské zřízení. Seznam kurzů a studijních oborů Středního odborného učiliště VS ČR je k nahlédnutí v příloze č. 7 *Přehled vzdělávacích aktivit SOU*. (Koncepte vězeňství do roku 2025, 2021, online; Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu

odnětí svobody) Stav dosaženého stupně vzdělání odsouzených k datu 31. 12. 2019 je zřejmý z Přílohy tabulky č. 6 *Přehled vězeňské populace dle stupně vzdělání*.

2.5 Speciální výchovné aktivity

Všechny aktivity vedené odbornými zaměstnanci věznice nesoucí charakter sociálního, speciálně pedagogického, psychologického či terapeutického působení spadají do oblasti speciálně výchovných aktivit. Tyto činnosti se věnují oblastem příčin a důsledků páchaní trestné činnosti, rizik a kriminogenních potřeb, osobnosti odsouzeného a změně jeho postojů, smýšlení a chování. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Sociální oblast může obsahovat poradenství, které se dělí na základní nebo odborné. Sociální pracovník odsouzenému pomáhá zorientovat se v systému sociálního zabezpečení z hlediska systému sociálních dávek a sociálních služeb a představuje dostupné možnosti, které odsouzeného mohou připravit na různé situace po propuštění. V sociální oblasti jsou řešeny oblasti práce, bydlení, finančního zabezpečení a další z individuálně laděných potřeb odsouzeného (navázání podpůrné služby v oblasti zadlužení, závislostí, sanace rodin apod.). (Zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů)

Speciálně pedagogické činnosti se věnují realizaci a zhodnocení programu zacházení včetně SARPO a průběžného vyhodnocování Komplexní zprávy. Spadá sem pedagogická diagnostika, přehled, zpracovávání a aktualizace jednotlivých aktivit. Sledují se sociální vztahy vzhledem k jejich kvalitě, počtu konfliktů či narovnání vztahů, reakce odsouzeného na život ve věznici, jeho hodnocení situace, schopnosti reflektovat své i cizí jednání, adaptace na režim věznice, schopnosti plánování budoucnosti a určení si vlastních cílů. (Marešová a kol., 2016)

Dle Müllera (2014) terapeutické a psychologické přístupy vytvářejí koncepci odborného a záměrného jednání s odsouzeným, jež cílí k minimalizaci, zvládnání anebo odstranění nežádoucích potíží jedince. Uvedené přístupy mohou eliminovat kauzality potíží a nasměrovat osobu k pozitivní či jinak prospěšné změně. Terapeutické a psychologické působení se uskutečňuje buď prostřednictvím jednotlivých terapií, skupinových terapií anebo jsou součástí širšího působení na jedince (například doplňkově v programu zacházení). V terapii je důležitá řada faktorů např. nonverbální komunikace, terapeut, klient, prostředí a další vlivy. Mezi druhy terapie můžeme zařadit arteterapii, dramaterapii, teatroterapii, poetoterapii, terapii pomocí zvířat, muzikoterapii, taneční terapii, bazální stimulaci, ergoterapii a další. (Müller,

2014) Např. Věznice Pardubice se v terapeutických skupinách věnuje ovlivňování psychiky a vnímání fyzického stavu uvězněných. Jedná se o ergoterapii, pravidelné cvičení, práce v keramické a kreativní dílně, muzikoterapii, relaxační aktivity, víkendová setkání s filmem či hudbou a další obdobné. Výstupy činností, například výrobky z výtvarných aktivit, jsou prezentovány v prostředí Věznice Pardubice (chodby, místnost pro návštěvy, místnost pro zasedání senátu Okresního soudu Pardubice), a dají se také koupit v rámci dobročinných bazarů. Hračky, které se vyrobí, jsou předávány dětem. (Terapeutické aktivity, 2021, online)

2.6 Zájmové aktivity

Zájmové aktivity programu zacházení jsou organizované a vedené zaměstnanci věznice. Mohou se realizovat skupinově nebo individuálně tak, aby rozvíjely schopnosti, vědomosti a další dovednosti, zpravidla v souladu s výkonem trestu odnětí svobody. Například ve Vazební věznici a ÚpVZD Brno, na oddělení pro odsouzené do věznice s dozorem patří mezi zájmové aktivity kroužek rukodělný, společenských her, teraristický a akvaristický, vaření a výuky cizích jazyků. Mezi sportovní zájmové aktivity patří posilování, líný tenis, stolní tenis, nohejbal či šipky a za hezkého počasí lze jít na otevřené hřiště či se věnovat péči o záhony s květinami. K dispozici je celoročně dílna, dvě společenské místnosti a posilovna. Pořádají se turnaje v kopané mezi dalšími věznicemi. Ve věznici je možné navštěvovat také kroužek sociálního minima, kde se učí jednání na úřadech a podobně. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; Aktivity vězňů, 2021, online)

2.7 Oblast utváření vnějších vztahů

Oblast utváření vnějších vztahů (extramurální aktivity) se věnuje posilování a udržení rodinného a sociálního kruhu. Prostředkem je kontakt s rodinou, který vede k vytvoření podpůrného zázemí po ukončení trestu odnětí svobody. Z hlediska zkoumání recidivy je absence kvalitních rodinných a sociálních vazeb jedním z elementárních kauzalit opětovné trestné činnosti, potažmo dalšího uvěznění. Speciální pozornost je věnována mladistvým pachatelům a odsouzeným ženám s dětmi. Mladiství potřebují kontakty s vrstevníky a rodinou. U odsouzených rodičů jsou to vztahy hlavně s jejich dětmi a partnery. Vzhledem k odloučení vnikají propasti ve tvorbě společných zážitků v každodenním životě. V tomto ohledu se nejedná jen o potřeby odsouzených, ale i o potřeby rodin uvězněných. Rodiny odsouzených jsou často

sekundárními nositeli trestu, na které společnost mnohdy zapomíná. I oni se důsledkem odsouzení mohou dostat do náročných životních momentů spojených se zadlužením, finanční krizí, ztrátou zaměstnání, traumatu a stigmatizací. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová, 2019)

V rámci extramulárních programů jsou umožněny pravidelné rodinné návštěvy, telefonická spojení, poštovní korespondence, v některých vězeňských zařízeních jsou to soukromé (intimní) návštěvy, které nepodléhají sluchové a zrakové kontrole příslušníků VS ČR. Návštěvy jsou povoleny jednou měsíčně na 3 hodiny nebo dvakrát měsíčně na 1,5 hodiny, dle kapacity věznice. Povolený čas lze v rámci kázeňské odměny prodloužit na 5 hodin. Věznice se s ohledem na možné negativní dopady na rodinné vztahy snaží přizpůsobit programy zacházení prostřednictvím jejich zaměření na rozvoj a zvládnání vlastních emocí, přiměřeného prosazování, práce s agresí, osvojení si asertivního jednání a upravit podmínky věznice. Například je místnost pro setkání s dětmi upravená tak, aby na ně prostředí nepůsobilo stresujícím dojmem, nebo je odsouzeným umožněna komunikace s rodinnými příslušníky prostřednictvím Skype videohovorů. Aktivity jsou plánovány s ohledem na teorie rodinných systému, teorie attachmentové vazby a reagují i na inspirativní přístupy ze zahraničí. Cílem je upevnění rodinných a sociálních vztahů, uvědomění si svých nedostatků v komunikaci a práce na osvojení si lepších způsobů jednání a chování, které přinesou kvalitnější a pevnější vazby. (Raszková, Zhřivalová, Boukalová, 2019)

2.8 Výstupní oddíly a konec trestu

Výstupní oddíly jsou vytvářeny pro odsouzené, kteří mají zpravidla 6 měsíců do skončení výkonu trestu odnětí svobody. Odborní zaměstnanci věznice podávají návrh na umístění odsouzeného do výstupního oddílu věznice, který schvaluje ředitel věznice. V rámci přípravy na propuštění jsou využity speciální programy, které podporují bezpečný přechod zpět do společnosti. S odsouzenými se ve výstupním oddíle jedná způsobem podporujícím postoje a dovednosti prospěšné k jejich bezproblémové reintegraci do společnosti. Ve výstupním oddíle jsou nejčastěji osoby, které měly trest odnětí svobody delší než tři léta anebo ti jedinci, kteří vyžadují zvýšenou podporu při vytváření příznivých podmínek pro návrat do společnosti a vytvoření soběstačného způsobu života. Programy zacházení jsou formou individuálních i skupinových metod zaměřeny na posilování motivace, řešení problémů odsouzených, orientace v běžném životě (jízdni řády, aktuální dění v republice, hospodaření v domácnosti apod.), které by mohly komplikovat reintegraci, aktivní spolupráci odsouzeného a přijetí jeho

odpovědnosti a všech důsledků jeho kriminálního konání. Dle Metodického listu ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 68/2013, o činnosti výstupních oddělení se programy zacházení ve výstupním oddíle skládají z oblastí komunitních setkání odsouzených, sebeobslužných činností, sociálně právního poradenství, psychosociálních poradenství a vzdělávacích činností, pracovních činností a extramurálních aktivit. (Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 68/2013, o činnosti výstupních oddělení; Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů)

Uvězněný je poučen o povinnostech, které musí učinit po propuštění nebo možnostech, které může následně využít. Tj. například přihlásit se k pobytu a případné podmínky osvědčení se ve zkušební době, pokud se jedná o podmíněné propuštění či zahlazení odsouzení. Osoba by z VTOS měla opouštět vězeňské zřízení s platnými doklady totožnosti. Odsouzený je poučen o dalších právech a povinnostech uchazečů o zaměstnání a je mu doporučena spolupráce se sociálním kurátorem místně příslušným v bydlišti propuštěného. Pokud je odsouzený omezen na svéprávnosti, je o jeho propuštění informován jeho opatrovník. Pokud se jedná o mladistvého, jsou informováni jeho zákonní zástupci, opatrovník a místě příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí. Odsouzený opouští věznici s potvrzením o propuštění. Součástí propouštěcího procesu je výstupní lékařská prohlídka, předání osobních dokladů, dokumentů, cenností, dalších věcí a peněz, jež má odsouzený v úschově věznice. Propuštění probíhá v době od 8:00 do 16:00 hodin. V případě nemoci odsouzeného ho lze předat do péče poskytovatele zdravotních služeb. (Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody)

Věznice často spolupracují se sociálními službami či nestátními neziskovými organizacemi, jejichž činnosti napomáhají resocializačnímu procesu. Přípravné programy realizované ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi se mohou dělit na služby poskytované v době výkonu trestu odnětí svobody (přednášky, zprostředkování a úhrada rekvalifikačních kurzů), služby věnující se poskytování postpenitenciární péče (doprovody, asistence při řešení různých komplikací po propuštění), kombinované služby nabízející služby v penitenciární i postpenitenciární péči. Tyto služby jsou často financovány ze státní dotační podpory. (Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 68/2013, o činnosti výstupních oddělení)

3 POSTPENITENCIÁRNÍ PÉČE

Postpenitenciární péčí jsou všechny sociálně pedagogické činnosti a aktivity, které pomáhají osobám po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, ochranné výchovy či ochranného léčení a současně minimalizují rizika recidivy po propuštění z těchto institutů. Naplňování penitenciární péče patří mezi priority Strategie prevence kriminality a Programového prohlášení vlády ČR, které usilují o realizaci preventivních programů, jež se problematice věnují. Penitenciární péče se snaží eliminovat střety se společností, které by mohly vést ke kriminálnímu jednání, posilují kompetence a dovednosti odsouzených v takové míře, aby se dokázali vrátit do běžného společenského života. (Raszková, Hoferková, 2014; Strategie prevence kriminality 2016-2020, 2020, online)

3.1 Důsledky výkonu trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody přináší i negativní důsledky, které mohou ovlivnit nejen odsouzeného, ale i další osoby. Jak již bylo řečeno, rodina je často sekundárním nositelem trestu. Rodiny se odsouzením živitele dostávají do finanční tísně, jsou nositeli stigmatizace a děti často emočně strádají, neb je jim odepřen častý kontakt s rodičem. Vliv odsouzení se může projevit v podobě dluhů, exekuce, neschopnosti vytvořit si vlastní denní režim oproti jasně stanovenému režimu věznice, ztráta či výrazné zhoršení rodinných vztahů. Mezi dalšími důsledky VTOS může být prizonizace, nezaměstnanost či problémy získat či udržet si bydlení zaměstnání. Prizonizace se projevuje pozvolnou adaptací na vězeňská pravidla a asimilací v prostředí vězeňské subkultury, které postupně zlikvidují zvyky a návyky, díky nimž se jedinec byl schopen udržet v běžné populaci mimo svět vězení. Zkušenost jedince se formuje i na osobnostní úrovni. Vlivy vězeňského prostředí mohou vyvolat účelové, lhostejné, agresivní či podlézavé jednání. Osoby ve výkonu trestu mohou měnit své dosavadní sexuální preference vzhledem k nabízejícím se možnostem věznice. Narušení osobnosti či změny osobnosti mohou být důsledkem šikany ze strany spoluvězňů či vězeňského personálu. Dopady VTOS se mohou projevit ztrátou motivace a postojů, experimentováním s drogami, narušeným sebeovládáním, sociální stigmatizací a v neposlední řadě zdokonalením v kriminální činnosti, jenž se někdy označuje přirovnáním, že věznice je univerzita zločinu. (Fischer, 2006; Raszková, Hoferková, 2014; Španková, 2013)

Se všemi výše uvedenými důsledky se snaží personál věznice pracovat již v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Kromě nich jsou do činnosti zapojeni další subjekty. Nabídku služeb zastupují většinou nestátní neziskové organizace, které na navázanou spolupráci v prostředí věznice často napojují následnou postpenitenciární péči. Ač je kvalita nabízených programů odlišná, vždy záleží na míře motivace a odhodlání odsouzeného. VS ČR díky součinnosti nestátních neziskových organizací a dalších subjektů může rozšířit stávající nabídku programů a zprostředkovat odsouzenému postpenitenciární služby. Návazná spolupráce může být jedním z důležitých nástrojů prevence kriminální recidivy. (Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 68/2013, o činnosti výstupních oddělení)

Mezi důsledky odsouzení nepochybně patří narušené vztahy s rodinou. Zpřetrhané rodinné vazby často pošlapou motivaci odsouzeného k vytvoření lepší budoucnosti. V kombinaci se staršími sociálními vazbami, které jsou příčinnou kriminogenního chování, anebo novými vztahy vybudovanými v prostředí výkonu trestu odnětí svobody, se výrazně zvyšuje riziko opakovaného trestního jednání. Se všemi výše zmíněnými faktory se činitelé postpenitenciární péče snaží pracovat a hlavním smyslem jejich konání je resocializace odsouzeného. V následujícím textu jsou popsány subjekty postpenitenciární péče.

3.2 Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR (dále jen „PMS ČR“) je hlavním státním činitelem restorativní justice. Mezi její poslání patří zprostředkování řešení konfliktů spojených s trestnou činností tak, aby mělo co nejúčinnější a společensky prospěšný výsledek. Svou činnost staví na jednání, které podporuje prevenci kriminality, bere ohledy na zájmy poškozených a vytváří podmínky pro důstojný a efektivní výkon alternativních trestů. PMS ČR spojuje oblast sociální práce a trestního práva a je tak jedinečnou institucí restorativní justice. Díky tomuto zaměření se vytváří multidisciplinární pojetí profese eliminující prudce represivní přístup. Cílem činnosti je integrace pachatele zpět do společnosti bez sklonů k recidivnímu jednání a pochopení úhlu pohledu poškozeného na situaci zaviněnou pachatelem. Probační a mediační služba ČR se snaží zaktivizovat poškozeného, aby se zapojil do procesu odškodnění a pracuje s ním tak, aby dokázal najít opětovnou cestu k pocitu bezpečí a měl důvěru ve spravedlnost. Svou činností PMS ČR přispívá k ochraně společnosti. Činností PMS ČR je obstarávání podkladů k osobě obviněného, příprava podkladů k rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo pro schválení narovnání, uzavření dohody mezi obviněným

a poškozeným, vykonávání dohledu nad chováním obviněného, kdy bylo rozhodnuto o probačním dohledu, kontrola povinností, omezení a dalších opatření, které byly pachateli soudně uloženy, sledování a kontrola chování odsouzeného v průběhu zkušební doby v případě podmíněného propuštění z VTOS, pomoc při odstraňování následků TČ poškozeným a dalším osobám, kterých se dotýká TČ. Zvláštní péče je věnována mladistvým delikventům či dětem ve věku blízkém mladistvým. Policejní orgány a státní zástupce doporučuje PMS ČR případy vhodné k mediaci. (Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediačně službě a o změně dalších zákonů; Štern, Ouředníčková, Doubravová, 2010)

3.3 Systém sociálního zabezpečení

Součástí postpenitenciární péče z pohledu podpory a pomoci propuštěnému je systém sociálního zabezpečení. V České republice systém sociálního zabezpečení poskytuje sociální služby a dávkové mechanismy, které slouží jako nástroje zabraňující sociálnímu vyloučení. Dávkové systémy a sociální služby jsou vytvořeny v rámci *top down* politiky, tedy politiky vedené od státu k spíše obecně zaměřeným cílovým skupinám (osoby ve finanční tísní, osoby bez přístřeší apod). Osoby se po propuštění v rámci tohoto systému přizpůsobují nastavení systému. Naopak *bottom up* politika je vedená od skutečných potřeb se všemi specifiky cílové skupiny a jako reakce na tyto potřeby vznikají nestátní neziskové organizace, které se adaptují na specifika skupiny a pracují s danou problematikou ve všech ohledech typických pro propuštěné osoby. (Sociální zabezpečení, 2021, online; Smutek, 2014)

Systém sociálního zabezpečení je dělen do tří pilířů. Jedná se o sociální pojištění, státní sociální podporu a sociální pomoc. První pilíř, sociální pojištění, zajišťuje výplatu důchodů (sirotčího, vdovského a vdoveckého, starobního, invalidního), spadá sem oblast nemocenského pojištění a příspěvek na sociální zabezpečení (dávky v nezaměstnanosti). Druhý pilíř, státní sociální podpora, zajišťuje podporu rodin v určitých sociálních událostech a má charakter výplaty sociálních dávek. Státní sociální podpora vyplácí tyto dávky: pohřebné, přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné a rodičovský příspěvek. Mezi další dávky, stojící na pomezí pilířů a stále spíše kvalifikované do druhého pilíře, spadají pěstounské dávky (odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek na zakoupení motorového vozidla a příspěvek při ukončení pěstounské péče) a dávky pro osoby se zdravotním postižením, mezi kterými nalezneme příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku a ač není dávkou, vystavení průkazu osoby se zdravotním postižením.

Do dávek hmotné nouze, spadajícího do pilíře sociální pomoci, patří doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí a dávka mimořádné okamžité pomoci. Daly by se sem však zařadit také dávky životního a existenčního minima. (Sociální zabezpečení, 2021, online)

V rámci sociálních služeb se nabízí sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Mezi sociální služby, které v nepříznivých situacích lze využít, jsou centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy se zdravotním postižením, domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, chráněné bydlení, azylové domy, domy na půl cesty, zařízení pro krizovou pomoc, nízkoprahová denní centra, nízkoprahová denní centra pro děti a mládež, noclehárny, terapeutické komunity, sociální poradny, sociálně terapeutické dílny, centra sociálně rehabilitačních služeb, pracoviště rané péče, intervenční centra, zařízení následné péče. Sociální služby jsou poskytovány formou služeb pobytových, ambulantních nebo terénních. Jejich kombinováním lze zřizovat integrovaná a mezigenerační centra. (Zákon č. 108/2006, o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů)

3.4 Vybrané nestátní neziskové organizace poskytující postpenitenciární péči a jejich aktivity

Postpenitenciární péče patří mezi významné nástroje prevence recidivy páchaní trestné činnosti. Ačkoli náleží mezi důležité prvky podpory resocializace, je z hlediska státu opomíjená. Stát, z pohledu sociálních služeb, nikterak neposkytuje zázemí osobám, které opustily prostředí věznice. Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, pobyt ve vězení, kromě nápravy pachatele, může přinášet mnoho negativních důsledků. Propuštěná osoba se setkává s problémy typu, jak najít práci či bydlení, jak se vypořádat s dluhy, jak hovořit o své trestní minulosti či jak navázat vztahy s rodinou. Někteří pachatelé jsou z výkonu trestu odnětí svobody propuštěni na podmíněný trest odnětí svobody, který je nebo může být doprovázen probačními a resocializačními programy. V následujícím textu budou uvedeny nestátní neziskové organizace, které resocializační a probační programy poskytují anebo se jinak podílejí na pomoci a podpoře osob, které opouštějí vězení. Vzhledem k výzkumnému šetření, které je zaměřeno na dospělé pachatele, budou uvedeny jen organizace věnující se dospělým.

3.4.1 NOMIA, z. ú.

NOMIA, z. ú. je psychologická poradna působící od roku 2003 v Královéhradeckém kraji. Původně byla poradna součástí mezinárodní humanitární organizace ADRA, o. p. s. a sloužila jako její pobočka. Na přelomu roku 2014/2015 NOMIA vytvořila právnickou podobu zapsaného ústavu a stala se samostatnou organizací. Pole působnosti, na kterém se NOMIA, z. ú. realizuje, jsou zejména rozvodové a porozvodové konflikty s násilím ve vztazích, pomoc obětem trestných činů včetně dětí a práce s pachateli trestné činnosti. Tato organizace se prostřednictvím kvalitní sociální práce a terapeutických intervencí snaží pracovat na zastavení násilí ve vztazích, traumatického prožívání a pomáhá k nápravě a uzdravení jak dětem, tak dospělým. (O nás, 2020, online)

NOMIA, z. ú. realizuje projekt *Terapeutický program narativní práce s agresí*. Cílem projektu je psychoterapeutická a poradenská práce s násilnými osobami, viníky domácího násilí a pachateli jiné trestné činnosti. Projekt se snaží pomáhat viníkům násilné činnosti, aby potlačili původ konfliktů, učí je své násilné projevy ovládat a zmenšovat negativní psychopatologické důsledky na ostatní osoby, kterými mohou být jejich děti, rodinní příslušníci nebo širší společnost. Dalším cílem programu je touto činností chránit oběti rodinného systému a minimalizovat riziko vzniku potencionálních obětí, které mohou být součástí sociálního okolí klienta. Program pracuje s vnímáním násilí, změnou prožívání a chování a snaží se naučit pachatele přijmout odpovědnost za své činy. Mezi postupy práce patří nahrazení preferovaných způsobů chování za jiné než agresivní či násilné. V citové oblasti se s klientem pracuje na vztahových abnormalitách a vztahových vazbách (teorie attachmentu), které mohly být vzorem či původcem násilí např. pokud sám pachatel byl v dětství obětí násilí nebo jeho svědkem. Projekt se zaměřuje na osvětovou činnost a otevírá témata práv obětí trestné činnosti, násilí, právní a morální odpovědnosti nejen pachatele ale i společnosti a jejich postojů. (Výroční zpráva, 2020, online)

Program je akreditován a finančně podpořen Ministerstvem spravedlnosti České republiky v rámci dotačního titulu Probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele, Magistrátem města Hradec Králové a Královéhradeckého kraje a spolupracuje s krajským vedoucím Probační a mediační služby České republiky. Společně organizují přednášky a workshopy pro pracovníky PMS ČR v Hradci Králové, které je má proškolit v práci s cílovou skupinou. Do programu jsou nejčastěji zapojeni pachatelé, kteří se dopouštějí násilí v blízkých vztazích, domácího násilí a další trestné činnosti a mají účast nařízenou soudním rozhodnutím. S klienty se pracuje formou individuálních a skupinových psychoterapeutických

sezení, doplněných zážitkovými cvičeními a psychoedukací. Klienty jsou i osoby, jež se rozhodly postavit svým problémům z vlastní vůle a svou situaci iniciativně řešit. Školení odborných pracovníků probíhá ve spolupráci s pracovištěm ATV (Alternativa násilí) v Norsku. Pokud je terapie nařízená, její rozsah činní 81 hodin individuálních konzultací a 21 hodin skupinových konzultací. Nenařízená terapie je v rozsahu 32 hodin individuálních konzultací. (Výroční zpráva, 2020, online)

3.4.2 RUBIKON Centrum, z. ú.

RUBIKON Centrum, z. ú. je nestátní nezisková organizace, která má své čestné místo na poli penitenciární péče. Jejím posláním je pomáhat utvářet společnost, která dokáže dát lidem šanci začít znovu a pomáhat osobám po výkonu trestu odnětí svobody překonat jejich trestní minulost. Dále je to podpora těchto osob v získání zaměstnání, a následně jeho udržení. Organizace řeší s klienty jejich zadluženost a další problematické oblasti, kterými mohou být např. dysfunkční rodinné vztahy či odpovědnost vůči sobě samotnému. V neposlední řadě organizace podporuje *bottom up* politiku sociální práce a snaží se s dalšími aktéry o zavádění nových a funkčních řešení aktuálních problémů cílové skupiny. (Výroční zpráva, 2019, online)

RUBIKON Centrum, z. ú. ve své činnosti zohledňuje příčiny problému jedince, faktory ovlivňující situaci z hlediska systémové, ekonomické, společenské a sociální roviny. Stejně tak se systémově věnuje i důsledkům, které z těchto rovin vyplývají. Multikauzalitu situace, jenž je v otázce osob navracejících se z výkonu trestu patrná, odrážejí ve způsobech práce s klienty. Dominující se zdá přímá práce s klienty. Ta začíná už v době přípravy na propuštění z vězení a v době prvních momentů na svobodě. Organizace se zaměřuje na podporu nejen samotných osob, ale také jejich rodin. V přímé práci se pracovníci centra zaměřují na pomoc při hledání zaměstnání a řeší dluhovou problematiku tak, aby co nejlépe uschopnili klienta. Organizace se snaží s klientem najít jeho zájmy a podporovat smysluplné trávení volného času, které by mohlo vést k seberealizaci. Další složkou práce je mentoring klientů při výkonu alternativních trestů. (Výroční zpráva, 2019, online)

Jednou z forem upozornění na problematiku cílové skupiny je osvětová akce Běh se žlutou stužkou neboli Yellow Ribbon Run. Běh se žlutou stužkou je charitativně sportovní událost, kterou pořádá společně RUBIKON Centrum, z. ú. S Probační a mediační službou ČR, Vězeňskou službou ČR a organizací RunCzech. Hromadně se závodu mohou účastnit odsouzení, propuštění, oběti trestných činů i rodiny všech zmíněných, státní zaměstnanci, majitelé firem, zaměstnavatelé a všichni, kteří chtějí podpořit důležitost integrace bývalých

vězňů do společnosti a poukázat na to, že si každý zaslouží dostat druhou šanci. (Výroční zpráva, 2019, online)

3.4.3 Člověk v tísní, o.p.s.

Člověk v tísní, o.p.s. je poskytovatelem probačního a resocializačního programu NA CESTĚ K ODPOVĚDNOSTI. Program je realizován v Plzeňském a Olomouckém kraji a věnuje se práci s dospělými pachateli i mladistvými delikventy. Cílem programu pro obě cílové skupiny je posilování odpovědnosti za své jednání, předcházení kriminogenním faktorům a snižování rizika recidivy. Posláním resocializačních programů je sociální začlenění osob s protiprávní minulostí, které se uskutečňuje za pomoci poskytování odborného poradenství, posilování sociálních a rodinných vazeb, akceptace společenských norem a adaptace na ně. S klientem se pracuje na dalších potřebných dovednostech a kompetencích nutných k řešení problému, kterými mohou být zvyšování komunikačních a sociálně-právních kompetencí, posílení vazeb na nerizikové společenské prostředí, řešení dluhové problematiky, uplatnění na trhu práce, úspěšný výkon alternativního trestu či výchovného opatření pachatele. Strukturálně je program založen na kombinaci skupinové i individuální práce s klientem, v níž se promítají tematicky zaměřené okruhy dle potřeb konkrétního klienta. Tématy jsou např. závislosti, řešení konfliktů, oblast přípravy na budoucí povolání, oblast vztahů v rodině nebo vrstevnické skupině. Program je založen na 14 setkání po dvou a půl hodinách u mladistvých a na třech fázích v rámci 15 setkání po minimálně dvou hodinách u dospělých. Aby byl program naplněn, musí být splněna dolní hranice 30 absolvovaných hodin u dospělých a u mladistvých 35 hodin. S klientem se pracuje na základě individuálního plánování a cílem je zaměřit se na stěžejní potřeby a problémy klienta. Program nabízí podporu při doprovodu k soudu, pomoc s administrativními úkony související s orgány Policie ČR či nástupu do VTOS, vysvětlení právních termínů, pomoc při zadlužení a podobně. (Resocializační programy, 2021, online; Výroční zpráva 2019, 2021, online)

3.4.4 Společnost Podané ruce, o. p. s.

Společnost Podané ruce, o. p. s. poskytuje probační a resocializační programy v Brně a Olomouci. Probační program pro dospělé KOMPAS je realizován v Brně a je určen dospělým pachatelům ve věku 18-64 let, jež jsou podmíněčně propuštěni z VTOS a zároveň mají problémy se závislostmi. Klienti by měli být motivováni ke změně a měli by chtít sami změnit

svou situaci. Projekt nabízí adiktologické, individuální, sociální a právní poradenství, terapeutické postupy, doprovody a asistenci při jednání, podporu při zajišťování materiální či sociální pomoci, spolupráci při probačním dohledu či nabídku využití mobilních a internetových služeb. Naplnění programu je účast na 50 hodinách přímé práce, zpravidla realizované v rozmezí 6-8 měsíců. Olomoucká pobočka organizace nabízí program PRÁCE S KLIENTY V KONFLIKTU SE ZÁKONEM, který nabízí své služby ve všech fázích trestního řízení, tedy v prepenitenciární, penitenciární péči i postpenitenciární péči. Poradenství je poskytováno také pro rodinu odsouzených. Zájemci o sociální službu mohou kontaktovat pracovníky programu telefonicky, emailem, korespondenčně či osobně. U poradenství ve VTOS se nabízí individuální a skupinové poradenství. Současně je poradenství poskytováno ve Vazební věznici Olomouc, Věznici Mírov, Věznici Heřmanice, Věznici Opava a Věznici Ostrov nad Ohří. Záměrem projektu je reintegrace jedince zpět do společnosti a zamezení dalšímu trestnímu jednání. Posláním organizace je podporovat osoby ke změně rizikového chování. (PRÁCE S KLIENTY V KONFLIKTU SE ZÁKONEM, 2021, online; KOMPAS, 2021, online)

3.4.5 THEIA – krizové centrum, o. p. s.

THEIA – krizové centrum, o. p. s. je nestátní nezisková organizace, mezi jejíž činnosti patří preventivní, vzdělávací a poradenské aktivity. V rámci poradenství se nabízí sociální a psychosociální pomoc, krizová intervence, právní poradenství, dluhové poradenství, pomoc při uplatňování práv a podpora při jednání s úřady státní správy a Policií ČR, pomoc při kontaktu s dalším společenským prostředím. Další činností je realizace probačního programu Tvá volba (práce s agresí a pachateli trestných činů) a programy podporující oběti trestných činů. Od roku 2017 poskytuje probační a resocializační program pro dospělé pachatele, jenž je realizován za dotační podpory Ministerstva spravedlnosti. Organizace kooperuje s Policií ČR a Probační a mediační službou ČR. Program se poskytuje v Českých Budějovicích a pomáhá pachatelům získat kontrolu nad jejich emocemi a vypořádat se se svou agresí, dále zorientovat se jedinci ve svých pocitech, pojmenovat je, pochopit je a adekvátně na ně reagovat tak, aby nedošlo k nezvladatelnému a impulsivnímu jednání, jehož následkem může být protiprávní jednání. Zvládnutí agresivních impulsů může pozitivně ovlivnit atmosféru na pracovišti, vztahy, vyjednávání v oblasti zadlužení, úředních úkonů a podobně. (Výroční zpráva 2019, 2021, online)

3.4.6 Další subjekty věnující se postpenitenciární péči

Asociace organizací v oblasti vězeňství (AOOV) se věnuje propojování aktérů, kteří se pohybují v oblasti trestní justice a vězeňství. Dohromady tvoří prostor pro vytváření návrhů přispívajícím k systémovým změnám, které mohou změnit či formovat uskutečňování trestní spravedlnosti. Smyslem AOOV je tvorba systému, který plně a ve všech ohledech reflektuje potřeby, zájmy a podporu obětí, trestaných osob a společnosti. Mezi činnosti AOOV patří inovace a rozvoj přístupů ke kauzalitám i dopadům trestného jednání, začleňování osob, kterých se trestný čin dotkl a podpoře projektů, které se uvedeným oblastem věnují. AOOV svou činnost sdílí napříč různými sektory, a přispívá tak k multidisciplinárnímu a systémovému přístupu kooperace mezi subjekty, které přináší potřebné změny v oblasti trestní politiky. Výsledkem je spolupráce mezi veřejnou správou, soukromým sektorem, nestátním neziskovým sektorem a akademickým prostředím. Činnosti AOOV se pohybují na poli osvěty a snaží se o popularizaci sektoru trestní politiky, vězeňství a všech oblastí, které s ním souvisí. (O nás, 2021, online)

Probačním a resocializačním programům nabízejí veřejnoprávní instituce pomocnou ruku v podobě dotační podpory jejich realizace. Nejčastěji jsou dotace poskytovány z programů prevence kriminality nebo z oblasti trestní politiky. Subjekty poskytující dotační podporu mohou být úřady práce, obce, kraje, ministerstva, nadace apod., ale také lze nalézt vyhlášenou dotační podporu firem ze soukromé sféry. Kupříkladu Ministerstvo spravedlnosti (dále jen „MŠP“) nabízí v oblasti resocializačního působení dva dotační tituly - Rozvoj probačních a resocializačních programů pro mladistvé delikventy a Rozvoj probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele. V rámci potřeb diplomové práce je uveden blíže jen Rozvoj probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele.

Rozvoj probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele reaguje na předmět zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, prostřednictvím práce s pachatelem, kterému byla uložena přiměřená povinnost podrobit se vhodným programům psychologického poradenství anebo podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy. Soud ukládá specifickou a strukturovanou formu způsobu práce s pachatelem. Obvykle je program uložen v rámci dohledu probačního úředníka. Programy však nejsou podmíněny jen rozhodnutím soudu a do programu se může zapojit jakýkoliv pachatel splňující vstupní podmínky programu. Mnohé programy navazují kontakt s pachatelem už ve VTOS, kdy je další spolupracující složkou VS ČR. Hlavním smyslem programů by měla být úspěšná resocializace

klientů a jejich reintegrace do společnosti. Cílí se také na snižování recidivy podporuje se proces desistence. Obsahem programů jsou aktivity cílené na skupinovou nebo individuální práci a zapojení rodinných příslušníků. (Metodika pro poskytování dotací nestátním neziskovým organizacím ze státního rozpočtu Ministerstvem spravedlnosti na rok 2021, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů)

3.5 Shrnutí teoretické části

V teoretické části byly čtenáři osvětleny základní pojmy, mezi které patří resocializace, profilace věznic z hlediska jejich diferenciací, personální struktura věznice včetně jejich činnosti. Popsána byla osoba odsouzeného včetně specifických skupin odsouzených a byl osvětlen přístup retributivní a restorativní justice. Čtenář byl uveden do tématu penitenciární péče a byla mu představena Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených, programy zacházení, pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity. Nechyběla oblast utváření vnějších vztahů a činnosti výstupních oddílů.

V rámci postpenitenciární péče byly čtenáři předloženy důsledky výkonu trestu odnětí svobody a možnosti, jak na ně skrze činitele postpenitenciární péče reagovat. Do výčtu subjektů byla zařazena Probační a mediační služba ČR, systém sociálního zabezpečení, nestátní neziskové organizace poskytující penitenciární péči a jejich aktivity a další subjekty věnující se této oblasti. Všechny uvedené oblasti jsou důležité pro ucelení kontextu empirické části diplomové práce.

EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část diplomové práce čtenáři předkládá popis celého výzkumného šetření. V počátku kapitoly jsou formulovány výzkumné otázky a cíle výzkumu. Výzkumné otázky dominují hlavní výzkumnou otázkou a dílčími výzkumnými otázkami, na které navazuje hlavní cíl výzkumného šetření, dílčí cíle druhého řádu. Dílčí cíle jsou zakomponovány do transformační tabulky, kde jsou v souvislosti s nimi představeny indikátory výzkumného šetření. Transformační tabulka obsahuje také tazatelské otázky, jejichž cílem je získat odpovědi na cíl výzkumného šetření. Indikátory slouží jako kategorie pro axiální kódování textu.

Empirická část zahrnuje popis vybrané výzkumné strategie a její metody, volbu výzkumného vzorku s jeho veškerými specifiky a sdělení o průběhu výzkumného šetření. Vyústěním empirické části je zpracování získaných údajů s ohledem na možná etická rizika výzkumu ve smyslu validity a reliability. Text také nabízí analýzu a interpretaci výzkumného šetření, souhrn empirické části diplomové práce, závěr a diskusi.

Pro empirickou část diplomové práce je užíván pojem resocializační působení v penitenciární a postpenitenciární péči. Resocializační působení je pro účely práce myšleno jako pojem, který zastřešuje činnosti v rámci specifikovaných programů zacházení a další působení probíhající na svobodě po propuštění z vězení. Ač by pojem resocializační působení dříve běžně v odborném prostředí užíván ve smyslu práce s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody, je dnes zcela zřejmé, že resocializaci jako takovou ve vězeňském prostředí realizovat nelze. A to hlavně z důvodů omezené svobody jednotlivce, odstranění působení vnějších vlivů společnosti na osobu odsouzeného a existence pevného vězeňského řádu a režimu.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Kapitola výzkumné šetření seznamuje čtenáře s formulací cílů výzkumu, zvolenou výzkumnou strategií, transformací cílů do tazatelských otázek, volbou výzkumného vzorku, průběhem výzkumu, způsobem zpracování získaných údajů, etickými riziky z hlediska validity a reliability a analýzou a interpretací výzkumného šetření.

4.1 Formulace cíle výzkumu

Nastavení cílů dosáhneme prostřednictvím vytvoření výzkumných otázek. Ač je kvalitativní metoda výzkumu pružnější variantou, výzkumná otázka by měla být zpravidla stanovena. Výzkumné otázky jsou založeny na deskriptivním druhu výzkumného problému, tedy odpovídat na otázky typu, jaké to je (Šeďová, Švaříček, 2014). Výzkumné šetření má jednu hlavní výzkumnou otázku a následně tři dílčí, na něž navazují výzkumné cíle. Hlavní výzkumná otázka zní:

- **Jaká je zkušenost osob, jež byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči?**

Dílčí výzkumné otázky zní:

- Jaká je zkušenost osob s resocializačním působením ve výkonu trestu odnětí svobody?
- Jaká je zkušenost osob s resocializačním působením v postpenitenciární péči?
- Jak hodnotí (pozitivně či negativně) osoby po výkonu trestu odnětí svobody působení v penitenciární a postpenitenciární péči?

Odpovědi na výzkumné otázky naplní hlavní cíl a dílčí cíle (dále jen „DC“) výzkumu, jež jsou definovány takto:

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jakou mají zkušenost osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči.

DC 1.– Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární péči.

DC1.1 – Zjistit, s jakými druhy a formami resocializačního působení se osoby ve výkonu trestu odnětí svobody setkaly.

DC1.2 Zjistit, jaké druhy a formy resocializačního působení ve výkonu trestu odnětí svobody osoby využívaly.

DC1.3 Zjistit, jak resocializační působení penitenciární péče probíhalo.

DC2. -Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby po výkonu trestu odnětí svobody s formami a druhy resocializačního působení v postpenitenciární péči.

DC 2.1 – Zjistit, s jakými druhy a formami resocializačního působení postpenitenciární péče, se osoby po výkonu trestu odnětí svobody setkaly.

DC 2.2 Zjistit, jaké druhy a formy resocializačního působení v postpenitenciární péči využívaly.

DC2 .3 Zjistit, jak resocializační působení postpenitenciární péče probíhalo.

DC 3. Zjistit, v čem osoby po výkonu trestu odnětí svobody vidí klady a nedostatky penitenciární a postpenitenciární péče.

DC 3.1 Zjistit, v čem by činitelé resocializačního působení měli změnit své fungování.

DC3.2. Zjistit, jaké způsoby resocializačního působení by měly být zachovány.

4.2 Zvolená výzkumná strategie

V empirické části diplomové práce je využívána kvalitativní výzkumná strategie. Nejadekvátnějším způsobem pro sběr kvalitativních dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Polostrukturovaný rozhovor je ideální variantou pro deskriptivní způsob výzkumné metody, protože umožňuje tazateli reagovat na dynamickou část rozhovoru a přizpůsobit strukturu rozhovoru momentálním potřebám. Je to tedy způsob kvalitativní metody s pružnými možnostmi, při kterých nejsou explicitně stanoveny hranice rozhovoru. Respondenti i tazatel se v případě potřeby mohou doptávat, což může vyloučit nepochopení nebo nesprávně vyložené otázky. Dalším nesporným kladem rozhovorů je vnímání nonverbálních projevů. Od paralingvistických projevů po proxemiku může výzkumník vycítit emoce či postoj respondenta. Součástí polostrukturovaného rozhovoru jsou otázky vztahující

se ke zkušenostem nebo chování, otázky k názorům, otázky vztahující se k pocitům, otázky vztahující se ke vnímání a znalostem. Kvalitativní strategie, jakožto proces založený na zkoumání sociálního problému za pomoci osvědčených metodologií, vedou výzkumníka k práci se získanými daty tak, že vytváří ucelený obraz a analyzuje získaná data v přirozeném prostředí respondenta. (Hendl, 2016; Šedřová, Švaříček, 2014)

Výzkumné šetření v podobě rozhovorů se uskutečnilo s respondenty, kteří mají zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody a zároveň jsou nositeli zkušenosti nějakého typu postpenitenciární péče. Celkem se do výzkumného šetření zapojilo 9 respondentů.

4.3 Transformace cílů do tazatelských otázek

Dílčí cíle	Dílčí cíle druhého řádu	Indikátory	Tazatelské otázky
DC1. Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární péči.	DC1.1. Zjistit, s jakými druhy a formami resocializačního působení se osoby ve výkonu trestu odnětí svobody setkaly.	Druhy a formy resocializačního působení v penitenciární péči	TO1: Můžete mi prosím říci, jak to ve vězení probíhá? Na co člověk narazí a s čím vším se může setkat? Jaký je obecně ve věznicích režim? Povězte mi o tom.
	DC1.2 Zjistit, jaké druhy a formy resocializačního působení ve výkonu trestu odnětí svobody osoby využívaly.	Zkušenost s druhy a formami resocializačního působení v penitenciární péči	TO1: Jaký byl Váš typický den, když jste byl/a ve výkonu trestu odnětí svobody? Měl/a jste nějaký plán či rozvrh, který jste musel/a dodržovat? Povězte mi o tom.
	DC1.3. Zjistit, jak resocializační působení penitenciární péče probíhalo.	Způsob resocializačního působení v penitenciární péči	Můžete mi popsat, jak vypadá typické sezení, skupina... dle konkrétní aktivity. <i>(pozn.: V této otázce výzkumník pružně reaguje na vývoj a směr rozhovoru.)</i> Otázka pro výzkumníka: Lze popsanou zkušenost hodnotit jako resocializační působení?
DC2. Zjistit, jaké zkušenosti mají	DC2.1 Zjistit, s jakými druhy a	Druhy a formy resocializačního	TO1: Věděl/a jste, co budete dělat

<p>osoby po výkonu trestu odnětí svobody s formami a druhy resocializačního působení v postpenitenciární péči.</p>	<p>formami resocializačního působení postpenitenciární péče, se osoby po výkonu trestu odnětí svobody setkaly.</p>	<p>působení v postpenitenciární péči</p>	<p>po propuštění? Mluvili s Vámi ve věznici o možnostech nějaké pomoci? Jsou nějaké možnosti, kam se člověk může obrátit? Povězte mi o tom.</p>
	<p>DC2.2 Zjistit, jaké druhy a formy resocializačního působení v postpenitenciární péči využívaly.</p>	<p>Zkušenost s druhy a formami resocializačního působení v postpenitenciární péči</p>	<p>TO1: Jakou možnost jste využil/a Vy? (<i>pozn. z předchozí otázky, výzkumník pružně reaguje na vývoj výzkumu</i>) Co jste dělal/a po propuštění z vězení? Měl/a jste kam jít? TO2: Chtěl/a jste nějakou možnost využít a nevyužil/a – případně proč. Povězte mi o tom.</p>
	<p>DC2.3 Zjistit, jak resocializační působení postpenitenciární péče probíhalo.</p>	<p>Způsob resocializačního působení v postpenitenciární péči</p>	<p>TO1: Jak probíhala tato setkání/program/dohled...? V čem se jednotlivá setkání lišila? Povězte mi o tom.</p>
<p>DC3. Zjistit, v čem osoby po výkonu trestu odnětí svobody vidí klady a nedostatky penitenciární a postpenitenciární péče.</p>	<p>DC3.1 Zjistit, v čem by činitelé resocializačního působení měli změnit své fungování.</p>	<p>Potřeba změny resocializačního působení</p>	<p>TO1: V čem pozorujete nedostatky v režimu věznice a povinnostem, které jste musel plnit? Co se Vám nelíbilo a proč? TO2: Co byste chtěl/a změnit, případně jak? Povězte mi o tom. TO3 V čem pozorujete nedostatky v programu/dohledu a povinnostem, které jste musel/a plnit? Co se Vám nelíbilo a proč? TO4: Co byste chtěl/a změnit? Povězte mi o tom.</p>
	<p>DC3.2 Zjistit, jaké způsoby resocializačního</p>	<p>Funkční způsoby resocializačního působení</p>	<p>TO1: V čem spatřujete pozitiva v režimu věznice</p>

	působení by měly být zachovány.		<p>a povinnostech, které jste musel/a plnit? Najde se něco, co se Vám líbilo nebo co Vám pomohlo?</p> <p>TO2: Co by se podle Vás ve věznici mělo zachovat? Co myslíte, že na Vás mělo vliv, nebo co pro vás mělo nějaký smysl? Povězte mi o tom.</p> <p>TO4: V čem spatřujete pozitiva v režimu programu/setkání/dohledu a povinnostech, které jste musel/a plnit? Je něco, co se Vám líbilo nebo co Vám pomohlo?</p> <p>TO4: Co by se podle Vás v programu/setkání/dohledu mělo zachovat? Co myslíte, že na Vás mělo vliv, nebo co pro Vás mělo nějaký smysl?</p>
--	---------------------------------	--	--

4.4 Volba výzkumného vzorku

Dle Hendla (2016) byl určen sběr dat dle skupiny případů, kterým byla určena výběrová struktura. Výzkumný vzorek byl volen dle následujících kritérií: První kritérium určuje, že respondentem musí být osoba, která má přímou zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody v České republice. Druhým kritériem je, že tatáž osoba musí mít zároveň zkušenost s nějakou formou postpenitenciární péče. Třetí kritérium stanovuje, že se daná osoba chce zúčastnit výzkumu dobrovolně a je kompetentní sdělit své zkušenosti objektivně. To pro výzkumný vzorek znamená např. bez nátlaku a ovlivňování pracovníků poskytující postpenitenciární péči, psychický stav osoby nezkreslující její zkušenost z důvodu duševního onemocnění apod. Poslední kritérium stanovuje, že se výzkumného šetření mohou zúčastnit pouze osoby dosahující hranice plnoletosti, tedy 18 let věku.

Získávání respondentů nebylo zcela jednoduché. V tomto případě nešlo využít klasických metod kvalitativního výzkumu – např. metody sněhové koule. Pro získání respondentů byla

zvolena varianta oslovení organizací poskytující program postpenitenciární péče s žádostí předat klientům nabídku podílet se anonymně na výzkumném šetření. Pro skladbu výzkumného vzorku byly osloveny celkem 4 organizace, lišící se svou místní působností. Vzhledem k odlišnosti regionální působnosti a umístění osoby v jiných vězeňských institucích nemůžeme hovořit o totálním způsobu výběru, ale o kriteriálním vzorkování, jenž udává, že všichni respondenti splňují předem určená kritéria. (Hendl, 2016)

4.5 Průběh výzkumu

Výzkum probíhal ve třech pomyslných úsecích. První úsek si dovoluji nazvat jako průzkumný, druhý jako přípravný a třetí realizační.

Průzkumný úsek zahrnoval mapování problematiky, zjišťování potřebných zdrojů, konzultace nad samotným tématem a profilování podoby diplomové práce z hlediska tvorby názvu, základní literatury, struktury obsahu, zamyšlení nad cílem výzkumu a výzkumným vzorkem. V průzkumné části bylo nutné se zamyslet nad tím, co mě v oblasti resocializačního působení v penitenciární a postpenitenciární péči zajímá nejvíce a jak mohu toto téma uchopit a zpracovat do podoby diplomové práce. Osnova práce musela být sestavena tak, aby dodržela potřebný rozsah textu, aby byl čtenáři k dispozici dostatek důležitých informací a zároveň, aby čtenář nebyl zahlcen redundantními pojmy, které vzhledem k cíli práce nejsou zásadní. I přes tuto podmínku se v textu objevují doplňkové informace, avšak v přiměřeném rozsahu tak, aby text obohatily.

Druhý, přípravný úsek, spočíval v čerpání odborné literatury, zákonů, metodik, vládních koncepcí a nařízení, článků, textů a dalších dostupných zdrojů, které dohromady vytvořily teoretickou základnu diplomové práce. Přípravný úsek je kromě orientace v tématu důležitý pro hlubší pochopení problematiky a propojování dostupných poznatků. Na základě přípravného úseku bylo možno modelovat a zdokonalovat podklady pro závěrečný úsek výzkumu. V přípravné části se utvářela podoba teoretické části diplomové práce a formovala se podoba tazatelských otázek pro výzkumnou část. Součástí tohoto úseku bylo také oslovování potenciačních respondentů. Vzhledem k výzkumnému vzorku byly osloveny čtyři nestátní neziskové organizace věnující se působení v postpenitenciární péči. Neziskové organizace ve výzkumném šetření byly pouhým prostředníkem mezi mnou, jako výzkumníkem a respondenty. Respondentům byla nabídnuta účast ve výzkumu a v případě zájmu respondenta mu byly předány kontaktní údaje na mě, nebo naopak, mně byly předány kontaktní údaje

na respondenta. Veškeré osobní údaje podléhají pravidlům GDPR a anonymitě potvrzené v informovaném souhlasu. Přípravná fáze výzkumu se naplnila ve chvíli dokončených podkladů k výzkumu, tedy teoretické části diplomové práce a zprostředkování počtu 9 respondentů.

Poslední částí výzkumu, pro účely této práce nazvaná jako úsek realizační, se skládala z uskutečnění rozhovorů s respondenty, axiálního kódování dat a jeho následné analýzy a interpretace. V rámci spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi se výzkumného šetření zúčastnilo celkem 9 respondentů. Dominovali respondenti mužského pohlaví, výzkumného šetření se zúčastnila pouze jedna žena. Rozhovory probíhaly osobně za dodržování protipandemických opatření. V případě, že osobní kontakt nebyl možný kvůli vládním nařízením protipandemického ražení anebo respondent onemocněl virem SARS Covid 19, uskutečnily se rozhovory v rámci možností dostupných moderních technologií. Podle možností respondenta část rozhovorů proběhla za využití videohovorů přes Skype nebo prostřednictvím telefonického spojení, bez možnosti videohovoru. Zajímavým poznatkem je, že ač byl telefonní rozhovor bez možnosti videa a připravil výzkumníka o možnost pozorovací schopnosti, u respondenta naopak podpořil pocit anonymity. Do výzkumu se zapojili respondenti, kteří byli odsouzeni za trestný čin výtržnictví, majetkové trestné činy (např. podvod, krádež), trestný čin výroby a jiného nakládání s omamnými látkami a jedy a další trestné činy spojené s drogovou problematikou, pokus o krádež, napadení veřejného činitele ve stádiu pokusu, narušení tajemství dopravovaných zpráv, loupežné přepadení, vydírání, napadení, ublížení na zdraví a trestné činy v dopravě. Věk respondentů je v průměru 33 let. V průměru byla doba odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody v délce trvání 30 měsíců na jednoho respondenta. Doba trvání rozhovoru nebyla časově ohraničena, průměrně rozhovor s respondenty trval 63 min. Respondenti byli předem informováni o tématu výzkumného šetření a byl jim předán informovaný souhlas. Začátek samotného rozhovoru obsahoval rekapitulaci tématiky, důvod, proč mě jejich zkušenost zajímá, a poděkování za čas, který se mi rozhodli věnovat. Byly probrány náležitosti účasti na výzkumném šetření v rámci diplomové práce, např. anonymizace respondenta, místa věznice, města apod. Znovu byl vznesen dotaz na souhlas s nahráváním rozhovoru z důvodu přepisu získaných dat, dobrovolné účasti a možnosti odstoupení z výzkumného šetření. Respondenti na začátek také měli možnost zeptat se na další informace, které by je mohly zajímat, aby se atmosféra uvolnila. Než jsem začala dotazování dle tazatelských otázek, byli respondenti požádáni o uvedení jejich věku, doby odsouzení a charakteru trestné činnosti. V průběhu samotného rozhovoru, pokud toho bylo zapotřebí, byly vysvětlovány nejasnosti a pokládání otázek bylo přizpůsobeno potřebám

rozhovoru. Doplnující otázky nebo přizpůsobení struktury rozhovoru bylo vedeno tak, aby nevznikaly návodné otázky či aby moje vyjadřování nemělo vliv na reakci respondenta. Vlastní komentáře k výroky respondentů jsem se snažila omezit na minimum, abych zamezila možnému zkreslení odpovědi. Přepis rozhovoru je dostupný v příloze č. 8 *Přepis rozhovoru s respondentem*.

4.6 Způsob zpracování získaných údajů

Údaje jsem získala na základě uskutečněných rozhovorů, které byly zaznamenány do audionahrávky pomocí diktafonu. Audiozáznamy byly převedeny do psané podoby doslovnou transkripcí. Celkové množství přepisu dosáhlo množství 92 stran textu bez nastavení řádkování. Po přepisu jsem pomocí axiálního kódování členila získaná data dle indikátorů a dílčích cílů, jež se v analýze výsledků výzkumu stávají nositeli rozčleňující kategorií. Získané informace jsem přiřazovala k jednotlivým otázkám, pokud respondenti na otázku přímo neodpovídali. Respondenti opakovaně v odpovědi na jednu otázku dokázali odpovědět i na otázkou následnou či naopak. Důvodem je vzpomínání na jejich zkušenosti, které vyplývají z kontextu vyprávění, aniž by si je respondent přímo uvědomil. Při vyprávění jedné části si respondenti opakovaně vzpomínali na další zkušenosti, které přesahovaly do dalších výzkumných, zatím nepoložených, otázek. Jako výzkumník jsem členěním odpovědí pružně reagovala na dynamiku rozhovoru a dokázala jsem získaná data maximálně využít.

4.7 Etická rizika výzkumu z hlediska validity a reliability

Jednoznačným etickým rizikem výzkumu shledávám nepoměr mezi zastoupením respondentů mužů a žen. Výzkumný vzorek je genderově nevyvážený, protože se výzkumného šetření zúčastnila pouze jedna žena. Zdůvodnění může být několik. První je, že charakter trestné činnosti se zpravidla mezi muži a ženami liší, a tak ženy často plní alternativní druhy trestu, tím pádem nesplňují kritéria výzkumného vzorku.

Druhým důvodem je značná převaha mužů ve výkonu trestů odnětí svobody. Je tedy větší pravděpodobnost, že v probačních a resocializačních programech budou více zastoupeni klienti mužského pohlaví.

Třetím hlediskem může být separace zkoumaného vzorku se zaměřením na osoby dosahující dospělosti. Vyčlenění mladistvých delikventů je však ryze etickou zásadou.

Další rizika výzkumu spočívají v rozdílných strukturách programů, které mohou být ovlivněny mnoha faktory. Mezi ně lze zařadit například kvalita absolvovaného programu, připravenost a zkušenosti lektorů programu. Vliv také může mít typ věznice, ve které byl vykonán trest odnětí svobody, a druh diferenciací či personálního zajištění věznice, osobnostní faktory a dispozice odsouzeného apod.

Mezi rizika výzkumu musím zahrnout i situaci, kdy se může stát, že respondent nebude mít žádnou zkušenost, o kterou by se mohl podělit. Zásadně však i toto zjištění patří do cíle zkoumání diplomové práce.

Nemohu opomenout ani nepochopení otázky v průběhu rozhovoru či její špatnou interpretaci. Pro eliminaci tohoto rizikového faktoru byla záměrně volena metoda polostrukturovaného rozhovoru, který umožňuje pružnost v průběhu dotazování, a tak lze okamžitě reagovat na měnící se dynamiku rozhovoru.

Závěrem, posledním zmíněným rizikem, je sám autor výzkumného šetření. Mnoho výzkumníků má různá očekávání a představy o výsledcích výzkumného šetření. Může se stát, že svým očekáváním, byť i nevědomě mohou výsledky výzkumného šetření ovlivňovat. Pro podchycení tohoto rizika v průběhu rozhovoru nejsou pokládány nijak návodné otázky a rozhovor není doplněn o mé subjektivní spekulace, názory či zkušenosti, které by mohly změnit sdělení respondenta. Postřehy a zajímavosti vyplývající z průběhu výzkumu jsou zachyceny v kapitole *4.10 Závěr a diskuze*.

4.8 Analýza a interpretace výzkumného šetření

Tato kapitola diplomové práce se věnuje analýze a interpretaci získaných dat dle předem určených výzkumných cílů. Výzkumné otázky a interpretace odpovědí respondentů jsou členěny na základě jednotlivých dílčích cílů. K jednotlivým výzkumným otázkám a interpretacím budou přiloženy přímé citace z rozhovorů s respondenty. Součástí následujícího textu jsou také postřehy či zjištění, která mohou obohatit sdělení, i když nemusí mít přímou spojitost s výzkumnou otázkou.

Sdělení respondentů je vždy označeno zkratkou slova respondent (R), bez číselného označení. Jednotné značení respondenta (R) bez dalšího, např. číselného označení, má posílit anonymizaci respondenta, aby nemohl být skrze číslování výroků rozpoznán. Všechna uvedená jména, města, názvy programů a další informace, které by mohly vést k identifikaci

respondenta, objevující se v textu jsou pozměněny či zcela vynechány z důvodu zachování anonymity respondentů.

4.8.1 DC 1 – Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární péči.

Úlohou dílčího cíle č. 1 bylo zjistit, jaké mají zkušenosti osoby, které prošly výkonem trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární péči. Zjištění mapuje rozsah zkušeností a popis resocializačního působení. Z dílčího cíle vyplývá také otázka pro výzkumníka, zda se dá popisovaná zkušenost reflektovat jako resocializační působení. Indikátory jsou určující pro kódování textu a tvoří tři kategorie. První je zaměřena na druhy a formy resocializačního působení v penitenciární péči, druhá je přímá zkušenost s určitými druhy a formami penitenciární péče a třetí je způsob výkonu resocializačního působení v penitenciární péči.

4.8.1.1 Druhy a formy resocializačního působení v penitenciární péči

Všichni respondenti uvedli, že zásadním středobodem fungování věznice je **dodržování nastaveného režimu věznice**. Většina respondentů se shodovala, že režim dne začínal budíčkem v časných ranních hodinách. Čas se lišil vzhledem k diferenciaci věznice a k tomu, zda člověk docházel do zaměstnání, nejčastěji se však jednalo o čas okolo 6. hodiny ráno. Po budíčku následovala **početní prověrka stavu odsouzených**– „sčíták“, u některých pracujících přepočítání odsouzených osob probíhal až v zaměstnání. Početní prověrka stavu odsouzených probíhala během dne opakovaně, celkové množství početních prověrek se lišilo poměrem 2x-8x denně. Po budíčku mají odsouzení čas na ranní hygienu a následuje snídání. Provoz je přizpůsoben počtu uvězněných osob tak, aby se všichni stihli na snídání i v umývacích prostorech vystřídat, viz slova R: *„No tak jasně, že tam nějaký režim je. Musíte vstávat, musíte mít ustláno. Každá věznice to má jinak. Někde na to kašlou, někde na to dbají. Snídání máte ve stejný čas. No prostě musí tam být disciplína, to je jasný. Aby došlo k nějakému napravení, že jo. Vstává se stejně, o víkend se vstává o hodinu dýl. A pracující vstávají v jiný čas, samozřejmě podle toho, kdo má jaký práce. Máte nějaký čas, kdy se dáte do kupy, umývárna, že jo. Některý oddíly mají jiný čas na to se po tom budíčku dát do kupy. Některý mají delší čas, některý kratší. Někdo má půl hodiny po tom, co je budíček, aby se těch 400-500 lidí zvládlo vystřídat, že jo. Aby si mohli dát tu snídání. No a sčítáky.*

Někde mají dva po ránu, někde za celý den třeba 4, někde jenom ráno a večer a fakt jako každá věznice buzeruje jinak, že jo. Nebo si dbá na tý disciplíně. A já jsem zažil 4 sčítáky a pak jenom dva.“

Po snídani odsouzení odcházeli do zaměstnání nebo plnili aktivity. Pokud aktivitu neměli, zůstávali na oddílu věznice – „na baráku“. Mezi aktivitami byl oběd a následně večere. Více než polovina respondentů uváděla, že stravovací podmínky nebyly adekvátní. **Strava byla přidělována 3x denně, mnohdy ve velmi malých porcích nebo v nepříjemných podmínkách**, kterými byly studená jídla, kovové nádoby a kamínky jako součást omáček a polévek. Viz následující výpovědi R: *„No, mě štválo už třeba jenom ten jídelní režim, že v té první věznici byla snídane já nevím kolem 6h ráno třeba, oběd byl třeba o půl 11 nebo v 11, podle toho, jaký jste oddíl, protože tam bylo třeba 1200 nebo 1400 vězňů. A večere byla snad ve 16-17h. Což mi přijde naprosto šílený. Hlavně vzhledem k těm porcím, co tam bylo atd. Tak člověk prostě v 20h večer umíral hlady. Ale fakt umíral hlady. Hlavně to byly jídla neskutečný.“* R: *„Tady to byl ešus hliníkový, to mě dva měsíce bolely zuby, než jsem si zvykl na chuť kovu, jakože fakt psycho. Je to všude zakázané a tady fakt. Jsem ten ešus otočil a tam bylo napsáno 1976 rok výroby, ten ešus byl starší než já. A říkám, z hliníku mě bolela sklovina, zuby, to bylo, jakože mazec celkem.“* R: *„Já tam z toho studenýho jídla mám zničený žaludek, musím na to brát každý den, už tři roky prášky na žaludek. Takže tam je to dost hrozný kvůli tomu jídlu.“* R: *„A oni mi dali třeba půlku misky jako malýho plastovýho talíře. A to si představte, že vám to dali jako jídlo. A když jsem řekl, že chci přidat a říkám to bachařovi, tak mi řekl, že mi prostě nepřidaj. A byla to polívka, ze který byste se pozvracela třeba. Třeba ještě plná kamínků. No, kamínky to byla specialita v té první věznici. Tam jste měla v polívce nebo v omáčkách normálně kamínky. A to se tam jí prostě. Ale tak jo, člověk to bere, že prostě, zasloužil si to, tak se jsem jim ten talíř takhle párkrát hodil do té kuchyně no. Ale riskoval jsem teda kázeňák,“*

Respondenti se také shodovali na tom, že **velikost porcí a stravy určovali odsouzení pracující ve věznici**. S jídlem se mnohdy obchoduje a např. snídane se mění za kávu, cigarety, či jiné, ve vězeňském prostředí označované jako „majetky“. Odsouzený pracující v kuchyni má značnou výhodu, oproti jiným. R: *„A já jsem tam teda ještě půjčoval tabáky, dva za tři. Takže jsem měl třeba 4 500 Kč měsíčně, takže jsem tam byl takovej milionář v tomhle. To beru jako vtipně jo, tohle. Ale za to tam koupíte strašně moc, za ty tabáky. Když si to vezmete, tak máte 20 snídaní, za jeden tabák. Nebo 20 mlík třeba, za ten velkej. Nebo já nevím, cokoliv. S těma lidma z kuchyně jsem nekšeftoval, protože to byli hrozně neféroví lidi a já nemám rád neférový lidi.“*

Tři čtvrtiny respondentů uvedly, že se ve věznici **setkaly s nějakým druhem resocializačního působení**. Nejčastější uváděná činnost je **zaměstnávání**. Rozsah pracovní doby se lišil dle druhu práce. Buď byly k dispozici pomocné práce např. v kuchyni, na pár hodin, nebo další variantou byl tří směnný provoz po 8 hodinách nebo celé 12 a 16 hodinové směny. R: *„No v práci jsem měl ty osmihodinový směny normálně ranní, odpolední, noční. Na tři směny no a 5x v týdnu. Jinak jsme vstávali v 6 ráno, když jsme chodili do práce a když ne, tak to bylo nějak na 8 hodinu, že to tak bylo nastavený.“*

Výkon zaměstnání byl nejčastěji v prostředí věznice, nebo mimo ni na pracovištích, která se dělila na střežená a nestřežená. Respondenti uváděli zaměstnání na **pozici kuchaře, práci v kovošrotu, na pile, v železářství, práci v uzenářství, šití v dílnách, práci ve výrobě se dřevem, údržbu ve věznici, práci v čokoládovně, třídění automobilových součástek či práce v betonové výrobě**.

Všichni respondenti se shodli na tom, že zaměstnávání je velmi důležité. Odsouzeným díky práci rychleji ubíhal čas, dokázali si vydělat alespoň malou finanční částku a udržel se jejich denní režim. Respondenti popisovali, že se díky práci vyhýbali konfliktům a že pozorovali na jiných odsouzených, kteří zaměstnání nebyli, sklony ke konfliktům, užívání drog a dalším činnostem s negativními dopady, aby zahnali nudu. R: *„Tam máte buď střežené pracoviště, to jsou třeba místa, kde balíte čokoládu nebo je tam údržba, že chodíte s údržbářema a opravujete všechno okolo věznice, ve věznici a takhle. Potom tam je kuchyň, potom tam je sklad, kde pracujou, že přijímaj a vlastně odebírají lidi, co přijeli. A takhle jo, takže oblečení, co fasujete, ty cintry, tak ony to tam žehlej, spravujou, jo všechno perou a tady toto. Tak tam vlastně máte nestřežené pracoviště, tam se musíte postupně jako vlastně dopracovat. Tam vás nemůžou dát hnedka, to je tam ve vedlejším městě, pak tam byla ještě pila. Pak jezdili na nějaký bedny a taky do firmy s uzeninou. No pak ještě tam bylo železářství. No a pak tam máte pracoviště s volným pohybem.“*

Ve **volném čase** se odsouzení dívali na televizi, hráli karty, byla možnost trávit čas s farářem, psát dopisy, číst knihy. R: *„Ale když není práce, tak celý den tam jste buď na pokoji nebo na kulturce, koukáte na televizi nebo jste šla si tam sednout a zapálit si cigáro a tohle. Ale to utíká den jak celý týden. Jako my jsme chodili ještě na takový skupinový sezení. To pro nás vždycky jeden přišel, já nevím, to byla asi hodinka a půl, možná dvě hodinky. A každého se vyptával jako za co seděl, ale on věděl pravdu že, za co sedíte. Takže když někdo zalhal, tak to nebylo dobrý no. Ale byly tam horší případy, než jsem byl já jo. Ale nechtěl bych tam už, za žádnou cenu, to už vůbec. I kdyby mě cokoliv dali, tak ne. To jsou prostě roky ztracený.“*

Mezi uváděné **aktivity programů zacházení patřily dále sportovní aktivity, terapeutická sezení v individuální a skupinové formě, kroužky, vzdělávací aktivity.** Mezi **kroužky** patřily např. loutkařský kroužek, výroba ozdob z korálek, hudební kroužky, modelovací kroužky, pletení košíků, práce se dřevem. Mnohdy kroužky a další aktivity zajišťovala nezisková organizace spolupracující s věznicí. **Vzdělávací aktivity** nabízely bezpečnost silničního provozu – „BESIP“, obecné vzdělávání, historii a dějiny, možnost základního vzdělávání, angličtinu, dílny, kurz základních počítačových dovedností, finanční gramotnost. Část vzdělávacích aktivit byla ukončena zkouškou a získaným certifikátem o absolvování. Rozsah vzdělávacích aktivit byl většinou 1-2 hodiny denně. R: „*No a pak se chodilo na takový ty BESIPy, nebo na takovej ten, jak se tomu říkalo sakra. Takovej ten kroužek, kde jste se vzdělával no jakoby nebo něco takovýho. To jste si mohl vybrat z různých těch, co se vám jako líbilo. To bylo na tu jednu hodinu denně.*“

Na jednu hodinu denně mohli odsouzení ven z oddílu, často na nádvoří věznice, kde se konaly **sportovní aktivity** jako je např. fotbal, basket, ping pong, jóga apod. V některých věznicích byla za pochvaly dovolena návštěva posilovny. **Samostatné cvičení ve volném čase je zakázáno**, neb je tato činnost považována za **přípravu na útěk**. R: „*Ležet jsme nemohli, protože kdyby přišel bachař, co tam hlídal, no tak je průser. Nebo cvičit se tam nemohlo, pokud jste nedostala povolení od vychovatelky, protože to zas máte bez toho jako přípravu na útěk jo, takže to je jedno s druhým. Ona tam jako byla i posilovna a kdo měl pochvaly, tak tam mohl. No já jsem právě měl nepochvaly ze začátku, ty kázeňáky no, ale pak už to šlo no.*“ Odsouzený nemohl ve volném čase ležet na pohovce, a to ani v případě, že přišel ze zaměstnání.

V osobním volnu mají odsouzení **možnost zavolat rodině**. Časy, kdy si uvězněný může zatelefonovat, se mění dle jednotlivých věznic. Možnost opakovaného kontaktování rodinného příslušníka v případě, že to osoba, které uvězněný volá, napoprvé nevezme, je čistě na rozhodnutí dozorců. Odsouzení při nástupu do věznice uvedou 5 kontaktů na rodinné příslušníky. Ne vždy odsouzení vyplní pravdivě všechny členy rodiny, ale uvedou do jednoho z kontaktů kamarády, které za rodinné příslušníky vydávají. R: „*A dají vám takovou kartičku, kde si vlastně vyplníte myslim, že 5 kontaktů, které si můžete volit a můžete jim zavolat víte, to jsou, jakože členové rodiny. Ale jako jde s tím vydrbat, že si tam napíšete, já nevím bratranca jo a bude to kámoš. Jde to udělat nebo takhle, tam nemůžete uvést přítelkyni, musí to být vaše žena jo. To máte hodinu denně myslim na zavolání, kecám, dvacet minut denně. A v tu dobu to bylo tak, že se chodilo po 2 hodině volat no a když jste se nedovolal, tak jste měl smůlu*“

jo. Některý policajt vás vzdal znovu zavolat a některý policajt vám řekl, že si pro vás přijde, když bude mít čas. No a už taky nepřišel. Některý vám prostě řekl, že taky přijde a přišel.“

Pokud odsouzení nenavštěvovali žádné aktivity, tak měli **volno**. Občas jim byl přidělen úklid některého z rajónu, který patřil zejména do náplně víkendů. R: *„Jste měli volno až do oběda, pokud vám nedali něco, třeba uklízení. O víkendu se tam uklízelo, dělali se tam rajony, takže nějaký čas tam člověk jako zabil. Jinak to byla nuda no.“*

Množství aktivit se lišilo podle druhu věznice, vnitřní diferenciaci a oddílů. Pokud aktivity nebyly podporovány, odsouzení kromě režimu v podobě dodržování časů stravování a početních prověrek **neměli žádný jiný režim**, který by museli dodržovat. Mnohdy se porušoval i běžný režim a provozovaly se zakázané činnosti, viz odpověď R: *„No pak ti ostatní žádnéj extra režim neměli. Dá se říct, že je to podle toho, kdo je na jakým oddíle. Někde měli dvě televize, byly tam dvě kulturky, takže někdo se koukal na televizi. Někdo šel cvičit, i když se to nesmělo. Prostě každéj to dělal jinak. Někde maj zase tělocvičnu. Někde měli jen jednu televizi a otevírali třeba až od 15 h. Takže každému to utíkalo jinak, podle toho, na jakým jste byla oddíle. A jak si to každéj nastavil, podle televize, podle práce,“.*

Režim dne byl ukončen početní prověrkou stavu odsouzených a **večerka** byla zpravidla mezi 20. – 22. h. Po večerce nemohlo být na žádné cele rozsvíceno. **Dodržování pravidel podléhalo důslednosti dozorců**, viz R: *„A vlastně ten režim jináč, no po desáté hodině už muselo bejt zhasnuto. Ale jako nikdo to jako moc nehlídal, takže to ani nikdo moc nedodržel.“* R: *„Nemohlo se rožnout, nemohlo se nic. Prostě si běžte lehnout, na shledanou. Jinak tam naběhli a byli schopni Vás prostě dokopat. Neposloucháte? Nazdar. Samotka, cokoliv prostě. No a v té druhé, tam měl člověk za pochvaly televizi na pokoji, stravovací podmínky úplně báječný jako normálně fakt jídlo jo, prostě všechno. Oproti tamtomu to bylo jak školka.“*

V rámci režimu byly dle chování udělovány uvězněným osobám buď **pochvaly** za dobré chování, nebo **kázeňské tresty** – „kázeňák“, za porušení pravidel. Za jeden kázeňský trest bylo nutno získat 3 pochvaly, aby se kázeňský trest vyrovnal dobrým chováním. Množství pochval je rozhodující při žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Pochvaly se získávaly např. za dobrovolné úklidy, aktivity, kurzy apod. R: *„To už člověk pak, když jsem šel žádat o půlku a měl jsem kolik 5 kázeňáků, ale měl jsem i pochvaly jo. Jsem řekl těm bachařům, jestli tam nemůžu uklízet po dvoře, nebo že si tam vezmu nějaký rajón. A když jste tam dělala takhle něco třeba měsíc nebo tejdén, tak jste měla prostě pochvalu no. Ale za každéj kázeňák jste měla já nevím jestli 3 nebo 4 pochvaly. Ale já jich měl dost, tak jako pustili mě, za dobrý chování.“*

4.8.1.2 Zkušenost s druhy a formami resocializačního působení v penitenciární péči

Resocializační působení mělo podle jednotlivých věznic různou podobu. Z výzkumného šetření vyplynulo, že osoby, které byly uvězněny ve více než jedné věznici, spatřují **značné změny v rozsahu a kvalitě resocializačního působení.** Ti, kteří byli v jedné věznici, došli k obdobnému závěru na základě porovnání zkušeností s jinými uvězněnými osobami. R: *„No a pak jsem se dostal do věznice XX (anonymizováno – pozn. autora) na protialkoholní, a tak to bylo sto a jedno. Zatím co v té druhé věznici opravdu, tam když člověk chtěl a ty SpOčka (speciální oddíl – pozn. autora) tam prostě nějaký byly, tak tam opravdu se tomu člověku věnovali celý týden od pondělí do pátku. Od rána až do večera v podstatě, takže, tam to bylo sto a jedno. Jsou prostě vězení a vězení.“*

Ve věznicích byl **rozdílný přístup personálu** ve vztahu k uvězněným, kteří se chtěli do nějakého programu či aktivity zapojit. Osoby, které si žádaly o zapojení do programu či aktivity, byly dlouhodobě ignorovány, bez jakékoliv zpětné vazby. A naopak, v jiné věznici byly osoby aktivně vyslyšeny a zapojeny do všech činností, které byly možné. R: *„Bylo tam víc programů v té druhé věznici. A víc se tam o ty lidi starali, terapeuti a takhle. Třeba k psychologovi jsem v té první věznici psal snad dva měsíce, no celou dobu, co jsem tam byl a dostal jsem se tam těsně předtím, než jsem byl odvezen do té druhé věznice. V té druhé věznici si člověk o něco zažádal, a když to bylo možné a když jste tu žádost napsala, tak to bylo dá se říct okamžitý. Tam ti lidi za váma byli schopní přijít. Lidi, jako třeba Vy, se snažili těm lidem prostě pomoci. Ale v té první věznici prostě to všechno jsou vězni, to je pro ně všechno odpad. A vy nás nezajímáte. Žádná náprava, žádnéj.“* R: *„Tak samozřejmě, jsou tam psychologové, ale ty psychology vlastně nezajímáte vůbec. Jo já jsem měl hrozně velkou depresi, když jsem byl na tom příbylu.“*

Sami odsouzení vnímají, že nemožnost navštěvovat činnosti podporující nápravné procesy **znemožňují jejich snahu a ničí motivaci k nápravě.** Ač je většina respondentů smířená s podobou trestu a vnímají vězeňské prostředí, jako něco, co je následkem jejich trestné činnosti, shodují se na tom, že pokud pro své zlepšení chce osoba něco udělat, mělo by jí to ze strany věznice být umožněno. Osoba, u které je **výkon trestu odnětí svobody vykonán bez možnosti zapojení se do pravidelných činností či zaměstnávání,** si lehce zvykne na volný režim, může propadat různým duševním obtížím, ztratí motivaci a vlivem absence aktivit může **docházet k rozpadu jakéhokoliv řádu.** Osoba není vedena k rutinnímu způsobu trávení dne, který je zcela rozdílný s denním fungováním v běžné společnosti.

R: „A jako na jednu stranu to chápu, že prostě vězení je takový, že to má bejt ten odstrašující případ. Jakože my ti tady nic nedovolíme, nic dělat nebudeš a prostě tohle to. A tím se má člověk napravit. Ale bohužel, takhle to nefunguje. Obzvlášť ne pro lidi, jako jsem třeba já, který opravdu o tu pomoc žádal a chtěl něco dělat pro svou nápravu. Ale ne, když se ráno vzbudíte a je sčíták, jdete se najíst, sčíták, jdete chvilku tam dělat úklidy a to, pak zase sčíták, pak oběd, pak zase sčíták, pak chvilku televize, zase sčíták, a běž spat. Co si tím člověk osvojí? Co tím dostane? Vždyt to není ani, to není správněj venkovní režim. A člověk si na tohleto zvykne no a venku. Venku mu to bude dá se říct k ničemu.“

V zaměstnání musel odsouzený dodržovat normy a kvóty dle povahy práce. Většina respondentů do **zaměstnání chodila za cílem podmíněného propuštění po polovině vykonání trestu odnětí svobody, získání finančních prostředků, vytvoření režimu, ale také aby se nenudili.** R: „Protože já jsem tam chodil jenom proto, abych měl práci, aby mě pustili na tu půlku. A pak mě pohrozili, že pokud nebudu splňovat normu, tak budu bez pochvaly. Tak jsem se na všechno vykašlal a začal jsem makat a začal jsem tam dělat hrozný rekordy.“

Zaměstnávání se stalo nejvíce zastoupeným druhem resocializačního působení. Dvou třetinám respondentů bylo v rámci vězeňského prostředí umožněno docházet do zaměstnání. Osm z devíti respondentů uvedlo, že dostat se ve věznici do pracovních aktivit není zcela snadné. Osobám s nižšími tresty často pracovní příležitost unikne, protože jsou upřednostněni odsouzení, kteří mají delší výměru doby výkonu trestu odnětí svobody. R: „S tím že, volnějši režim v tom, že bylo mnohem jednodušší se dostat do práce, protože ne v každé věznici máte tu práci prostě k dispozici, v takové míře pro tolika vězňů.“ Jeden respondent uvedl, že se zaměstnáním v rámci věznice problém nebyl. R: „No, co ale můžu povědět, tak tady v tý věznici je to zaměstnávání fakt jako hodně. Protože oni se snaží fakt, aby bylo, myslím, že říkali tehda 70 % zaměstnaných. Takže těch pracovních možností tam je celkem hodně.“ Nejčastěji bylo zaměstnávání ve dřevovýrobě, šicích dílnách nebo práce v kuchyni. Práce byla v **šicích dílnách** přímo ve věznici, kde se šilo vězeňské oblečení – „cintry/ mundůry““. Práce probíhala od 7 h do 14 h, po každé směně následovala prohlídka. Za splnění výrobní kvóty uvězněný dostal pochvalu. Za jednu kvótu byla odměna cca 3 Kč. Dalším typem byla **práce v kuchyni**, nejčastěji k zajištění chodu věznice. Mezi zaměstnání patřila i **výroba ze dřeva**, která se konala na pár hodin týdně. Výsledkem výroby byly hračky do dětských školek. Uvězněnému byl vždy zadán úkol, který musel splnit. R: „Chodil jsem tam do kroužků, dá se to tak říct. Ale bylo to jako brigádně dřevodílna a vyráběli jsme tam hračky do dětských školek. Tohle, kdyby bylo v každym kriminále, že opravdu člověk, kterej opravdu chce něco dělat a napravit se, tak už jenom ta pracovní terapie je myslím pro ty vězně

to, nejdůležitější, co může být. Když si získáte pracovní návyky v kriminále, tak pak už venku je docela jednoduchý si je osvojit.“

Respondenti uváděli, že v rámci přeplněnosti věznic nebyla dodržována **základní práva uvězněných osob**. Porušení práv bylo v oblasti práva na **umístění do věznice blízko trvalého bydliště, dodržení maximálního počtu osob na cele vzhledem k rozloze cely, dodržení maximální kapacity v dopravních a převozních prostředcích VS ČR**. U jednoho respondenta se objevila negativní zkušenost s přeložením do jiné věznice z důvodu závažného onemocnění rodinného příslušníka.

R: „Protože v dnešní době jsou věznice tak přeplněné, že se nedodržují ani ty základní věci, v podstatě ty zákony, že by člověk měl být převezen nejdále od svého bydliště trvalého. Takže tohle to se absolutně nedodrhuje, protože ty věznice jsou tak přeplněné, že v kraji XX (anonymizováno - pozn. autora), jsou nejvíce přeplněné, takže aby zůstal člověk z toho kraje v tom kraji je největší problém. Takže je většinou převážejí do jiného kraje, kde je místo. No a pak je těžký se dostat zpátky no, třeba na žádosti nebo takhle. Většinou ani rodiny nebo zdravotní potíže nebo takhle. Žádosti na Generální ředitelství to prostě nefunguje, protože jediná jejich odpověď je prostě – s ohledem na to, že věznicí té a té je plno, tak prostě bohužel, na shledanou. Nezájímá. Takže je ani nezajímalo, že třeba moje mamka měla v té době rakovinu, nemohla dojíždět, byla na neschopence, takže mě vlastně nemohla navštěvovat takovou dálku. Měla to aj od doktora potvrzený a GŘetko to prostě absolutně nezajímalo. No a ono je takhle poslední dobou nezajímá skoro nic, protože, jak říkám, věznice jsou tak přeplněný, že prostě praskaj ve švech. Nejsou dodržovány ani takové ty základní věci, jak se tomu říká. Že každé vězení by měl mít právo na osobní prostor, že by měla být cela určená třeba pro 3 lidi, no a je tam naskládaných 5 lidí. Nebo tam má být 5 lidí a je jich tam 10. Nebo už vůbec nemluví o eskortování vězňů. Nevím, jak to dělaj třeba teďka za dobu korony, to musí hodně pravidel porušovat. Protože co si vzpomínám, tak ty autobusy nikdy nejezdily jenom tak nalahko. Vždycky jezdili prostě natvrdo plný. S tím že jsou cely, který jsou třeba maximálně pro pět lidí a je tam třeba narvaných třeba 30 lidí s tím, že sedí hlava na hlavě, vedle sebe na zemi, stojej všechno. Jeden malinkatej záchůdek a čekají na to až je převezou do určité věznice. Takže to je jako šílený. A zajímalo by mě, jak to teďka, v téhle době dělají.“

Obdobně jako je tomu u zaměstnání, **není snadné se dostat do terapeutických aktivit či dalších programů**. Množství nabízených programů se liší dle jednotlivé věznice. Často personální zajištění věznic **nedokáže zajistit kapacity pro všechny odsouzené**, kteří by aktivitu rádi navštěvovali. V jiných případech jsou místa v terapeutické skupině

či individuální sezení již obsazená osobami, které se do nich přihlásily z jiných než proterapeutických motivů. Z výpovědí většiny respondentů vyvstala skutečnost, že mnohdy zabírají terapeutický prostor uvěznění, kteří dochází do programu proto, aby zahnali nudu a vyplnili jinak volný čas, bez toho, aby jim sezení byla přínosná. Dalšími motivy návštěvy je káva a sušenky, které se stávají mnohem větším lákadlem než psychologická pomoc. Největší návštěvnost programu se vyskytuje u těch sezení, které vede atraktivní lektor či terapeut. Z hlediska struktury respondentů byla nejčastěji uváděna hezká žena, jako faktor určující popularitu programu. R: „*Tam je strašnej problém v tom, že někteří tam jsou jenom proto, aby se podívali, že je tam pěkná vychovatelka. Takže pak je tam 40 vymaštěných cigánů, ale i bílých. A vy se tam nedostanete. A oni nemůžou nic říct, protože to nemůžou soudit. No ale práce se dřevem, tam jsem se dostal, tak to byla paráda. To jsem ráno přišel do dílny a přišel jsem až na barák večer, prostě super. Jsou tam i ty kroužky, ale tam je problém se dostat no. Protože tam jsou buď tihle, co vám to místo zabíraj anebo se tam dostanete tak, že tam už někdo dělá a ten vás doporučí. Jinak se tam nedostanete. A to můžete psát tisíckrát vychovateli, tisíc žádostí jsem psal, ale prostě se tam nedostanete (ironické frknutí – pozn. autora). No, a tak to je no.*“

Z výše uvedeného respondenti nejčastěji docházeli na terapeutické sezení různého zaměření. Opakovaně se objevovalo využití **protidrogových a protialkoholních poradenství, programů a terapií**. Terapeutické programy byly v rozsahu několika měsíců. Často osoby v rámci terapií docházely na pravidelné konzultace s **psychiatrem**. R: „*Jako třeba, že jsem se dostal do té druhé věznice, udělal jsem tam. No 9 měsíců jsem tam měl terapie, snažil jsem se tam docházet k psychiatrovi.*“

Mezi **vzdělávací aktivity** patřilo **vzdělávání v oblasti středního vzdělávání** na profesi kuchaře nebo **možnost dokončení základního vzdělání**. R: „*No a škola tam byla. Tam můžete chodit jako na školák, na kuchaře.*“ R: „*I vim, že se tam dalo chodit do školy, že nějaký tam chodily do školy. Některý, který neuměly číst, tak chodili do základní školy, takže jako to tam mají v týhle věznici jako asi líp zařízený. Si myslím, že tam to maj jako podchycený dobře, do se týče tohodle.*“

V rámci zájmových aktivit byly k dispozici **výtvarné kroužky**. R: „*Pak tam byly nějaký zvláštní věci, nevím, jak se tomu říkalo, ale chodili na nějaký malování tadyti pacienti. Tam chodili dost důchodci, šílenci, vozičkáři, co někoho zabili třeba. Haha. Takže úplný blázni, no hrozný (smích – pozn. autora).*“

V rámci výstupních oddílů mezi aktivity patřilo **vaření**. Uvěznění měli kuchyňské vybavení a učili se vařit. Zkušenost respondenti hodnotili jako pozitivní. R: „*No, něco měli*

na výstupce. Tam měli vaření. Tam jsem byl na tom oddíle, to bylo dost dobrý. Mít tam, oni tomu říkali kamna, ale mít tam ten sporák normálně že jo, a troubu. Ale tohle bylo bezva, mít tam troubu. Tam to měli spíš tak jako kroužek vaření, na tý výstupce.“

4.8.1.3 Způsob resocializačního působení v penitenciární péči

Rozdíly v resocializačním působení se nacházely v **pestrosti a množství nabízených aktivit**. V některých věznicích s mírnějším stupněm zabezpečení nebyla možnost zapojit se do aktivit. Naopak věznice v přísnějším režimu nabízely uvězněným mnohem víc možností a režim byl v některých případech volnější než ve věznicích s nižším stupněm zabezpečení. **Největší rozdíly byly v zaměstnávání a z něho plynoucím výdělku, v zastoupení kroužků, programů, vzdělávacích aktivit, možnostech pohybu po oddílech a na nádvoří, návštěvách i v podávané stravě.** R: *„Třeba když jsem potkal lidi ještě z jiné věznice, co byli v děčku, tak to je prej grandhotel Budapešť. Návštěvy, jídlo, práce, všechno, normální režim. Normálně si choděj po oddílech atd. Do práce, vydělávají dobrý peníze, jsou tam dá se říct jakoby spokojení. A dělají něco perspektivního, něco užitečného, zatímco v té věznici, kde seděl ten můj spoluvězeň, tak co dělal tam. Tam byl 23 h zavřenej na kobce, s tím že hodinu mají volnej pohyb. A do práce nebo do takového programu, jako on se dostal, tak to se dostal nevím proč. Nevím, komu vlezl do zadnice, nevím, jestli to náhodou nebyl nějaký konfident. To se o něm tam tak říkalo, ale málo komu se něco takovýho poštěstilo. Takže lidi, kteří na sobě opravdu chtějí pracovat, by k tomu měli mít přístup.“*

Z výpovědi respondentů vyplynulo, že **se množství poskytované podpory výrazně liší podle jednotlivých věznic**. V některých věznicích se pružně reaguje na potřeby uvězněných osob a jsou jim rychle zprostředkovány aktivity zaměřující se na resocializační působení. V jiných věznicích je zprostředkování aktivit ve značném časovém zpoždění či se **nezajistí vůbec**. **Problémy se zapojením do aktivit** uváděla víc než polovina respondentů, viz výrok R: *„Třeba k psychologovi jsem v té první věznici psal snad dva měsíce, no celou dobu, co jsem tam byl a dostal jsem se tam těsně předtím, než jsem byl odvezen do té druhé věznice. V té druhé věznici si člověk o něco zažádal, a když to bylo možný a když jste tu žádost napsala, tak to bylo dá se říct okamžitý. Tam ti lidi za váma byli schopní přijít. Lidi, jako třeba Vy, se snažili těm lidem prostě pomoci. Ale v té první věznici prostě to všechno jsou vězni, to je pro ně všechno odpad. A vy nás nezajímáte. Žádná náprava.“*

Do programů či aktivit se odsouzení dostanou mnohdy až na **doporučení vězně**, který je už v programu či aktivitě zařazen. V rámci dílen nebo kroužků jsou jisté výhody. Dřevodílny

například mají vlastní sprchu, což je ve vězeňském prostředí zřejmý benefit. Uvznění si v prostorech dílny také vyrábějí cvičební pomůcky, a tak si velmi střeží, koho přijmou mezi sebe. Dozorci a vychovatelé v některých případech nechávají doporučit zájemce od osob, které jsou již ve sportovní aktivitě zapojeni. R: „*Jsou tam i ty kroužky, ale tam je problém se dostat no. Protože tam jsou buď tihle, co vám to místo zabíraj anebo se tam dostanete tak, že tam už někdo dělá a ten vás doporučí. Jinak se tam nedostanete. A to můžete psát tisíckrát vychovateli, tisíc žádostí jsem psal, ale prostě se tam nedostanete (ironické frknutí – pozn. autora). No, a tak to je no.*“ R: „*A já jsem pořád psal žádosti tomu vychovateli, protože jsem chtěl jít do toho dřeva víte. A neměl jsem šanci se dostat do práce, protože jsem na to měl krátký trest víte. Se říkalo, že za trest dva až tři roky dají přednost raději někomu, kdo má 5 let trest. Takže já jsem se vůbec, nechytal. Do žádného kroužku, nic. Na všechno žádost, furt to házíte k vychovatelovi a nic, ničeho nedosáhnete. Takže to byla bezmoc, a pořád člověk píše žádost, furt žádost. No už jsme si z toho až začínali dělat srandu, že z toho budeme tak chycení, že budeme dávat žádost i našim holkám a házet jim to někam do schránky na sex (ironický smích – pozn. autora). No víte, ve věznici totiž o tom, kdo kde bude nerozhodují vychovatelé, ale muklové. Protože vychovatel má sice vybrané nějaké lidi, u kterých ví, že jsou v poho jo, že jsou chytrí a jsou féroví. Pak má vybrané nějaké jedince, o kterých ví, že rádi prásknou někoho. Prostě mají to tak ti vychovatelé, jak se musí dozvědět, co se tam děje. A prostě, ruka ruku myje. No, a právě ten z té cimry mě dostal do toho dřeva, tam nás bylo jen šest, a teď si představte, že máte tisíc vězňů, co si píšou žádosti a nakonec zjistíte, že tam dělá jen 6 lidí. Takže mazec se tam dostat. A já jsem přišel do té dílny a byl jsem jak v jiným světě.*“

Dva respondenti uvedli, že své problémy řešili s **vychovateli místo s psychologem**. R: „*Tak jsem spíše chodil za vychovatelkou já, když jsem měl nějaký problém, že jsem si chtěl třeba ublížit tam, jo. Že jsem si chtěl vzít život, nebo tohle to.*“ Jiný respondent uvedl, že o svých problémech rozmlouval s kněžími. Většina respondentů **hodnotí zkušenost s vychovatelem či terapeutem kladně**. R: „*Tam člověk fakt jako napsal psychologovi na té vazbě, kde nebylo přeplněno až tak moc. Tam si občas na toho vězně čas udělaj, domluví se s váma a během té hodinky se toho zvládne probrat docela dost. A jak říkám, tam v té první věznici, tam jsem si zažádal o pohovor s psychologem, doufal jsem, že s ním budu moct dál spolupracovat, protože v tom městě (anonymizováno – pozn. autora) jsem začal, bylo to super. Chtěl jsem v tom pokračovat, a nic. Prostě jsem se nedostal k žádnému pohovoru, k žádnému rozhovoru, nedostal jsem prostě ani malinkou šanci. A tohle to, jak říkám. Když člověk chce něco dělat, tak by mu to měli aj umožnit. Když člověk opravdu na sobě chce*

pracovat. Na druhou stranu, jak to na tom člověku poznáte, že jo, že opravdu chce. Tvrdit Vám to může každý.“

Dva respondenti **využili krátkodobě psychiatrickou pomoc**. Terapeutický program se lišil od jednotek hodin po rozsah několika měsíců, nejdéle však 9 měsíců. Výběr probíhal často na základě vyhodnocení SARPO a měrné jednotky rizikových faktorů. Pokud byla kapacita nenaplněna, do programu se mohli přihlásit i tací, kteří nesplňovali požadované množství rizikového faktoru. Skupinové terapie probíhaly na vzájemné interakci mezi zúčastněnými. Postupně každý začal sdělovat svůj příběh, poznatek nebo postoj a ostatní na něj vzájemně reagovali. Terapeutické skupiny byly doplněny o psaní elaborátů a úvah na zadané téma. V některých se vyžadovalo psaní deníku. Terapeutické komunity byly zaměřeny na problematiku užívání návykových látek a potíže s agresivitou. V rámci terapeutických aktivit byla realizována také skupina anonymních alkoholiků. R: *„Takže mě bavilo, že to tam bylo takhle ve skupině jo. Že on, když se nás ten terapeut na něco zeptal, tak jsme každá řekla nějak ten svůj poznatek nebo postoj k tomu a mohly jsme reagovat i na ty druhý jo. Vlastně o tom, co řekly, takže tohleto mě jako fakt v celku bavilo, to bylo fajn. Pak jsme vlastně psaly různé elaboráty. Co se týče, co mi drogy daly nebo vzaly apod. nebo jako ta závislost jo. A takhle. Takže to mě celkem bavilo, to bylo tuším na tři měsíce, takže to bylo jako dobrý.“* **Anonymní alkoholici** nebyli kapacitně omezeni. Do skupiny se mohlo docházet ve volném čase, aby nebyl narušen program zacházení. Setkání se uskutečňovalo jednou měsíčně a v rámci sezení si vzájemně účastníci předávali své zkušenosti. Průběh byl totožný, jedna osoba začala hovořit o své minulosti a poté dodala, jak pokročila či jaký vede život teď. Slovo dostal každý účastník. R: *„Defakto vám to opakují pokaždé, furt dokola to samý, akorát s tím, co se jim nového za tu dobu stalo. Ale jinak to začíná furt stejně, jako mohlo to mít lepší úroveň. Já třeba věděl, že chlast až tak není můj problém tenkrát, takže jsem to nějak ne to, jsem tam chodil tak jako zabít čas.“*

V rámci terapií probíhaly také **arteterapie a muzikoterapie**. Součástí byl **autogenní trénink, různé druhy testování, meditace, reflexe a náhled na osobní příběh v kruhu skupinové terapie nebo zaměření na silné a slabé stránky osobnosti** uvězněného. Obsahem terapií bylo vést si přes týden **deník**. Cílem terapií bylo předat uvězněným dovednost reagovat a vypořádat se se svými problémy. R: *„V podstatě, oni nám to říkali takhle, my vás nedokážeme vyléčit, ale my vám řekneme v podstatě všechno, co víme my o tomhle všem, o těch problémech. Ať už to máte problémy s tím alkoholem, drogami, tam byly navíc patologicky závislí hráči na gamblerství, nebo nevím jak se to správně řekne. Protože co jsem se tam všechno dozvěděl*

mi bylo do života opravdu hodně užitečný a kolikrát jsme tam nemuseli řešit zrovna jen alkohol, ale třeba i jako jiné chování, jako třeba já, že jsem prostě zbrklej, impulzivní.“

Dostupná byla **také skupinová či individuální sezení zaštitěná nestátní neziskovou organizací**, která se konala jednou měsíčně. Cílem sezení bylo navázat kontakt s odsouzeným, soustavně se připravovat na propuštění a vytvořit prostor pro spolupráci i mimo výkon trestu odnětí svobody. Pozornost byla zaměřena na otázky sociálního zabezpečení, užívání návykových látek, problematiku bydlení, zaměstnání a také vztahů s rodinou. V rámci sezení probíhaly také autogenní tréninky a pracovalo se na osobnostních problémech, které se promítaly do běžného fungování uvězněné osoby. R: *„Co se týče těch sezení s tou organizací, co docházela do věznice, tak tam jsem měla individuály, protože mě to s tou pracovníci, co tam byla, strašně bavilo. Takže jsme dělaly různé věci. Mě třeba dělalo problém spaní, takže jsme dělaly autogenní tréninky a tak, tak to bylo fajn. A ona mi vlastně nabídla, že kdybych o tom měla dál zájem, že se můžeme stýkat i po propuštění. Tak jsem řekla, že jo.“*

Mezi **zájmové kroužky**, které respondenti využívali, patřily dřevařský kroužek, výtvarný a hudební kroužek, šachy, rukodělné činnosti jako je pletení košíků, výroba ozdobiček z korálků, háčkování apod. Kroužek byl realizován hodinu až dvě týdně. Dřevařská dílna byla dostupná nejčastěji od rána od 8 h do 17 h. Respondenti uváděli, že kroužky probíhaly v klidné atmosféře a byla to jedna z aktivit, na kterou se těšili. R: *„Jsou tam výtvarný kroužky, je tam nějaký loutkařský kroužek, že tam jako vyrábíte loutky si myslím. Pak z korálků děláte různé ozdobičky jo, šperky a takhle jo. Pak tam byly různé modelovací kroužky, pak pletení z košíků. To byly vlastně jako memory boxy, pro miminka vlastně, který se narodili jako mrtví jo. Takže jim tam vlastně holky háčkovali obleček jo a toto. A pletly nějaké ten memory box.“*

O možnostech **vzdělávacích aktivit** informuje uvězněného speciální pedagog. V rámci vzdělávacích aktivit jsou často pouštěna videa nebo filmy, probíhají diskusní skupiny, testování a modelové situace. Doba trvání je cca hodinu až dvě na jedno sezení. Další vzdělávací aktivity, např. kurzy, jsou běhy o 45-50 hodinách celkem, na různá témata s různými lektory specializujícími se na danou oblast. Výstupem některých kurzů bylo získání certifikátu o absolvování. R: *„Třeba BESIP, to máte ten systém jakoby o autech, že vám tam pouštěli nějaký videa nebo filmy, to máte tak jako na hodinu.“* **Polovina respondentů hodnotí vzdělávání jako přínosné, pokud mají šanci ho využít.** R: *„Na tohle si myslím, že to tam bylo vychytané, jakože teda toho člověka i vzdělá docela. Když je člověk neznalej, tak se tam i něco jako naučí nebo dozví něco nového. No tak pak se tam chodí na takový ty programy, co vám tam povídá ten školitel, vám tam něco říká, nebo chodíte na ty sportovní akce, nebo koukáte na televizi. Anebo se nudíte a podřezáváte si krk na záchodě (smích – pozn. autora).“*

Druhá polovina hodnotí **vzdělávání jako nadbytečné, bez smyslu a bez většího efektu**, uměle vytvořené. R: „*No ale tady tyhle aktivity, oni prostě to je špatné. Já jsem tam rok a půl chodil do angličtiny a nenaučil jsem se tam prostě nic, abych vám pravdu řekl. Takže ono je to prostě jenom taková aktivita, co máte papíry proto vedení, aby se vidělo, že plníte program zacházení. I když je to třeba sice fakt jako že to je jen na oko. Prostě fakt na oko. To abych vám řekl prostě tak, jak to je.*“ Jeden respondent uvedl, že hodiny angličtiny vedl jiný odsouzený, který je nebyl schopen v této oblasti vzdělávat. R: „*Haha (smích – pozn. autora). No tak třeba my to měli s člověkem, co byl jako taky odsouzený. On byl ten pán trochu jako mimo no. Takže my jsme se ho prosili, alespoň ať nás naučí nějaké slovíčka a on mám pořád opakoval nějaké větné fráze a prostě my jsme to nechápali. Jako jo, snažili jsme se to řešit s panem vychovatelem, co nás měl na starosti, ale prostě to nešlo, nic, takže to bylo úplně špatně.*“ Obdobně další respondent zpochybňoval smysl povinných vzdělávacích aktivit. R: „*Ale prostě jsou tam takový aktivity, který jsou naprosto zbytečný a akorát jsou tam prostě k ničemu si myslím. Třeba tam jsou takový, myslím, že to byly základy společenských věd, a to tam jako nikoho, jako ty holky, to tam prostě nemělo význam jo. Neřeknu, kdyby to člověk probíral ve škole jo, ale tam to fakt nemělo význam. Tam to bylo v rámci povinných aktivit na patře. Tak jako probírat historii? Já osobně jsem na ty dějiny nebyla nikdy, ale jako tam na ty dějiny nebyl nikdo (smích – pozn. autora). Jako já si myslím, že ti, co chtějí tím projít jo a prostě něco jim to dá, tak jim to něco dá. Ale opravu se obávám toho, že tu věznicí navštěvují hlavně ti, co už jsou tam jako doma.*“

Více než polovina respondentů uváděla, že na výše uvedené aktivity se docházelo kvůli kávě, kterou si mohli uvěznění dopřát. R: „*No hodně lidí tam chodila právě na to kafe, protože ono se pak začínalo krást různě. Já teda si to chodil i poslechnout, ale jak se začalo krást, nejdřív kafe, pak hrnky, tak pak kafe zrušili a zas to všichni posrali no, co vám budu povídat.*“

Sportovní aktivity probíhaly obdobně u všech respondentů. Uvěznění mají **možnost projít se na nádvoří, zahrát si basketbal, fotbal, nohejbal, ping pong nebo si zacvičit jógu apod.** Ve všech věznicích nebyly sportovní aktivity dostupné každý den. V některých věznicích byly dovoleny jednou, maximálně dvakrát týdně, což uvěznění hodnotili jako nedostatečné. Respondenti sdělovali, že účast **na sportovních aktivitách byla přínosná v tom, že za ni mohli získat pochvalu a odreagovali se od reality vězeňského prostředí.** Na druhou stranu také uváděli, že někdy mohly být **sportovní aktivity rizikové a přinášely konflikty.** Neschopnost dalších spoluvězňů vyrovnat se s porážkou mnohdy vedla ke konfliktům, slovním napadáním a rvačkám. Sestavení týmů ke hře také nebylo jednoduché. Výkon sportovní aktivity tedy závisel na ochotě dalších vězňů zapojit se do hry. R: „*Tak aktivit*

se dá říct, že tam je spousta a žádný no. Prostě funguje to zajímavým systémem. Jako dostali jsme se na hřiště jednou tejdě, maximálně dvakrát jo. To už muselo bejt fakt štěstí, že nás vzal někdo ven na hřiště hrát fotbal jo. To bylo pro nás, jako pro ty vězně, to byly neskutečný emoce, to bylo odreagování od normálního života tam. To člověk prožíval a byly tam konečně nějaký emoce, jinak tam to bylo takový chladný a bez emocí. Prostě přitom fotbale na to člověk zapomněl, takže kdyby chtěli, aby se ti lidi nějak napravili, tak si myslím, že těma sportovníma aktivitama by to hodně pomohlo. Ale ty tam teda bohužel nejsou. Tam je hodina vycházka, kde si můžete hodinu zahrát fotbal, když se domluvíte s jinejma oddílama, ale to taky není sranda. Ale to je jediný odreagování, to je hodina vycházky, chodíte furt dokola na dvorečku, tak to člověk dostává jen větší deprese.“

Zaměstnávání se uskutečňuje na vnitřních a venkovních pracovištích. Začíná se na vnitřním pracovišti a uvězněný se může propracovat do pracoviště venkovního. V rámci venkovního pracoviště je osoba bez kontroly a dohlíží na ni kmenoví zaměstnanci pracoviště. R: *„Tak rozdělení tam je, tam je vnitřní pracoviště, to je jedna fáze. A pak máte fázi druhou, kdy už se můžete dostat do venkovního pracoviště, kde byste měla větší možnost se dostat ven. Venkovní pracoviště, tam se chodili třídít odpadky, tam jedete takovým busíkem, tam už jste bez kontroly, nebo bez dohledu. Tam už vás hlídají lidi, co tam makaj. A pak máte třeba truhlářství, tak se jezdily různě řezat dřeva a takovýhle.“* Směny se mění podle konkrétního pracoviště. Někteří respondenti uvedli, že některá venkovní pracoviště oplývají telefony, drogami a dalšími rizikovými faktory. R: *„Pak jsem přešel na venkovní pracoviště, tam se mě moc nelíbilo, tam se kolem mě pohybovalo, jakože moc mobilních telefonů a byly tam drogy a já jsem s tím, jakože nechtěl mít nic společného v té době, tak jsem z tama odešel.“*

Návštěvy probíhaly jednou měsíčně v rozsahu 90 min. Respondenti považují návštěvy za nejvíce rozdílné podle jednotlivých věznic. V některých věznicích vyžadují rentgenovou kontrolu, důkladnou prohlídku, která zahrnovala svléknutí se do spodního prádla, bylo zakázáno pití a jakákoliv jiná konzumace občerstvení, nebyly povoleny žádné věci s sebou. Kontrola proběhla před návštěvou i po ní a také v průběhu, když si např. někdo zašel na toaletu. Kontroloval se jak návštěvník, tak uvězněná osoba. V době návštěvy musely být ruce pevně na stole, smělo se jen pozdravit a rozloučit se, jinak nebyl dovolen žádný bližší kontakt. Další věznice měly dle výpovědi respondentů uvolněnější pravidla, kontroly nebyly stejně důsledné, fyzický kontakt s rodinou byl povolen. Zásadní rozdíly se projevovaly ve věznici stejného stupně zabezpečení. R: *„Mohli jsme být přímo vedle sebe a mít kontakt, tak to bylo prostě úžasný, potom co jsem zažil v té první věznici. Tam jste seděla dva metry od své rodiny, pomalu jste se jich fakt nemohla ani dotknout a seděli kolem vás všude jenom dozorcí. Všude kolem*

byly namířeny kamery.“ Osobní kontakt se odsouzení snažili **kompensovat dopisy nebo telefonickými rozhovory s rodinou**. R: „*Nebo jsem zavola domů. Potom to zlepšili, že se dalo volat častěji, tak jsem pak místo dopisů už jenom volal, že jo. Jinak jsem většinu trestu psal, psal, psal. Jsem napsal možná stovky dopisů, jestli to není málo no. Fakt jsem jich napsal hodně a dlouhý dopisy.*“ Rodiny také posílaly uvězněným **balíky**, povolené množství balíků je jeden za půl roku. R: „*Ze začátku jsem měl i balíky každý měsíc, teď jsou dva do roka, jeden za půl roku.*“

Tři respondenti začali **spolupracovat s činiteli postpenitenciární péče** již v době odsouzení. Mezi spolupracující subjekty patřila **Probační a mediační služba ČR, neziskové organizace a případně zaměstnavatel**. Na některé respondenty, vzhledem ke krátkému rozsahu výkonu trestu odnětí svobody, čekal jejich původní zaměstnavatel a oni měli možnost takřka okamžitě nastoupit zpět do zaměstnání. Někteří respondenti měli domluvenou práci se zaměstnavatelem, u kterého pracovali již v době výkonu trestu odnětí svobody. R: „*Spojil jsem se tam s probační službou, už tam jsem to řešil. Už tam jsme řešili moje problémy atd.*“

V rámci věznic probíhalo také u některých respondentů **testování na přítomnost omamných a psychotropních látek**. Testy moči nebo následné krevní kontroly probíhaly namátkově. Ne vždy proběhlo testování bez komplikací. Obzvláště zajímavou zkušeností bylo selhání testovacích prostředků, které vyhodnotily pozitivní test na přítomnost opiátů v moči po konzumaci makových loupáků k snídani, důsledkem, kterého málem osobě prodloužili trest o dva a půl roku. K selhání testovacích pomůcek může dojít, nicméně odmítnutí následného krevního testu, kterému se chtěl dotýčný podrobit, aby vyvrátil přítomnost návykových látek, už není zcela běžnou praxí. R: „*A pak mě volali, že jdu na zdravotní, tak jsem šla na přítomnost drog, jakože na testy močový. A najednou jsem načůrala opiáty a já jsem měla hroznej vztek. Protože když jsem jim řekla, ať mě vezmou na krev, že vím, že v sobě nic nemám, že prostě to musí být omyl. Tak jsem se ničeho nedomohla jo. A potom, až to vlastně načůralo dalších x lidí a uvěřili, že je to z těch loupáčků, ty opiáty, tak mě teprve pustili nahoru. Jo. Takže oni mě vlastně málem nepustili, kvůli tomu, že jsem načůrala něco, co oni mi dali sníst.*“

Otázkou pro výzkumníka je, zda se dají druhy a formy penitenciární péče reflektovat jako resocializační působení. Vzhledem k uvedeným zjištěním se **druhy a formy resocializačního působení se neuskutečňují v takovém rozsahu, v jaké by měly být realizovány**. Nelze zobecnit, že by resocializační působení probíhalo v nápravném duchu a už vůbec nelze tvrdit, že se kvalita nabízených aktivit pohybuje na stejné úrovni. Z výpovědi respondentů vyplynulo, že je spíše štěstím, když vykonávají aktivity v plné kvalitě v každé věznici. Mnoho

aktivizačních činností přináší přímé či vedlejší negativní dopady na nápravný proces uvězněných.

4.8.2 DC 2 – Zjistit, jaké zkušenosti mají osoby po výkonu trestu odnětí svobody s formami a druhy resocializačního působení v postpenitenciární péči.

Záměrem dílčího cíle č. 2 bylo zjistit, jaké mají zkušenosti osoby, jež prošly výkonem trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v postpenitenciární péči. Dílčí cíl uvádí druh činností, které respondenti znají, rozsah zkušeností a způsob resocializačního působení.

4.8.2.1 Druhy a formy resocializačního působení v postpenitenciární péči

Druhy resocializačního působení v postpenitenciární péči nebyly z pohledu respondentů příliš rozsáhlé. Dominantou postpenitenciární péče byly **nestátní neziskové organizace** poskytující probační a resocializační programy a podporující prevenci návykového chování. Dále **Probační a mediační služba ČR a protialkoholní léčba**, ať už ambulantní či pobytová.

Nestátní neziskové organizace zpravidla byly využívány na **doporučení Probační a mediační služby ČR** anebo byla postpenitenciární péče v **přímé návaznosti na práci s osobou již ve výkonu trestu odnětí svobody**. Nejčastěji využívané byly programy věnující se **agresivitě a násilí, protidrogového a protialkoholního zaměření**. Využití programů se často vztahovalo k podmíněnému propuštění již ve výkonu trestu, kdy žádající k žádosti o propuštění připojil žádost o uložení přiměřené povinnosti absolvovat doléčovací program. V jiných případech byl program doporučen Probační a mediační službou ČR. Někteří respondenti se dostali do programu na základě pozdějšího incidentu, který nastal až v době podmíněného propuštění. R: „*No já jsem nic nevyžíval no, jsem neměl žádnou potřebu. Jen jako, sem do toho programu jsem se dostal, protože tam byla nehoda s dcerou tenkrát. Skrze to, abych jako zvládal stresový situace, no a tak. Jinak mám dohled probační no.*“

Probační a mediační služba ČR byla z pohledu respondentů nejčastěji využívanou službou postpenitenciární péče. Respondenti se na ní **obraceli zásadně z povinnosti**. U většiny respondentů byl v rámci Probační a mediační služby ČR nařízen dohled probačního úředníka. R: „*No to jako určitě jo, ale upřímně. Jasně že víte, že je nějaká probační, tam se i jako někdy hlásit musíte, nebo ambulantka.*“ R: „*No po propuštění jsem měl vlastně nařízenou soudně podmínku s dohledem Probační a mediační služby, a ještě proti alkoholní léčbu, jako ambulantní. Ale jinak bych tam sám od sebe nešel, protože jsem od tej probačky moc nevěděl*“

a pak jak jsem tam docházel, tak mě to přišlo docela v pohodě, že jsem si tam mohl tak nějak s někým popovídat. Jak to probíhá ten můj život, ale kdyby mě to nenařídili, tak mě to nenapadlo no. Jsem neměl o tomhle žádný informace, jak to funguje.“

Obdobně je to s **nařízenou protialkoholní léčbou**. Protialkoholní léčba patřila mezi nařízené povinnosti uložené k probačnímu dohledu. Zkušenost s protialkoholní léčbou měla polovina respondentů. R: *„Pak jsem kontaktoval tu probačku, protialkoholku, našel jsem si práci a začal jsem chodit do práce. Tam kde jsem pracoval předtím, já jsem od nich měl příslib, no a vzali mě tam asi za deset dní.“*

Někteří klienti měli zkušenost se **soudem a sociálním kurátorem**. Kontaktování soudu bylo za účelem kontaktu s dítětem a finanční podpory propuštěného. R: *„No a pak jsem informoval soud a měl jsem schůzku s dítětem a z toho jsem měl největší strach vám řeknu. Z toho jsem byl nervózní, co asi řekne. No a pak přišel ten kurátor, ale tam jsem dostal jen 500 Kč, protože mám napsané, že vyživovací povinnost má moje manželka, která mi nedá ani korunu (smích – pozn. autora).“*

Motivace uvězněných spolupracovat se službami postpenitenciární péče byla ve třetině případů **uváděná pro dosažení podmíněného propuštění** po polovině výkonu trestu odnětí svobody. U jiných spolupráce se službou postpenitenciární péče nebyla prvoplánová, ale vyplynula z v průběhu prvních měsíců na svobodě. R: *„No jako jasně, byl jsem poučen, že je tam nějaká kurátorka, kde dostanu litr. Že se mám pak jít hlásit na probačku a přihlásit se na ty věci na ambulanku, že jsou ty nějaké Podané ruce, Člověk v tísni, Rubikon a tyhle věci. Ale víte co, tohle všechno člověk řekl, prostě aby si nějak pomohl. Nebylo to vážně, to tak nebývá. Věděl jsem, že až budu propuštěn, že budu u otce nějakou dobu, ale jinak jsem vůbec nevěděl, co budu dělat.“*

Neznalost dalších možností postpenitenciární péče je hned několik. První z nich je, že sami odsouzení neměli potřebu spolupracovat s podpůrným subjektem. Na některé z odsouzených čekal jejich původní zaměstnavatel nebo rodina. Jejich zázemí ani práce nebyla ohrožena. Obdobným způsobem k tomu přistupoval personál věznice. **Podpůrné mechanismy byly představovány hlavně těm jedincům, kteří odcházeli z věznice po vykonání delšího trestu nebo neměli možnost, kam jít**. R: *„No tak já mám doma 4 děti, tak já jsem věděl hned co budu dělat (smích – pozn. autora). No práci jsem měl zajištěnou, jak jsem makal v tý fabrice, tak si mě tam pak nechali. Jako oni to s námi i ve věznici řešili, co dělat, když vás propustí, ale oni věděli, že mi to nemusej nabízet, protože já jsem jakoby měl návštěvy, chodili mi dopisy a všechno možný. Takže oni věděli, že se na mě nemuseli zaměřovat, protože viděli, že já tam to zázemí mám. Ale pro lidi, co to neměli, tak to jsem tam sledoval,*

že jo. Že se o ně zajímali no, co s něma bude až vylezou ven. Nebo ty dlouhý tresty, tak taky to am s nima řešili, aby se necejtili nějak blbě, od toho tam pak byl i ten ýstupní oddíl nebo jak se to jmenuje, že jo.“

V rámci **sociálního poradenství** personál věznice připravoval uvězněné na pracovní pohovory, jak napsat životopis a najít si práci. Mnohdy se také sociální poradenství prolínalo s časem zaměstnání, a tak neměli uvěznění možnost se takové aktivity zúčastnit. R: *„Takže se tam pořád někdo střídal a já jsem byla pořád v práci, takže jsem tam tuhle aktivitu, to sociální poradenství, kdy nám tam měli radit, tak jsem tam jako nebyla. Ale ono nebylo moc o co stát, takže to byla jedna z aktivit, která byla úplně k ničemu (smích – pozn. autora). Takže jsem byla vlastně ráda, že jsem se tomu vyhla.“*

4.8.2.2 Zkušenost s druhy a formami resocializačního působení v postpenitenciární péči

Zkušenost s resocializačním působením v postpenitenciární péči získali respondenti ve spolupráci se **sociálním kurátorem, Probační a mediační službou ČR a nestátními neziskovými organizacemi, které poskytují probační a resocializační programy.**

Menší polovina respondentů uvedla, že **nevěděli, jaké služby postpenitenciární péče budou využívat.** Nevědomost ovlivňoval fakt, že **čekali na rozhodnutí soudu ve věci žádosti o podmíněné propuštění.** Jejich snaha připravovat se na situaci po výstupu vycházela až rozhodnutí soudu. R: *„Po pravdě abych vám řekl, tak ani ne. Protože já jsem měl podanou tu žádost o podmíněčné propuštění a já jsem prostě nevěděl, co mi tam pan soudce, jakože naparái dál, co se bude odehrávat, jestli dostanu podmínku, nebo jestli dostanu probační dohled, nebo nějaký jiný program. Takže já jsem vůbec nevěděl, co se bude dít, co mi pan soudce dá a jestli mě vůbec dřív pustí. To bylo všechno takové padesát na padesát, takže já jsem dopředu nic moc nevěděl a nic moc ani dopředu nevyřídil. Bylo to takové ze dne na den.“*

Všichni respondenti **spolupracovali s Probační a mediační službou ČR na základě uložené povinnosti.** Více než polovina měla uložený probační dohled hned při výstupu z věznice, ostatní **začali spolupracovat s Probační a mediační službou ČR na základě jiného incidentu,** který v době po propuštění následoval. Setkávání s probačním úředníkem mělo za cíl zorientovat se v možnostech alternativních trestů a **podpořit jedince ve výkonu restorativní justice.** Pomoc probačního úředníka byla v **objasňování možností a podmínek alternativních trestů** či doporučení, kdy je vhodné vzít si advokáta. R: *„No já vám to řeknu takhle, to se stalo dva měsíce po výkonu trestu, jakože z podmíněčného propuštění. Upřímně, to mi řekla i paní probační, a vzal jsem si poprvé advokáta, i když jsem byl 14x soudně trestán,*

tak až teďka (smích – pozn. autora). No a že tam je šance, že by to jako vyšlo na prospěšky. A kdybych já dostal obecně prospěšné práce, tak by na mě bylo pohlíženo jako na netrestaného a zároveň by se mi nepropálila ta půlka.“

Mnohdy byla **Probační a mediační služba ČR iniciátorem spolupráce s nestátní neziskovou organizací** zajišťující probační a resocializační program. Ve dvou případech **vyvolávalo doporučení ke spolupráci pochybnosti ve smyslu a efektivitě programu.** R: „*No a pak mi paní probační navrhla zapojit se to programu, jestli bych to nechtěl zkusit, ale jako takhle. Ze začátku jsem to zkusil, párkrát jsem tam volal. Ale co vám budu říkat, jsem měl takový názor, že jakože co já tam jako mukl. Že si oni budou myslet, že to dělám účelově. A jakože to tak většina dělá, i já jsem to ze začátku dělal účelově. A pak teda jsem to přehodnotil. No a teď s panem XX (anonymizováno – pozn. autora) je to jiný. Mně pomáhá hlavně jeho mluva a jeho pohled na věci.“*

Většina osob se při kontaktu s Probační a mediační službou musela podrobit **testu vylučující přítomnost omamných a psychotropních látek.**

Probační a resocializační programy realizované ze strany nestátních neziskových organizací byly respondentům **uloženy v rámci probačního dohledu** a někteří se do programu **zapojili dobrovolně na doporučení** Probační a mediační služby. Často se objevovala **návaznost na spolupráci s neziskovou organizací, která nabízela pomoc a podporu již ve věznicí.** R: „*Já jsem dostal právě že dva roky podmínku, dva roky dohled probačního úředníka v probační a mediační službě, a ještě jsem dostal na půl roku ten program, co dělá ta neziskovka, co už předtím chodila do věznice.“*

Třetina respondentů při žádosti o podmíněné propuštění souběžně podala **žádost o přiměřenou povinnost podrobit se návaznému doléčovacímu programu.** Vzhledem k podmíněčnému propuštění byla u respondentů ve dvou třetinách kombinace docházení do probačního programu realizovaného nestátní neziskovou organizací, podrobili se dohledu probačního úředníka a současně navštěvovali ambulantní protialkoholní léčbu. R: „*Takže vlastně, když jsem si žádala o podmíněčné propuštění, tak jsem přiložila žádost, že chci mít tu přiměřenou povinnost, že se podrobím ještě doléčování po výkonu trestu. Já to mám teď vlastně tak, že chodím na probačku, ale to mám v jiným městě, protože jsem jinej okres, takže teď chodím na to doléčování každý týden a jednou za měsíc chodím za paní probační. Takže oni vždycky podávají zprávu a tak.“*

Přístup probačních úředníků byl v polovině případu považován za **odměřený a neosobní.** R: „*Já, když jsem tu ženskou poznal, tak jsem zjistil, že to je jen udělat si svoji práci, zakřížkovat si mě v komůrce. No ona měla takový arogantní styl vystupování,*

at' si uklidním emoce a toto, no prostě“. R: „*No, na probačce naprostej nazájem. Naprostá lhostejnost, hlavně nabalit tam na mě co nejvíc dluhů z trestný činnosti, abych je platil. Ale když je nemám z čeho platit, tak občas jsem z toho měl taky dobrý deprese a nervy. Prostě jsem si říkal, že bych toho člověka tam vzal za límec a prostě aby si to zkusil taky. Ale pak jsem poznal, že ona ta ženská tam asi neumí mluvit. Že ráda takhle straší a pak jsem to třeba blbě pochopil, ale nemám moc dobrý zážitky no, z tý probačky.“*

Důvodem, proč **nebyly využity další možnosti postpenitenciární péče** je, že většina respondentů měla po výstupu z věznice **zajištěnou práci** a měli pevné rodinné zázemí, do kterého se mohli vrátit. R: „*No já jsem to měl domluvený v práci právě, že na mě čekali, takže o tohle jsem vlastně jako nemusel mít strach.“* Pouze dva respondenti řešili otázku bydlení, kterou vyřešili bydlením u kamarádů nebo přechodným žitím na ubytovně.

4.8.2.3 Způsob resocializačního působení v postpenitenciární péči

Setkání s probačním úředníkem probíhá tak, že probační úředník zmapuje oblasti, které je potřeba v rámci dohledu sledovat. Mezi nejčastější oblasti patří zjištění, zda osoba má kde bydlet, nemá dluhy, případně, zda dluhy splácí. Doložení plnění povinnosti splácení se dokládají stvrzenkami. Probační úředník mapuje osobní život klienta. V rámci přidružené protialkoholní či protidrogové léčby je prováděno namátkové testování klienta. Probační a mediační služba ČR informuje soud o zdárném či problematickém plnění probačního dohledu. R: „*No to tam řešíme, jak se mám a co je novýho. Občas mě dali třeba dejchnout, nebo nějaký testy na drogy, aby mohli poslat nějaký pozitivní výsledky na soud. Nebo jako pozitivní ale negativní skrze to. Jakože negativní výsledek ale pozitivní zpráva, že neužívám.“* V rámci probačního dohledu probační úředníci vedli s klienty rozhovory na téma obětí trestných činů a pochopení dopadu trestné činnosti na oběť. R: „*No a s paní probační jsme řešili spíš ty trestní věci, trestný činy jakoby vůči obětem a co k tomu vedlo. A proč to k tomu vedlo. Občas jsme řešili aj finanční pomoc. A tam se řešilo hodně kontaktů aj s tou obětí, jak říkám. Pochopení toho, jak na to nahlíží, aby věděla, nebo aby věděli, jestli jsme si vůbec schopni připustit to, co jsme udělali.“*

Setkání s probačním úředníkem shledala většina respondentů jako spíše formální setkání, s cílem hovořit o praktických věcech. R: „*Ale s paní probační, tý dám jenom ty úřední věci, co ona po mě chce jo. A pak se tam nepotřebuju zdržovat. Odpovím na to, co ona chce slyšet a jdu pryč (smích – pozn. autora).“*

V rámci zasíťování služeb spolu v případě souhlasu klienta zainteresovaní činitelé spolupracují a vzájemně se informují. R: „*Oni spolupracují, takže oni o mně všechno ví, takže když se vyskytne nějaká informace, tak oni si to dají vědět, ten program a ta probační služba. Takže to je dobré v tom, že oni spolupracují. Oni sdílí ty moje informace, já jsem k tomu dal souhlas, takže tak. Ono je to jednodušší, ona ta paní tam má o mě vždycky tu zprávu, co jí ta organizace posílá přes internet, mají o mě teda veškeré informace, co dělám a tak. A jak se snažím.*“

Setkání v rámci probačního a resocializačního programu probíhá tak, že osoba dochází, v předem domluvené časy, v rozsahu hodiny až dvě týdně. Programy mohou mít individuální nebo skupinovou formu. Obsah programů **pracuje s problémy klienta a snaží se je analyzovat do hloubky**. Cílem je přijít na podstatu problému a umět s ním pracovat. Rozhovory se vážou na prožívání a pocity klientů a snaží se pracovat se zamýšlením se nad konfliktními či stresovými situacemi. V rámci práce s klientem se používají také projektivní či škálovací metody. Nechybí ani názorné video či audio nahrávky, vyplňování dotazníků. R: „*No s tím panem XX (anonymizováno, pozn. autora) to bylo různý. Tam jsme probírali různé věci, vlivy, situace nebo jak mi je při vzteku. A měl jsem označit třeba jak mi je, když se děje nějaká situace. Že se začnu potit, že mi začne bít srdce. A pak jsem měl označovat, jak se cítím, v jaké situaci, třeba číslem od 1-10 nebo barvou, jakože červená – je mi nejhůř, oranžová – je mi líp a tak. Pak se dělala taková životní osa, z dětství až do teď. A takové další věci. Pak jsme probírali různé metody na uklidnění jo a jak to zvládat. Ale mě víc nešly takové ty příručky a papíry. Mě spíš bavilo to povídání.*“

Nestátní neziskové organizace kromě nabízených programů pomáhají osobám zprostředkovat práci, bydlení, v případě potřeby oděv či základní finanční výpomoc na nezbytně nutné výdaje, např. jízdenky do zaměstnání. R: „*Takže jsem se stěhoval hned na začátek, ale tady mě ta neziskovka pomohla. Oni mě pomohli i s přechodným bytem, jsem získal od nich, takže to bylo úplně suprové. A když jsem s nima právě že spolupracoval a na počítači jsme hledali práci, tak jsem si našel práci tady.*“

Rozdíl mezi probačním a resocializačním programem a činností Probační a mediační služby ČR spatřují respondenti nejvíce v odlišném přístupu. Z výroků respondentů vyplynulo, že probační a resocializační programy se zaměřují více na osobnost a prožívání jedince, zatímco Probační a mediační služba ČR se zaměřuje na praktickou stránku věci. R: „*No rozdíl v tom programu a probačce, tak je asi velké no. Je to rozdíl. Tak na probačním se ptá paní na takový ty věci práce hlavně a tak, co dluhový věci, oddlužení a tak. A tady v tom programu je to ta stránka, jakože spíš osobní. Že si tam člověk řekne,*

co potřebuje a tak, že jo. Takže je to spíš zaměřený na mě a moji rodinu hlavně, že jo. Takže je to osobnější než s tou paní probačnickou. Tam přijdu a řeknu jí jen co novýho, dám jí papíry jako že jí doložím, že všechno platím řádně, že jo. Udělá mi třeba test na alkohol, ale to je tak všechno. Ale když jdu na program, tak je to otevřenější, že tam třeba o něčem debatujeme anebo se něco řeší, třeba o tom stresu. A to je takový, myslím si, že pro mě lepší v tom programu než na tom probačnickém no. Protože tohle mi přece jen k něčemu pomůže, ale to probačnické mě jenom hlídá a nemá proč vlastně. Si myslím, že v tom programu je to lepší no. Jinak jsem šel po výstupu jen na vyšetření, jestli nemám nějakou nemoc (smích - pozn. autora) a to bylo tak všechno.“

V sociálních otázkách se u dvou respondentů objevila zkušenost se **sociálním kurátorem**. Sociální kurátorka se zabývala problematikou bydlení, práce, osobních dokladů, např. občanský průkaz, dluhovou problematikou, exekucními příkazy a byl podporován kontakt s obětmi trestného činu. R: *„No, tak když to vezmu postupně, ještě takhle okolo. Tak vlastně já jsem tam měl sociální kurátorku. Ta se starala o to, abych se měl teda kam vrátit a jestli náhodou nebudeme potřebovat na výstup zařídit občanku atd. Takže jsme s ní řešili třeba kolikrát nějaké věci. No, jak se to řekne, během toho roku člověk zapomene na tolik věcí. No to jsme řešili ty sociální věci, aj s tou paní sociální kurátorkou, třeba nějaké dluhy a takhle. Co všechno se řeší tam přes ně. A tam se řešilo hodně kontaktů aj s tou obětí, jak říkám.“*

V rámci následné **psychiatrické nařízené léčby** byl průběh ve většině případů negativní. Osoby docházely k psychiatrovi bez toho, aby něco probraly. Návštěva trvala zpravidla do 15 min, v ojedinělých případech hodinu. Obdobně kontakt probíhal v rámci psaní psychologických posudků. R: *„A já, když jsem od, no já měl od soudu danou tady v centru tu psychiatricku, tak jsem se s ní bavil a takhle jsem dělal nohama (ukázka třesu – pozn. autora), a ona mi říká, že vy jste nervózní. Tak jí říkám, že ne, že to je zvyk. A ona ukažte mi ruce, tak jsem ukázal ruce. No a já, když to, koukám třeba na holky, tak si koušu nehty. A ona mi říká, no jo, vy máte pocuchaný nervy. A říkám jí, jak to jako poznala. A ona no jo, vy máte porušený nervy. Ale napíšu vám do toho papíru, že se jako dokážete změnit, jo. No taky bodejť by to nenapsala za 6 nebo 7 tisíc, že jo. Byl jsem tam hodinu, ale taky jo.“*

4.8.3 DC 3 – Zjistit, v čem osoby po výkonu trestu odnětí svobody vidí klady a nedostatky penitenciární a postpenitenciární péče.

Třetím dílčím cílem bylo popsat, jaké jsou funkční způsoby fungování v penitenciární a postpenitenciární péči a naopak, zjistit, jaké nedostatky v resocializačním působení respondenti shledávají.

4.8.3.1 Potřeba změny resocializačního působení

Z dotazování respondentů vyplynulo, že změnu v prostředí věznice by uvěznění uvítali **v oblasti budování vztahů s rodinou**. Časový rozsah návštěv v rámci pár hodin měsíčně nevnímají jako dostatečný. Nejen pro jejich psychickou stabilitu, ale i pro zachování rodinných vazeb mezi odsouzeným rodičem, potomky a jeho partnerem. Odsouzení už tak pro rodiny odsouzených znamená ztrátu nejen v zamezení kontaktu s rodinným příslušníkem, ale také značnou ekonomickou ztrátu v rodinném rozpočtu. Rodiny odsouzených jsou tak nepřímo sekundárním nositelem trestu, a to rovnou v obou oblastech. Jak uvedl R: *„No a oni vám pak řeknou, když jim říkáte, že je doma rodina. Protože já jsem tam tý paní psychologce říkal, že mě tam za nic netrestaj, protože já ráno vstanu, jdu se najíst, jdu se koukat na televizi a zahrát si karty. Ale doma nemají co jíst, protože chybí můj měsíční plat. Takže ona mi říká, no, ale tohle je ten trest. Ale já jí říkám, že přece nemůžou trestat nikoho jinýho za mě že jo. Víte, co myslím. Takže ten trest je vlastně pro ně. Jako když oni vezmou někoho takhle od rodiny, jako mě, od 4 dětí. I když na toho půl roka. Jako jasně, ono si člověk řekne na půl roku. Ale pro tu rodinu to znamená strašnou likvidaci.“*

Návštěvy respondenti považují za nejvíce rozdílné podle jednotlivých věznic. Podle výpovědi respondentů by v rámci změn uvítali možnost osobního kontaktu s rodinou, ve smyslu mít **dovolené objetí či držení se za ruce**. **Návštěvy by respondenti také zintenzivnili**. Jednou měsíčně se návštěva rodiny zdá jako nedostatečná.

Potřebu změny odsouzení spatřují i **ve struktuře odsouzených osob a způsobu jejich trestání**. Porušování pravidel je **často sankcionováno kolektivně** a není ojedinělým případem, že na konflikt jiných lidí doplácí i ti, kteří s konfliktem nemají nic společného. **Snažení jednotlivce je často zastíněno kolektivní neposlušností**. R: *„No někteří chtějí něčeho dosáhnout prostě a někteří nechtějí dosáhnout ničeho no. A ti, co chtějí něčeho dosáhnout, tak často doplácí na ty druhé, prostě, tam se většina těch věcí řeší kolektivně, jako ty tresty. Takže když někdo třeba bere drogy, tak pak mají většinou problémy i všichni okolo.“*

Další podněty se vážou k **vnitřní diferenciaci věznic**. Mnohdy se na oddílech věznic vyskytují osoby, jež jsou ve výkonu trestu odněti svobody s dalšími, kteří mají bohatou trestní minulost a v prostředí věznice jsou opakovaně. **Potřeba změny je ve větší stratifikaci**

uvězněných osob, ve smyslu oddělit recidivisty od prvotně uvězněných, osoby užívající návykové látky od osob, jež je neužívají a oddělit psychicky narušené jedince z klasického vězení. Mnoho odsouzených ve věznici by patřilo spíše do Ústavu pro výkon zabezpečovací detence. R: „Čekal jsem, že ve vězení se setkám se spoustou nějakých živlů, ale je tam spousta lidí, který do basy třeba ani nepatřej. Jsou tam lidi, kteří do basy třeba patřej, ale trochu do jinýho typu, jako jsou ty, no, jak se to jmenuje, ten ústav pro ty narušený? Vzpomínám si na jednoho kluka, kterej tam byl zrovna ve věznici XX (anonymizováno – pozn. autora) a ten kluk byl nesvéprávný, byl absolutně neschopnej se o sebe postarat, museli se tam o něj starat normálně věznici a dozorci. Musel ho tam mít furt někdo pod dozorem, a i když byl na oddílu, kterýmu se ve vězeňské řeči říká pampeliškárna, jinak je to takový ten chráněný oddíl jako SpO – speciální, tak ten kluk do vězení nepatřil. Za to, co udělal, si samozřejmě zasloužil trest, tak nejmíň prostě na, já bych řekl, že možná stejnej, za to, co udělal. Jenomže ten kluk byl, nevím, jestli se mu to stalo už předtím nebo až potom ve vězení, protože jsem slyšel nějaký věci, jakože byl třeba znásilňovanej ve věznicích atd. Zešlel z toho a ten kluk byl prostě naprosto, ale naprosto nesvéprávněj. On tam sbíral vajgly, jedl plesnivej chleba, s prominutím si sral do svejch vlastních cintrů – to je vězeňský oblečení. Chodil tam prostě zuboženej, hotovej. A takovej člověk si myslím, podle mě, do vězení nepatří. Myslím, že ten detenční ústav by si zasloužil. Protože byl podle psychiatrů neschopen návratu do normálního života.“

Podněty ze strany odsouzených jsou i na **větší využívání alternativních trestů při méně závažných trestných činech**. Posílením alternativních trestů by mohla klesnout přeplněnost věznic, zůstaly by zachovány rodinné vazby a ekonomické zajištění by zůstalo bez zásadních změn. R: „To by spíš za takovýhle trestný činy měly dávat jiný tresty. Jako třeba ty alternativní, jako za tyhle s prominutím, když to tak řeknu, blbosti. A měli by spíš dávat ty alternativní tresty než ty lidi za tohle zavírat si myslim na půl roka, a ještě za takovýhle nesmysly jo.“ Otázka soudnictví se objevuje i v **odmítání podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody dle výše uloženého trestu**. Oproti osobám, které se dopustily trestné činnosti, za kterou jim byl uložen menší trest, se někteří odsouzení, s delší výměrou trestu, na sobě snaží pracovat mnohem více. Plní programy zacházení, dochází pravidelně na aktivity a terapie, snaží se získávat pochvaly. Nicméně i přes zmiňované snažení je jim zamítnuta žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Důvodem může být **posuzování charakteru trestné činnosti a doba výkonu trestu než fungování uvězněného v rámci režimu věznice**. R: „Problém je ještě jako možná v soudnictví, protože oni nechtějí pouštět ti soudci některé ty více tresty, to je ten problém. Že někteří ti více tresty se snaží, plní toho víc než nějaký prvotrest, kterého automaticky pouští dom i když nic nedělá a v tom vidím taky

tu chybu. Ať se někdo totiž snaží, jak chce, tak nedostane další šanci. A já jsem ju třeba dostal, ale taky jsem dva roky šlapal jak hodinky.“

Z výpovědí respondentů vyplynulo, že **potřebu změny spatřují v rozvoji a zajištění aktivit věznic**. Posílení aktivit by pomohlo zaměstnat odsouzené a **snížil by se demotivační efekt**. Všichni respondenti uvedli, že pokud mají snahu se změnit či potřebují ve změně pomoci, nemělo by jim to být odpíráno. Demotivační efekt nápravného procesu byl zapříčiněn opakovaným odmítáním žádostí o zařazení do aktivit či programů. R: *„To že někdo chce, neznamená, že toho dosáhne. Když mu k tomu nikdo nepomůže, jako třeba to vězení a tak dále, tak nějaký snažení mu je úplně k ničemu. A bohužel, takových lidí, co se o to snažili a nedostali se, tak. Takovejch je tam spousta.“*

Všichni respondenti se shodli na tom, že by **pro každého uvězněného mělo být k dispozici zaměstnání**, pokud není v pracovní neschopnosti. Zaměstnání by dle respondentů vedlo k většímu výdělku. R: *„No rozhodně by se mělo zlepšit ve vězení to, aby byla ta práce! To vám řeknu. Toto jo. Ti vězni někteří, aby prostě nemysleli na blbosti. Poslouchejte, já poprvé, když jsem seděl, tak jsem seděl, a to byli staří vězni. Ale dneska v tom vězení, to jsou samí feťáci a já to přímo odsuzuju ty drogy, ty fety. Ta práce no, tam chybí v tom vězeňství. Aby se tam fakt jako ty drogy nedostaly, aby tam nebyly ja. Anebo skutečně ty vězně oddělovat od těch dobrých vězňů víte. To je těžké no. Ale jako nevím, jak by se to dalo udělat no. Ta práce je hlavní. Protože, tak to řeknu, ono to vězení stálo kolik 1500 Kč na měsíc nebo kolik no a když jste to neplatili, tak vám ten dluh narůstal ja. Takže tou prací by se to nějak jinak udržovalo. Kdyby ten člověk dělal, tak by to šlo na vězeňství, něco by šlo na úložný, něco by dostal kapesný, aby si mohl něco koupit. Třeba tabák a to kafe. A tam ti lidi skutečně jako nemají nic. To nemají z čeho. Oni nemají rodiny, co by jim poslali, že. Anebo mají, ale oni vijou jací jsou a tak jim nepošlou nic.“* R: *„Jéžis marja, No dát všem práci, když chtěou pracovat. Aby si všichni prostě šli pracovat a platili dluhy, aby měli prostě nějaké ty peníze na výstup, bo ta věznice jim nic jako povýstupu nedá. Takže já nevím jako. To určitě nějakou tu práci, aby ta věznice byla spojená s nějakou prací. Prostě aby ten dotyčný, co tam jde, aby měl práci, aby měl co dělat. Aby tam ten dotyčný prostě neležel dva tři roky na posteli a nedělal nic prostě. To je špatně tady tohle si myslím. Je tam strašně moc věcí, co by se měly změnit, ale to by museli chtít i ti vězni no.“*

Část respondentů je přesvědčena o tom, že **nedostatky věznic nikdo nespraví**. Zejména v oblasti pašování drog do věznic. R: *„No jako takhle, ty nedostatky, co tam jsou, to stejně nikdo nespraví, stejně. Takovejch lidí za to bojuje.“* R: *„Ale že by bylo něco, co bych musela vyzvihnout, to asi ne. Jako tam není nic stoprocentní, pokud se nerozhodnete*

sám tak nic stoprocentní nebude.“ R: „Ale do té doby, dokud náš systém a naše přeplněné věznice a všechno bude nastavený tak, jak je to nastavený. Že prostě práce pro vězně není, že spolupráce s vězněma není, tak jak to v některých věznicích není, tak to prostě bude furt takový, jaký to je teď a bude se to točit pořád a pořád dokola. A to je tak asi všechno, co jsem Vám k tomu chtěl a mohl říct na víc.“

Jeden respondent nahlíží na výkon trestu odnětí svobody tak, že by v **některých částech režim zpřísnil**. R: „Změnit? Co zlepšit? Já bych to naopak zhoršil a víc bych právě trestal za věci a zároveň bych za to, když získá nějakou výhodu, tak bych mu dal najevo, že výhoda není zadarmo a musí si jí zasloužit jo. Když je něco tak, tak ať je i opak.“

Dva respondenti se **negativně vyjádřili k SARPO**. Podle nich není možné, aby stupeň rizika určoval počítač na základě výpočtu. Přístup k lidem by podle nich měl být posuzován na základě osobní zkušenosti s uvězněnou osobou a úrovní pokroku, kterého dosáhla. R: „Každopádně bych zrušil ten – s prominutím - posraný program, který vypočítává, jak jste pro společnost nebezpečnej po propuštění i po návratu zpátky. No to jsme vyplňovali nějaký formulář a tam jsou dvě čísla jo. A na základě toho – těch dvou čísel - jste prostě podle nich takoví a takoví. A je to totální sračka, protože tam byl borec, co měl menší čísla než já. Byl jakože méně nebezpečnej a měl menší šanci se dostat ven jak já. Tak jako, to rozhodne nějakej počítač, nějaký dvě čísla, jestli půjdete ven na půlku jo? To já nevím teda, to je spíš jen usnadnění práce pro Čechy. Nemám rád tenhle národ a stydím se za něj. Raději počítač, než aby se přišli podívat na vás, jaký jste. Nebýt ty paní psycholožky, tak tam asi ještě jsem.“

Prostorem pro změnu k lepšímu je **větší podpora osob, které se stávají oběťmi vězeňské subkultury**. Personál věznice by se měl více snažit podporovat osoby, které jsou v prostředí věznice šikanovány, zneužívány a zotročovány ostatními spoluvězni. R: „No a změnit. Já si myslím, že by se tam měl změnit ten přístup k lidem, byli tam lidi, kteří chodili podél zdi, že si nikoho nevšimli a vždycky se našel takovej nějaký ten, kterej začal do někoho rýpat nebo ho buzerovat jako udělat tohle, dones to tamhle, napiš mámě domů, ať pošle balík, no a on to pak ten člověk třeba ze strachu udělá jo. Ale to je prostě už šikana tohle jo. To bych určitě změnil, aby na tohle víc dohlíželi.“

Dalším podmětem je **ulevit věznicím vzhledem k jejich přeplněnosti**. Dle respondentů je řešením buď více podporovat restorativní justici anebo vybudovat další vězeňská zařízení. **Přeplněnost věznic a nedostatek personálu** respondenti vnímají jako **zásadní problém, pokud jde o nenaplňování nápravných aktivit**. R: „No. Co by měli změnit. Hlavně ty věznice trochu, pár lidí od tamtad' dostat pryč. Neříkám, že zrovna amnestie nebo takhle, tohle to. Spousta lidí na to tam čeká, ale chtělo by to prostě. Ať postavěj třeba novou, ať to tam trochu

uvolněj. Ať maj ti lidi tam, ti vychovatelé, dozorci, ať mají alespoň možnost s těma lidma pracovat, protože nemůžete pracovat ve vězení, který máte určený na 800 - 900 lidí, tak nemůžete pracovat se 1400 lidma. To prostě nejde. Když je tam jeden člověk na 30 – 40 lidí, tak to prostě není schopný pro toho člověka zvládnout.“

Osobám ve výkonu trestu by **neměly být nabízeny nefunkční programy podpory**. V některých věznicích jsou uvedeny možnosti pomoci, které se v případě kontaktování ukážou jako nemožné a nereálné. Nabídka těchto činitelů se stává pro uvězněné osoby mnohem více demotivační. R: *„Já chápu, že se ti lidi mají zapojit sami jo. Ale někdy, když jsem viděla ty holky, který tam fakt píšou a oni jim odepíšu fakt jako, špatný informace, jakože ne. Tak proč tam oni tu nabídku toho, že vám pomůžou, vůbec maj? To nechápu, třeba víte, společnost Rubikon to byla nebo ještě jedna, ale to už si název nepamatuju. Ale takhle mi utkvěla v hlavě. Nebo tam píšou, že je to jen pro určitej kraj. Se člověk snaží a stejně vám to k ničemu není. Naopak vás to ještě víc popudí k tomu, proč se snažit, když to nemá smysl. Asi tak nějak no.“*

Většina respondentů **nespatřuje ve fungování postpenitenciární péče zásadní nedostatky**. Největší spokojenost byla s fungováním **probačních a resocializačních programů realizovaných neziskovými organizacemi**. R: *„No v rámci toho programu tý neziskovky, tak si nemůžu stěžovat vůbec na nic, tam mi to fakt vyhovuje,“* R: *„Ne, to vůbec ne. To určitě ne, takhle je to všechno nastavený v pořádku. Takže na tom bych nic neměnil. To je vyhovující.“* **Jediné dva nedostatky**, na které bylo v rámci rozhovorů upozorňováno, byly **nereálná očekávání, ve smyslu motivování jedince do činností, které nemohou být zrealizovány**. Motivace je ze strany respondentů brána jako povinnost pracovníků probačního a resocializačního programu. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že některá motivace k nesplnitelným cílům je spíše demotivační. Klient se na základě rozhovorů s pracovníkem programu pro něco nadchne a následně je zklamán.

Respondenti by jako doporučení pro změnu brali větší upřímnost pracovníků a realističtější pohled na skutečnou situaci či vývoj klienta. R: *„No takhle, pan XX (anonymizováno – pozn. autora) moc dobře ví, že v hodně věcech, je to jeho práce. On mi musí zvedat sebevědomí. On mi neřekne pravdu, i když ji chci vědět. Já tu pravdu poznám. V čem mi ji říká, kde mi ji neříká a je to jeho práce. On mě v něčem prostě musí udržet, jinak by to nemělo žádněj výsledek. Akorát někdy ve mně vyvolá jako velký nadšení, který je prostě jen pak bouchnutí do prázdna, když pak zjistim tu pravdu, kterou jako vlastně vypátrám někde, že to nakonec není pravda. Jako jasně, byl to nápad, to se pak řekne. Že to není o tom, že byl lhal, jako snaží se vymyslet nápady, ale často jich dost nebylo vůbec reálnejch jo. Jestli mě chápete. Nápady se sice vymyslej, ale pak mě jako zklamou, že to nebylo*

vono. Pro mě by bylo lepší, kdyby to bylo víc reálný. Já mám rád upřímnost a každému ji vždycky řeknu. Takže kdyby to bylo upřímnější, tak by se mi to taky víc hodilo do krámu. Já chci vždycky vědět, na čem jsem, prostě.“

Nedostatkem programu je také **nevhodné chování dalších spoluúčastníků skupinových sezení, které by podle respondentů měli pracovníci programů usměrňovat.** R: „No tak jsou tady lidi, kteří sem choděj a dostanou. No prostě nemluví slušně, jak mu jde na jazyk, tak mluví. A mě tohle jako dost znervózňuje, protože sem jde člověk, aby se svěřil jo, že má nějaký problém a né, aby tady někdo machroval kdo kde koho má a máchal u toho rukama. Tak to jako ne. To já nemusím a neuznávám a už jsem to řekl i tomu pracovníkovi na tom programu. Takže bych tady změnil akorát to, že by měli být ti pracovníci takoví vstříejší, že prostě, když tu někdo mluví nevhodně, tak by mu měl říct, slušně, jednou dvakrát, ale jinak když takhle hnusně mluví, tak to mi nepřijde vůbec rozumný. Ale to už je každýho věc, a to je v tom člověku. Pokud ten člověk bude mít respekt před těma ostatníma, tak se bude prostě bavit normálně. A ne že bude sprostěj a bůhví co, to není žádný umění, to umí každěj, který nemá strach, ale zas musí počítat, že budou i následky za to.“

Nedostatky byly zřejmé i v rámci výkonu **ambulantní protialkoholní léčby. Některé osoby absolvovaly protialkoholní terapeutické programy již ve věznici. Soud však mnohdy takové programy neuznává** a novou léčbu nařídí v řádu několika měsíců i po výstupu z věznice. Následkem nulové kooperace dochází k nadbytečnému opakování léčby. R: „No a protialkoholní léčba. Proti té mám akorát menší připomínky a myslím že aj můj, myslím, že to psychiatr, ten, co se mnou dělá tu ambulantní protialkoholní léčbu. Tak oba k tomu máme takovou připomínku, s tím, že pro mě je absolutně, ale absolutně, zbytečný tam jezdit a chodit. Protože on to řekl sám, vy jste absolvoval 9 měsíců protialkoholní léčby v trestu a teď máte chodit na nějaké kratoučké sezení sem za mnou, jako léčit se, abyste nepil? Stejně jako to ví každěj, řekl mi to aj moje probační v jiném městě, nějaká taková léčba nemá absolutně žádněj smysl. To že tam přijdete střízlivej, pokecáte si a pak přijdete ven a rovnou se jdete vožrat. Tak to nemá žádněj smysl. Bohužel, a na tom jsme se aj shodli, musíme to tam spolu přetrpět, musím tam chodit, protože to soud chce. A bohužel soud léčbu z toho druhého vězení soudně neuznává, protože to jakoby nemá akreditaci, takže i když je to léčba, tak prostě soud ju neuzná. Takže jí musím absolvovat znova, takže dva roky, nebo minimálně rok a pul, teď nevím přesně jak dlouho, tam musím prostě ještě docházet. Jednou za dva za tři měsíce tam musím docházet na nějaké sezení, a přitom my si pokecáme tak maximálně, co doma, co s přítelkyní, jestli dobrý. To to to, základní otázky a na shledanou.“

Většina respondentů se shodla na tom, že **přístupují k činnostem Probační a mediační služby ČR jako k součásti jejich povinností**. Pro respondenty je to něco, co mají za trest, a je **těžké reflektovat nedostatky programu**. R: „*A na probačce, já nevím, co bych tam měnil no. Asi jako, ne že aby mě to vyloženě vyhovovalo, ale bylo to soudně nařízený, takže jsem tam jako musel.*“

Část respondentů uvedla, že je **náročné dojíždět** za uloženými povinnostmi např. mezi okresy. R: „*No, jak říkám, zatím to pořád absolvuju a jsem teď někde v půlce. Jako mimo to, že dojíždět mezi městy něco málo stojí. A aj trochu někdy čas a takhle.*“

Celkově respondenti uváděli, že v případě kombinace více postpenitenciárních faktorů je **těžké zkoordinovat běžné denní činnosti s uloženými povinnostmi**. Pokud má člověk například nařízený dohled probačního úředníka, ambulantní doléčovací léčbu, probační a resocializační program a zároveň chodí do práce, je pro něj náročné vše stihnout. Jeden respondent uvedl, že následkem tlaku vznikajícího za všech povinností začal inklinovat k abúzu omamných a psychotropních látek. R: „*Jediný, co se mi nelíbilo, nebo jako spíš jde o to, že já mám mít dítě na víkend, já mám pracovat, já mám dělat obecně prospěšné práce 300 h, já mám chodit na ambulantku, mám chodit na probačku a do toho ještě můj osobní život. A to je toho na mě prostě strašně moc. A nebudu vám lhát, když vám řeknu, že jsem si sem tam něčím nepomohl, abych to dal. A prostě nestydím se za to, protože nikdy jsem tím nikoho nenarušil, nikdy jsem tím nikomu neublížil, nebo tím nikomu neublížuju, jak když jsem byl třeba na chlastu. Ale prostě taky bych si ulevil, když jsem byl unavený, tak abych to hodil za hlavu. A věřte tomu, že 300 h za rok a teďka zkoordinovat to. Si vemte, nemáte peníze, máte chodit do práce, nechcete zanedbávat to své dítě, co každý měsíc na probační, teď musíte jezdit do města XX (anonymizováno- pozn. autora) na ambulantku, teď ještě 300 h prospěšných a teď ještě řešíte tátu, mámu, do toho se vám odkrývají různé věci, co oni vás zadrželi jo. Ted' do toho stěhování dvakrát, prachy, a tak no.*“

4.8.3.2 Funkční způsoby resocializačního působení

Mezi resocializační působení, které by se v **penitenciární péči** mělo zachovat, patří práce, programy, vzdělávací, sportovní a zájmové aktivity, na které se uvěznění mohou přihlásit. Všichni respondenti se shodli na tom, že **zaměstnání** je důležitým resocializačním působením, díky kterému si osvojují pevný režim, učí se dodržovat pravidla a jsou schopni eliminovat negativní vlivy, které by se vyskytly, pokud by do zaměstnání nedocházeli. Práce pro odsouzené byla jistou copingovou strategií, jak se vyrovnávat s tlaky tamního prostředí.

R: „No a jediný další pozitivní je ta práce no, bo kdyby nebyla ta práce, tak bych vůbec nevěděl, co bych tam dělal. Jako, to už bych tam asi nepřežil, to bych tam zůstal asi úplně bez ničeho.“

R: „Jako práce no, mě tam vyhovovala nejvíc. To pro mě byla dlouhá doba, ale pak mi to vlastně ani nepřišlo, protože člověk byl 8 h v práci, pak přišel, sprcha, chvíli jsem odpočíval, pak jsem si šel s klukama třeba zapálit na kuřárnu a pak byla večere a šel jsem spát. Jsem chodil kvůli práci spát brzo. Protože on byl pak v 19 h sčíták a po sčítáku jste se třeba mohla jít podívat na televizi nebo tak.“ Zaměstnání je také možností, jak si vydělat alespoň menší finanční částku, díky níž je přechod z věznice do společnosti o trochu jednodušší.

Více než polovina respondentů by hodnotila kladně **denní režim věznice**. Dodržováním stanovených aktivit respondentům plynul čas ve výkonu trestu odnětí svobody mnohem rychleji, byli soustavně připravováni na fungování po propuštění, pokud bylo součástí režimu zaměstnávání. R: „Celkově jsem byl rád, že jsem si udělal nějaký řád, že jsem měl ten svůj denní režim, týden, který jsem si pořád opakoval. Protože zaprvé mi to líp utíkalo a zároveň mě to připravovalo na tu situaci venku, protože tam máte přece taky řád. Ráno vstanete, vyčistíte si zuby, zajdete na záchod, posnídáte, toto toto, pak jdete do práce. No a tý base je to v tomhle podobný. Takže mi to pomáhalo v tom, že jsem nevyšel ze cviku a taky to, že jsem cvičil.“ R: „Tak jako, ono má všechno asi nějaký svoje pro. Ono, když tam má jít člověk za něco, tak ten režim si myslím, že je tam stanovený dobře si myslím. Když bych to měl brát z tohoto hlediska, jako jak hodnotím režim ve věznici. Tak bych řekl, že asi dobrý, že asi věděj co dělaj jo. Že bych tam nic asi neměnil, všechno tam mají přísně zavedený.“

Ve vězeňském prostředí respondenti shledali jako **nutné zachovat skupinová terapeutická či psychologická sezení**. Terapeutická sezení jsou z výpovědi respondentů přínosná v tom, že se naučili mluvit o svých pocitech, problémech a nahlížet na ně z vícero perspektiv. Kladnou součástí terapií bylo psaní deníků. **Deníky** pomáhaly respondentům sdílet své myšlenky, bez toho aniž museli sdílet své pocity s dalšími uvězněnými a vytvořilo jim to náhled na situaci. Mnoho respondentů si díky terapeutické činnosti uvědomilo podstatu svého problému a mohli se s odstupem času podívat na své prožívání a posuny, které se jim podařily. Terapeutická sezení respondentům pomáhala naučit se otevřeně mluvit o svých problémech a postavit se jim čelem. Pocit nebýt na problém sám se ukázal jako jeden z nejprínosnějších. R: „Pozitivní byl ten deník, co jsem si psal, to jo. Já jsem v životě udělal jednu velkou chybu, já jsem si totiž málo povídal. Jsem si myslel, že si všechno musím vyřešit sám a v hlavě udělat sám. Takže jsem si měl povídat a netrápít se sám. A neposlouchat falešné kecy okolo. Já jsem tím povídáním, jak kdyby dost věcí odkryl. Třeba odkrytí jedné souvislosti

nebo jednoho příběhu, to vás prostě posune jak kdyby k něčemu druhému. A já takhle prostě odkrývám věci.“

Část respondentů se ztotožňuje s tvrzením, že pokud se člověk nerozhodně pro změnu sám a není mu v podpoře nikdo nápomocen, pokud podporu potřebuje, nic se výrazně nezmění. **Zachování podpory motivačních faktorů** ze strany personálu věznice je zcela zásadní. R: *„A i ti lidi tam nějaký, že byli vstřícný a uměli toho člověka pochopit. A pomáhali mi a říkali mi, že to uteče a že půjdu taky jednou domů.“*

Velmi důležité jsou pracovní, zájmové a vzdělávací aktivity. R: *„Ale jak říkám, kdyby byly ty sportovní aktivity, tak už u toho sportu se člověk odreaguje.“* R: *„To je jedna věc, kterou jsem v té první věznici zapomněl, to byl jediný plus, co tam bylo, že opravdu na tom jednom oddíle, na jednom jediném, co jsem tak jakoby viděl a postřehl, tak tam byl vychovatel, kterej dělal opravdu, jak kdyby všeobecný přehled pro ty vězně. Že tam udělal, jak kdyby nějaký program pro ně, každěj den tam za nim přišel, třeba po nějaké kontrole, sedl si tam s něma a ptal se nějaký otázky. Třeba největší pták Afriky, nevyšší hora tam a prostě všeobecný přehled. Ať už tohleto, tak prostě něco málo. A kdyby tam tady těchdletěch věci se objevilo víc, tak se opravdu najdou lidi, který by to třeba zajímalo. Kteří by chtěli ten čas strávit jinak než prostě čekáním na propuštění.“*

Mezi další přínosy trestu odnětí svobody uváděli respondenti **čas přemýšlet nad sebou**, svým životem a směry, kam by se chtěli ubírat. Nabízeli se jim čas na urovnání představy, jak dále naložit se svým životem. Pro většinu respondentů byl výkon trestu odstrašující zkušeností, díky které se rozhodli změnit svůj přístup a vyvarovat se kriminogennímu jednání. R: *„No asi tak jedine, že jsem měl čas přemýšlet, co a jak do budoucna, že už nechcu páchat trestnou činnost a chci být společnosti už taky prostě trošku prospěšný, po tych dvaceti letech co jsem dělal neplechu. Si to chce taky sám dokázat i ostatním no. Že nejsou jenom lajdák a že dokážu něco taky vybudovat. Asi jsem po těch dvou letech pochopil, že už nemám dělat neplechu a jak mám dál žít, že už se nechci prostě vrátit.“*

Jako pozitivní byla ve všech případech uváděna **možnost návštěv s rodinou a telefonický kontakt**. Respondenti vyhodnocovali styk s rodinou jako nejvíce motivující a uklidňující. Pro mnohé byla rodina jedinou motivací a nadějí, která jim pomáhala výkon trestu odnětí svobody zvládnout. R: *„A samozřejmě, když za mnou přijela návštěva nebo to, že na to máte 20 min, teda když na to máte peníze, protože 2 Kč za minutu není zrovna levná záležitost, tak máte 20 minut telefonního hovoru, s maximálně 5 lidma přímo z rodiny. A nevím, co by tam na mě mohlo mít dobřej vliv, až na ty chvíle s rodinou, terapie anebo když jsem něco řešil se sociální pracovníci nebo psychologem.“*

V **resocializačním působení postpenitenciární péče** respondenti oceňovali **pozitivní efekt terapeutických sezení** v rámci **probačních a resocializačních programů** nestátních neziskových organizací. Ty byly hodnoceny jako výrazně prospěšné a měly by být zachovány. Častými pokroky, kterých respondenti docílili, bylo **porozumění** vzniku a kontextu konfliktu, **zvládnutí stresových situací**, osvojení si **bezpečných reakcí** v rizikových momentech. Respondenti získali ve spolupráci s neziskovou organizací **náhled na situaci**, naučili se **vnímat a respektovat postoj** další strany a pracovat se svými **vzorci chování**. Oceňováno bylo také to, že se rozhovory dostávaly do hlubší roviny a terapeutická sezení se věnovala jedinci ve všech ohledech. R: *„Tak já tam chodím rád. Člověk si řekne, co je novýho, co ho potkalo, co ho trápí, tak aby mu poradili, protože člověk si kolikrát neví rady sám jo. Řekne si no jo, to bude dobrý a ono to třeba dobrý nebude nebo nemusí bejt a ono vás to může třeba dohnat k něčemu. To zase nechci, to raději někomu řeknu. Hele zkus to takhle vyřešit, nebo prostě nemysli na to.“*

Respondenti byli rádi za **rady a doporučení**. Důležitá se pro respondenty zdála také **podpora motivace a faktor pochvaly**. R: *„Nejvíc mě asi ovlivnilo to sezení v tý neziskovce no, to jsem říkal, že tam mě vždycky někdo vyvede jakoby z omylu. Jakože třeba, že něco dělám špatně, tak mě třeba ujistil, že v určitých věcech tohle dělám dobře a tohle dělám špatně. A uměl mě namotivovat a pochválit.“*

Respondenti kvitovali i momenty, kdy mohli **pohovořit o soukromých problémech**, které se odehrávají v prostředí rodinného kruhu. R: *„Jako fakt ten program to mi dalo dost, vše jsem pochopil, nebylo na tom nic, co by se mi nelíbilo. I v ten moment, když jsem se třeba hádal s tou mojí rodinou, že se ke mně chovali škaredě, tak jsme to probrali.“*

Velmi oceňována **byla pomoc s orientací ve společenském prostředí**. Neziskové organizace pomáhaly respondentům s jízdními řády, ukázali jim, kde jsou ve městě instituce, které by mohli potřebovat, např. úřad práce, okresní správa sociálního zabezpečení, Probační a mediační služba ČR, azylové domy, noclehárny apod. Nestátní neziskové organizace také respondentům pomáhaly orientovat se ve městě, pomohly jim s prvotními materiálními a finančními věcmi, mezi které patřilo základní oblečení, nákup jízdenek na první dny do práce apod. R: *„No asi nejvíce, když jsem přišel sem z vesnice, já jsme ani nevěděl co a jak. Jak tu jezdí třeba tramvaje, tak mě museli naučit, jak si koupit lístek, jízdenky. Tak mi taky paní taky udělala průvodkyni a ukázala mi ty nejdůležitější místa a úřady, kam mám chodit. A tady tyhle ty věci, poskytli mě i finanční pomoc. Na nákupy jízdenek, abych se měl ty první dny, jak dostávat do práce. Jako tehle věci je spousta jo. I třeba jako materiál, jako oblečení. Protože já po těch dvou letech ve vězení, tak jsem si šel do skladu*

pro své oblečení, co jsem tam měl skované a vyndali mi to z těch pytlů a všechno bylo zplesnivělé. Takže já jsem byl vlastně úplně bez ničeho. Takže mi poskytli i nějaké to oblečení. Takže mně fakt pomohli na ten začátek. To bylo hrozné.“

V rámci protialkoholních léčeben byl oceněn **úrovňový přístup léčby**, ve kterém se jedinec po splnění určitých povinností či dnů abstinence dostával do vyšší úrovně komunity abstinujících. Prostupná struktura léčby se oproti jiným zdála být **mnohem více motivační** než pouhé docházení k ambulantnímu psychiatrovi. R: *„No jako každý má něco do sebe. Já, kam chodím, tak tam si to obecně všichni chválí. A tam mi to přišlo, v tý léčebně, jako super, tam si ty lidi dost pomáhali, tam fungoval režim, že se tam posouvalo do nějakých stupňů jakoby, že jste měli důvod se snažit, když jste chtěl. A přišlo mi to tam jako skoro jako dovolená. Když si to tak vezmu oproti tomu vězení, tak tam to bylo jako takový dost na psychiku, jako že z toho vězení jsem byl dost vynervovanej.“*

Pozitivní přidanou hodnotou bylo **promluvit si o zkušenosti s uvězněním bez předsudků**. Mnoho respondentů se setkává se situacemi, kdy si nemohou s nikým jiným promluvit o výkonu trestu odnětí svobody, protože sami vnímají, že se stávají nositeli negativní stigmatizace. R: *„No ale když jsem sekal latinu, tak mě to jakoby i bavilo no, tak chodit a moct si třeba popovídat o takových věcech. Protože v normálním životě s lidma moc o tomhle nepopovídám. Protože, když se nakousne nějaký téma o vězení a tohle, tak už si všímám, jaký hážou ti lidi pohledy a spíš jako odsuzujou no.“*

4.8.4 Další zjištění vyplývající z výzkumného šetření

Dvě třetiny respondentů uvedly, že se **prostředí věznice odráželo negativně na psychice** odsouzených. Adaptace na vězeňské prostředí u uvězněných osob zahrnovala nepříjemné pocity, např. beznaděj, nedůvěru, ztrátu sebevědomí, pocity samoty, strach, nervozitu, dokonce sklony k suicidálnímu jednání. R: *„Bylo to těžký, ale najednou už jsem ztratil to sebevědomí, že jsem prostě takhle někoho pustil. Nikdy dřív bych to neudělal. Takže tam začala pracovat neuvěřitelně ta psychika, začal jsem zmatkovat, co a jak budu dělat. Já, když jsem se dozvěděl, jaká tam je politika, tak jsem strasně přemejšlel dopředu, jak mám pracovat. Naštěstí jsem se dostal na tu bez drogovou zonu, tam kde by neměli bejt ti feřáci právě. Je to hrozný na tu psychiku no, nikomu to nepřeju. Já jsem to ale asi potřeboval no, prostě. Ze silnýho to udělá silnějšího a ze slabšího ještě slabšího. Takže si dokážete představit, co ti lidi tam prostě, jaký si tam dosáhnou dno.“* R *„Tak jsou tam takový lidi,*

co maj, no, jak to říct, takový menší přemejšlení. Míň chápou, tak jim něco přeskočí a začnou si tam ubližovat. To tam byli i takoví. Potkal jsem tam před půlrokem dva takový, že se tam chtěli zabít na záchodě a takový jako. No jako byl tam jeden, co se fakt jako podřízнул a tamten druhej, ten si to tak jakoby zkusil no. Ten na sebe chtěl upozornit, ale ten jeden ten byl fakt hustej, ten se tam fakt jako podřízl.“

Prvotní **nepříjemné pocity** se objevují již při výkonu vazby, následně při zdravotních a osobních prohlídkách. Negativní pocity se stupňují při příchodu do nové věznice a jsou posilovány historkami, které vypráví opakovaně odsouzení při přeložení z jednoho typu věznice do druhého typu. Při příchodu jsou odsouzení zastrašováni a jako „nováčci“ musejí zastávat nejhorší úklidové práce. Po příchodu jsou odsouzené osoby často okradeni o tabák, kávu či jiné věci. R: „*No a říkám, že mě teda nikdo rozhodně nic nesebere. A on, no tak, když si věříš na jednoho cikána, tak ho zmlátíš a oni přijdou tři. A říkám no a co, tak přijdou tři. A on říká no tak ty je zmlátíš a ono jich přijde pět a ty je zase zmlátíš, kdybys byl teda fakt tak dobrej no a oni potom zmačknu bonzák, no a nabonzujou tě, že si je napadl a vymyslej si jakékoliv důvod. A tady nad tím jsem teda začal přemýšlet.“*

Pokud se nově uvězněný neprokáže jako osoba v tomto prostředí důvěryhodná, **stává se terčem šikany, posměchu či zneužívání**. Všechny typy utlačování probíhají mimo kamery a dohled dozorců, nejčastěji v celách či umývárkách. Při větším zranění se prohlásí, že osoba spadla nebo si jinak ublížila sama. Obrana proti násilnému jednání je spíše nemožná. Při nahlášení nevhodného chování spoluvězňů dozorcům se jedinec dostává ve vězeňské hierarchii na nejspodnější příčky a za nahlašování nepovolených věcí bývá od svých spoluvězňů řádně potrestán. R: „*Mně tam byl napadenej kamarád amálem umřel ja. To se tam jako taky děje, takže. Proto musí bejt člověk opatrněj, nevšímat si špatných lidí víte. A bejt pořád sám sebou. Nenechat si ublížit ale taky nikomu neublížit, ja.“*

Čím víc se osoba brání, tím větší ho při dalším setkání čeká převaha. Osoby ve výkonu trestu se rychle podřídí pravidlům věznice, i když je to v rozporu s jejich přesvědčením. Skoro okamžitě si osvojí pravidlo, že je **lepší nic nevidět a neslyšet**, prostě si hledět svého. R: „*No a pak jsem začínal slyšet ty příběhy. Tak jsem si raději nikoho nevšímal, to je prostě, já si razím tuhle cestu, že když nebudu s nikým nějak extra mluvit, tak není důvod pro nějaký konflikt.“* R: „*Ale jako, byli tam lidi, co byli terorizovaní. Ale to jsou takoví ti slabší jedinci, co si to nedokážou vysvětlit. Bylo to tam taky, ale já jsem mezi ně nepatřil, tak jsem si toho nevšímal no moc. Ale taky tam je násilí a brutalita (smích- pozn. autora).“*

Všichni respondenti uváděli jako **největší obtíž při výkonu trestu odnětí svobody sžití se s vězeňskou subkulturou**. Mentalita odsouzených byla často diametrálně odlišná.

Nejčastěji respondenti uváděli psychicky slabší jedince, menšinové rozdíly, osoby, které neoplývají vzděláním, rovným přístupem, férovostí či intelektem či osoby užívající návykové látky. Rozdíly mezi osobnostmi a mentalitou prohlubují psychickou rovnováhu. Osoba se cítí více odpuštěná, bez možnosti komunikace. R: „*Tam není s kým komunikovat, tam není jako nikdo na normální úrovni. Jako nechci znít povýšeně, ale většinou jsou to trubičky, feťáci a takovýhle hloupí lidi. Takže jsem se vyjadřoval jako spíš přes ty dopisy. A pak, jak to udělá každý člověk, kterej má rozum a potřebuje se trochu vykecat, tak si najde s někým nějakou řeč, o čem si s ním jako popovídá, ale prostě. Tam se nikomu nedá věřit. Takže to bylo spíš prostě, ta důvěra byla taková hrozná jako. To člověka poznamenávalo, že se nemůže nikomu svěřit no.*“ Spoluvězni byli uváděni jako nejproblematičtější část výkonu trestu odnětí svobody. Často byly popisovány situace vyrušování z běžných aktivit, pomluvy, krádeže a pokusy o zmaření snahy respondenta získat pochvaly za dobré chování. R: „*Tak jak bych vám to řekl. To vězení samo o sobě, to se dá přežít, to jde. Ale ti lidi okolo vás, ti ostatní spoluodsouzení, to je to největší peklo dá se říct tam ve věznici no. Na ten režim, na ty jejich pravidla, to se dá jako zvyknout. Dá se vžít do toho, ale okolo vás ti lidi, to je ten největší problém tam asi si myslím.*“

Více než polovina respondentů uváděla, že se do věznic opakovaně vrací jedinci, kteří berou **vězení jako součást běžného života**. Jsou to osoby, které mají uvěznění jako vzor či něco jako rodinnou tradici. Někdy jsou v jedné věznici ve výkonu trestu celé rodiny, generace po generaci. Opakované návraty do věznic dle respondentů také plynou z neschopnosti žít v běžné společnosti a přizpůsobit se celospolečenským normám. Někteří jsou ve věznicích, protože se nedokážou vyrovnat se svými dluhy a výkonu trestu neměli možnost se s nimi vypořádat. Jiní jsou ve výkonu trestu odnětí svobody účelně, aby přečkali nějaké období a bylo o ně postaráno. Např. osoby bez přístřeší nebo dlouholetí narkomani volí cestu uvěznění na zimní období, aby přečkali venkovní mrazy a měli zajištěné stravování. R: „*A proč se lidi divěj, že se někteří furt vracejí. Protože neuměj žít jinak. Tohle to vám k tomu tak maximálně doplním. V té druhé věznici bylo to SpOčko, tak tam bylo to druhý SpOčko, kde byli ti trošku jak kdyby postižení. Pak tam byly normální oddíly, ale pak tam ještě byly ještě v té samé budově – to byly jak kdyby dvě budovy naproti sobě. No a v jedné v těch budov naproti dole byl oddíl, který byl zvlášť, jak kdyby oddělenej od těch všech ostatních, ale přitom byl součástí té budovy. A to bylo vězení pro mladistvé. Bylo opravdu smutný poslouchat někdy, když tam na sebe řvali – hej strejdo, kolik si dostal? – hej mladej, jenom 8 let - No já jsem dostal tři – No to musíš ještě more přidat, abys mě dohnal – Neboj, za rok jsem za tebou nahoře, už budu plnoletej – No budu ti tady držet místo more. Tohle to je opravdu hodně smutné, když vám v kriminále sedí celý rodinky. Když vidíte, že prostě mají výstup po třech, po čtyřech, po desíti letech. A za měsíc,*

za dva za tři jsou zase zpátky. Protože většina z těch lidí se prostě, no neumí žít jinak. A to je fakt drtivá většina. Protože, když to máte zažitý od malička, když takhle sedí celá vaše rodina anebo jednou uděláte průser třeba, jako já. A najednou vás rodina opustí, a přitom jste do té doby žil normálně, všechno v pohodě, rodinka. A pak najednou uděláte průser, obrovskou chybu, i když jí nejvíc litujete, tak vás všechno opustí. A teď zůstanete třeba 6 let v kriminále. Během těch 6 let se doba posune. Trestní rejstřík se zaplní, dluhy narostou. Co pak jako? Když víte, že v kriminále dostanete najíst, dostanete tam napít, máte tam teplo. A nemusíte se starat vůbec o nic. O všechno se postarají tam. Jenom dodržovat režim a máte život jako v pohádce. Všechno, co chcete. Pak tam máte takový ty squatterly atd., bezdomovce. Tak co, na zimu ne? Přece nebudou na zimu venku ne. Takže se takhle skoro každou zimu nechají zavřít a je jim dobře. A takových lidí je tam, jak říkám spousta. A jako, tohleto mi přijde fakt jako takový aj logický no. Že prostě některý ti vězňi, když je venku nic nečeká a jak říkám, neuměj žít jinak.“

Všichni respondenti se shodli na tom, že jim ostatní vězňi dělali před výstupem naschvály, aby jim prodloužili výkon trestu odnětí svobody nebo jim **pokazili šanci na podmíněné propuštění**. Snaha vyprovokovat osobu se projevuje ve vulgárních projevech na adresu uvězněného či jeho rodiny, vyvolávání konfliktů, napadání, vymyšlení si nepravd a křivých obvinění, záměrného vytváření nepořádku po úklidu odsouzeného, práskání v noci skříňkami, záměrným rozsvícením světel v noci, krádeží a podobně R: „*To vidíte, když máte službu, všude všechno rozkopané, hajzly hlavně když máte službu, všude vylitá voda ve tři ráno a musíte to vytírat. A dělají to, proto aby vás vyprovokovali, abyste měl ten kázeňák rozumíte.*“

Důležité pro uvězněné osoby bylo najít si **konsenzus fungování na celách**. Bez vzájemného respektu k fungování na cele by se konflikty pouze prohloubily. Ke shodě musí dojít v mnoha oblastech, jako je respektování individuální doby spánku, např. při rozdílných pracovních časech, svícení uprostřed noci, hygienickým pravidlům apod. R: „*Tak prostě spí přes den. Tzn. že byste ho neměl probudit, nebo mělo by to tak bejt. Takže když je tma, tak nerozsvíct, prostě dbát na to, že když je tma tak je tam. Jsem si začal uvědomovat, no sakra, vždyť to je prostě naše ložnice, a tak bysme měli bejt jako všichni v tichosti, že jo. Všichni bysme měli brát ohled na toho druhýho prostě, jinak se tu nikdo nevyspě. To by prostě nedávalo smysl, nešlo by to dokupy.*“ R: „*Taky si víc vážím soukromí, a že jsem si vlastním pánem. Na přibylu totiž máte záchod jeden pro všechny v místnosti a vás je tam hodně. A když potřebujete trůnit, tak si pouštíte třeba vodu z kohoutku, a tak víte. A viděl jsem i kluky, co za tyhle věci dostali nehorázné facky.*“

Jako nijak ojedinělou zkušenost popisují respondenti **porušování pravidel věznice ze strany ostatních uvězněných osob**. Často se ve vězeňském prostředí objevují telefony, drogy, peníze. Pašuje se mimo jiné i káva a tabák. Nejčastěji se do věznic dostávají zakázané věci v tělesných otvorech uvězněných. Věci se předávají buď prostřednictvím návštěv, na pracovišti, uplácením dozorců nebo nějaká osoba zvenčí přehodí balíček přes plot věznice, který se následně dostane dovnitř. R: „*Je to tam na denním pořádku si myslím. Myslim si, že ti lidi jsou tak schopní, že když tam choděj do práce, tak si to tam pak nosej různě třeba v zadku nebo tak.*“

Několik respondentů uvedlo, že se často dozvídali o způsobech páchaní trestné činnosti, a tak se z věznic pro mnohé místo nápravného zařízení stávala **věznice univerzitou zločinu**. Jedinci, kteří měli malou motivaci ke změně, se tak naopak mohli přiučit, jak v páchaní trestné činnosti mnohem více vynikat. Pokud by uvězněný chtěl, může se od ostatních vězňů naučit mnohem více způsobů, jak páchat trestnou činnost. Tím se stávala **motivace a cesta ke změně daleko náročnější**. R: „*Jako, taky kdybyste chtěla pečlivě poslouchala, tak se tam taky od nich můžete něco naučit, ale to já jsem nechtěl.*“ **Vynalézavost vězňů** byla z výpovědí respondentů na nejvyšší úrovni. Ve volném čase měli dost prostoru na to, aby mohli naplánovat způsoby, jak dostat zakázanou věc do prostředí věznice. R: „*S tím že ve vězení jsem se setkal hlavně s jako velkou vynalézavostí vězňů, co jsem v životě třeba neviděl nějaký ty jejich způsoby, jak si předávat něco mezi oddílama, oknama a tak dále. Získal jsem tam jakoby hodně přehledu o tom, co, jak kdo a co venku. Jak vykrást banku a takhle. Takže prostě tam se setkáte fakt s lidma, kteří by dokázali nemožný, ale stejně jim na to přišli.*“ Ze zkušeností jednoho respondenta vyplynulo, že jeho spoluvězeň plánoval útěk. R: „*No to vám řeknu, to tam byl jeden, byl se mnou na baráku asi dva měsíce a on si udělal přípravu na útěk jo, plánek. A málem mu to vyšlo. Kdyby ho nikdo nenaprášil tam. On prostě věděl, jak má jít, aby se dostal přes tu zed' a ven, ale oni ho chytli no, a to jsme pak slyšeli jenom au au au. To bylo to samý, jako když jste třeba cvičila na černo, když o tom nikdo nevěděl a viděl vás někdo, tak to máte jako přípravu na útěk, že se snažíte dostat tu fyzičku.*“

Opakující se lživá tvrzení, že je člověk nervově zhroucen, nebo že trpí bolestmi či jiným onemocněním za účelem přeložení na jiné oddělení či získání výhod, **mohou vést k zanedbávání péče o uvězněné osoby** ze strany personálu věznice. Množství uvězněných předstírá nervové záchvaty nebo zvolí suicidální jednání v podobě demonstrativní sebevraždy např. kvůli přeložení do jiného oddílu. R: „*Ta jedna si tam podřezala žíly prostě, že chce pryč z oddílu, protože tam je to tam hrůza, a tak jo. Oni tam pro to dělaj hodně, ale spíš ty lidi tam žijou, než prostě, že tam jsou za trest.*“ Tři respondenti uvedli, že mnohdy považují dozorce

upozornění na bolesti či nervové zhroucení za vymyšlené a staví se k ohlášení případů pasivně. Jeden respondent uvedl, že je také nedostatek dostupné lékařské péče. V jednom případě zanedbání péče skočilo úmrtím uvězněného. R: „*O patro níž byl pán 33 let, měl dvě děti, myslím. A nějak ho bolel žaludek no a přišla ta stráž a řekli mu, že to musí vydržet do rána. A neodvezli ho do nemocnice. A ráno nepřišel na sčíták a našli ho na tý posteli, on tam umřel, jo. A tohle to je teda zanedbání. A já když jsem měl úraz pracovní, tak za mnou přišli a nadávali, že musej jít někoho vzbudit, aby semnou jeli k doktorovi.*“

4.9 Shrnutí výzkumné části

Úlohou dílčího cíle č. 1 bylo **zjistit, jaké mají zkušenosti osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody s resocializačním působením v penitenciární péči.** Z výzkumného šetření vyplynulo, že zásadním resocializačním působením je **dodržování režimu věznice.** Režim věznice, který je shodný ve všech věznicích, je budíček, ranní hygiena, početní prověrka odsouzených, snídaně, výkon aktivit v rámci programu zacházení, oběd, další výkon aktivit, večeře, osobní volno, večerka. **Stravování ve věznicích probíhá třikrát denně, přičemž stravovací podmínky v polovině případů nebyly dostatečné. Množství početních prověrek stavu odsouzených je odlišné podle stupně zabezpečení věznice i dle konkrétního oddílu.** Rozsah dodržování režimu je určen dle nastavené disciplíny ze strany vězeňského personálu. Obdobně je tomu tak udělování **pochval či kázeňských trestů.**

V rámci resocializačního působení se respondenti setkali s **pracovními aktivitami,** jež označovali jako nejzásadnější v režimu zacházení. Nejčastějším druhem zaměstnání je **pozice kuchaře, práce v kovošrotu, na pile, v železářství, práce v uzenářství, šití v dílnách nebo výrobě se dřevem, údržba ve věznici a práce v čokoládovně. Programy zacházení se věnovaly protidrogovému a protialkoholnímu zaměření. Vzdělávací aktivity** nabízely bezpečnost silničního provozu – „BESIP“, obecné vzdělávání, historii a dějiny, možnost základního vzdělávání, angličtinu, dílny, kurz základních počítačových dovedností, finanční gramotnost. **Sportovní aktivity** nabízely procházku na nádvoří, nohejbal, fotbal, basketbal, ping pong, jógu či cvičení v posilovně, pokud byla povolena. **Cvičení bez povolení je považováno za přípravu na útěk. Zájmové aktivity** zajišťovaly nabídku loutkářského kroužku, výrobu ozdob z korálek, hudební kroužky, modelovací kroužky, pletení košíků, práce se dřevem. Mnohdy kroužky a další aktivity zajišťovala nezisková organizace spolupracující s věznicí. Pokud uvězněné osoby nebyly zapojeny do výše uvedených aktivit, nejčastějšími

činnosti ve volném čase bylo sledování televize, hraní karet, rozmluva s farářem, psaní dopisů či čtení knih či telefonický či osobní kontakt s rodinou. Osobní kontakt je uskutečňován prostřednictvím povolených návštěv jednou měsíčně.

Všichni respondenti uvedli, že rozsah a kvalita aktivit se velmi lišila podle druhu věznice a její vnitřní diferenciaci. Nemožnost využívat aktivity ve vězeňském prostředí vede k demotivaci vůči nápravě uvězněných osob. U osob, jež nejsou zapojeny do aktivit, jednoznačně dochází k rozpadu jakéhokoliv řádu a tím se stává přechod do společnosti náročnější. Motivací docházet do aktivit bylo vyplnit volný čas ve vězeňském prostředí, mít podněty zvyšující pravděpodobnost podmíněného propuštění a v případě pracovních aktivit získání finančních prostředků. Zkušenost respondentů s resocializačním působením v penitenciární péči negativně ovlivnila situace ohledně přeplněných věznic. Důsledkem nedostatečné kapacity bylo menší zaštitění nabízených aktivit z hlediska kapacit pro vězně či kvalifikovaného personálu, porušování základních práv uvězněných osob nesoucí podobu nedodržování maximálního počtu jedinců na celách, nedodržení umístění osoby do věznice v blízkosti jeho trvalého bydliště či porušování pravidel o maximální kapacitě osob v rámci eskortování vězňů. Součástí resocializačního působení byla také psychologická, terapeutická a sociální podpora jedince, jež nesla podobu terapeutických sezení či poradenství. Občasně byla k dispozici i psychiatrická pomoc. Mezi realizované činnosti patřil autogenní trénink, různé druhy testování, meditace, reflexe a náhled na osobní příběh v kruhu skupinové terapie nebo zaměření na silné a slabé stránky osobnosti uvězněného, psaní deníku.

V rámci věznice se uskutečňovala také skupinová či individuální sezení, jež poskytovala nestátní nezisková organizace. Mnohdy byl rozsah spolupráce mezi nestátní neziskovou organizací a uvězněným překlopen i do postpenitenciární péče. Navázání spolupráce ve věznici, které pokračovalo i po propuštění probíhalo také s Probační a mediační službou ČR a zaměstnavatelem. Do oblasti penitenciární péče spadá také testování uvězněných osob na přítomnost omamných a psychotropních látek. Respondenti shodně uváděli, že není snadné se do nabízených aktivit zapojit. V mnohých věznicích je nabídka omezená. Všichni respondenti se shodli na tom, že by aktivity měly být dostupné pro všechny, kteří by na ně chtěli docházet, a měly by být poskytovány v dostatečné kvalitě.

Záměrem dílčího cíle č. 2 bylo zjistit, jaké mají zkušenosti osoby, po výkonu trestu odnětí svobody s formami a druhy resocializačního působení v postpenitenciární péči.

Zkušenost v rámci postpenitenciární péče měli respondenti s Probační a mediační službou ČR, nestátními neziskovými organizacemi a protialkoholní léčbou. **Probační a mediační službu ČR** navštěvovali respondenti z pravidla kvůli **soudně uložené povinnosti podrobit se dohledu probačního úředníka**. V pár případech byla spolupráce navázána již v době výkonu trestu odnětí svobody. **Průběh spolupráce** respondenti hodnotí jako **ryze praktický, odosobněný, zaměřený na plnění povinností vyplývajících z podmíněného propuštění**, například testování na přítomnost omamných a psychotropních látek, splácení dluhů z trestné činnosti, bydlení, docházení do zaměstnání apod. Otázky **sociálního zabezpečení** byly řešeny se **sociálním kurátorem**. **Protialkoholní léčba** byla hodnocena kladně v případě pobytové služby, jinak se zdála být **zcela nefunkční**. **Nestátní neziskové organizace** dominovaly v **poskytování probačních a resocializačních programů**, které byly buď respondentům uloženy soudně, nebo je absolvovali na doporučení Probační a mediační služby. Programy se věnovaly otázkám **agresivity a užívání návykových látek**. Kromě probačních a resocializačních programů nestátní neziskové organizace poskytovaly podporu v době propuštění a pomohly respondentům **zaopatřit základní potřeby**, např. oblečení, první jízdenky do práce, pomoc s orientací ve městě či ubytováním. Programy byly respondenty hodnoceny pozitivně, spolupráce s respondenty probíhala na osobní úrovni, problémy jedinců byly rozebírány do hloubky. Respondenti neuváděli **žádnou jinou zkušenost se službami postpenitenciární péče**. Poradenství, které by umožnilo zorientovat se v možnostech postpenitenciární péče, bylo ve věznici poskytnuto jen osobám s výkonem trestu odnětí svobody na delší dobu.

Smyslem **dílčího cíle č. 3. bylo, zjistit, v čem osoby po výkonu trestu odnětí svobody vidí klady a nedostatky penitenciární a postpenitenciární péče.**

Potřebu změny v penitenciární péči shledávají respondenti v **oblasti budování vztahů s rodinou**, kde by posílili množství osobních kontaktů. Další oblastí je **změna struktury odsouzených** a způsobu jejich trestání, kdy jsou většinou odsouzení ve stejném oddíle s osobami, jež mají jinou, mnohdy daleko horší, trestní minulost. Osoby bez motivace k nápravě mohou přímo i nepřímo kazit snahu těch, jež o nápravný proces usilují. Obdobně je na tom **stratifikace odsouzených**, kdy se ve vězení objevují osoby, které by patřily buď do Ústavu pro výkon zabezpečovací detence, nebo to jsou naopak osoby, u kterých by mohl být vykonáván alternativní trest. Změnu by respondenti uvítali také u **posuzování podmíněných propuštění**. SARPO se nezdá jako dostatečný mechanismus, který by dokázal reflektovat osobnostní posun jedince. Obdobně je tomu i u zapojování do aktivit ve věznici.

Samotné **aktivity by měly být posíleny** ve svém rozsahu a kvalitě tak, aby jich byl dostatek pro všechny uvězněné osoby. Z toho vyplývá také potřeba **dostatečného personálního zajištění věznice**. Minimálně by měly být zajištěny **pracovní aktivity**. Naopak by neměly být poskytovány ty možnosti podpory, jež nejsou funkční, např. doporučení nestátní neziskové organizace, která nedokáže zajistit nabízenou pomoc. Potřebu změny spatřují respondenti i v **podpoře osob, jež se stávají obětmi vězeňské subkultury**. Z pohledu respondentů by uvítali, kdyby jim byla ze strany vězeňského personálu poskytována větší podpora. Zásadní oblastí, která by měla vliv na vícero oblastí, je přeplněnost věznic. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že by snížení kapacit mělo pozitivní dopady na nabízené aktivity a programy zacházení, na dostatek personální kapacity, dodržování práv uvězněných apod. Variantou, jak toho trendu docílit, může být vybudování nové věznice či implementace restorativní justice v rámci českého soudnictví.

V rámci **postpenitenciární péče jsou doporučení pro změnu odlišená**. U nestátních neziskových organizací by jeden respondent uvítal **upřímnější a přímočarý přístup**. Nereálná očekávání či motivace k nedosažitelným cílům jedince působí spíše demotivačně a posiluje vulnerabilitu jedince v jeho nápravném procesu. Druhým doporučením je **lepší koordinace skupinových setkání**, ve smyslu upozorňování na nevhodné chování, mluvu a skupinovou dynamiku skupinových sezení. V rámci **protialkoholní ambulantní léčby** je nutné **zkvalitnit její průběh**. Mnohdy jsou sezení jen na oko a žádné působení se neuskutečňuje. Někteří odsouzení prošli protialkoholní léčbou již ve výkonu trestu odnětí svobody, a tak vzniká otázka, zda nejde upravit akreditaci programů ve věznicích tak, aby byly soudně uznatelné.

Probační a mediační službu ČR respondenti akceptují v plném rozsahu. Prostorem pro změnu je **frázování setkání** tak, aby se daly dostatečně **koordinovat i další soudně nařízené povinnosti**. Většina respondentů má rodiny, zaměstnání, protialkoholní léčbu, probační a resocializační program a dohled probačního úředníka. V případě dojíždění mezi městy je koordinace a plnění všech povinností náročná nejen na čas, ale i finanční náklady. Mezi **resocializační působení penitenciární péče**, jež by se mělo ve věznici **zachovat**, je **režim dne a možnost využívat všechny nabízené aktivity, včetně terapeutických či psychologických sezení**. Respondenti uváděli, že v případě, že mohli docházet do zaměstnání a měli kvalitní aktivity, vnímali pozitivní změny ve svém prožívání i zlepšení motivace k nápravnému procesu. Důležitým prvkem byl **přístup vězeňského personálu v oblasti podpory a motivace** uvězněných osob. Vzhledem k tomu, že uvěznění neměli mezi spoluvězni přátele, byl mnohdy personál věznice jediným podpůrným prvkem v jejich úsilí. Pozitivně v penitenciární péči hodnotili respondenti čas, který mohli trávit **přemýšlením**

nad tím, jak dále naložit se svými životy, a rozhodnout se, kam povedou jejich další kroky. Z výpovědi respondentů je jednoznačné, že se v penitenciárním působení musí zachovat návštěvy a telefonický kontakt s rodinou.

V resocializačním působení postpenitenciární péče respondenti považují za přínosné **terapeutická sezení v rámci nestátních neziskových organizací**, která jim pomáhají pracovat s osobnostními rysy, stresovými situacemi a svými pocity. Funkční jsou rozmluvy o různých situacích a aktuálních problémech jedince. Doceněná byla také **pomoc s orientací ve společenském prostředí**. Obdobně vnímají možnost **pohovořit o své zkušenosti s odsouzením bez následné stigmatizace**. V rámci **protialkoholní léčby** je kvitován **víceúrovňový systém léčby**. Postup mezi moduly vnímají respondenti jako velmi motivační.

4.10 Závěr a diskuze

Výsledky výzkumného šetření z větší míry korespondovaly s informacemi uvedenými v teoretické části práce. Zajímavé vzhledem k výzkumnému šetření bylo, že většina osob při popisu své zkušenosti vnímala jako nejhorší element spoluvězně a vězeňskou subkulturu, než samotný režim či nabízené aktivity vězeňské instituce.

Někteří respondenti uváděli zkušenost již od vazební věznice a někteří až konkrétní zkušenost po umístění na příslušný oddíl.

Většina respondentů se k uvěznění staví jako k procesu, který si zaslouží a jsou smířeni s jeho průběhem. Zajímavým zjištěním bylo, že skoro všichni respondenti jako první odpověď na otázku, co vnímají jako nedostatky a co by chtěli změnit, uváděli, že je to jejich trest a že neví. V návaznosti na jejich vyprávění začali upozorňovat na věci, ve kterých by byl prostor na zlepšení.

Velmi ambivalentní byl přístup ke kvalitě činnosti penitenciární péče. Z toho lze usoudit, že kvalita poskytovaných aktivit není plošně na stejné úrovni.

Zhruba polovina respondentů uváděla, že původně resocializačnímu působení v penitenciární a postpenitenciární péči nevěřila a měla pochybnosti o efektu realizovaných činností.

Nikdo z respondentů neměl osobní zkušenost s užíváním návykových látek ve věznici.

Většina respondentů se shodla na tom, že by se do věznice už nechtěli vrátit.

ZÁVĚR

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jakou mají zkušenost osoby, které byly ve výkonu trestu odnětí svobody, s resocializačním působením v penitenciární a postpenitenciární péči. Inspirací pro zvolení této oblasti bylo mé vysokoškolské studium v daném oboru. Důvodem zvolení problematiky bylo rozšíření mých znalostí o reflektování zkušeností osob, jež byly ve výkonu trestu odnětí svobody a měly zkušenosti s činiteli postpenitenciární péče. Základem empirické části byla teoretická část diplomové práce, jež vznikla na základě studia odborné literatury.

Teoretická část nabízela tři kapitoly. První kapitola seznámila čtenáře se základními pojmy, kterými jsou resocializace, vězeňská instituce z pohledu její personální struktury a profilace, charakteristiky odsouzených osob a rozdělení právního rámce v kontextu retributivní a restorativní justice.

Druhá kapitola byla věnována resocializačnímu působení v penitenciární péči. V kapitole je vysvětlena Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených – SARPO, programy zacházení a jejich pracovní, zájmové, sportovní, speciálně výchovné a vzdělávací aktivity a oblast utváření vztahů či činnost výtupních oddílů.

Třetí kapitola objasňovala čtenáři činitele postpenitenciární péče ve smyslu důsledků odsouzení na jedince, úkony Probační a mediační služby, nestátních neziskových organizací a dalších subjektů postpenitenciární péče.

Empirická část diplomové práce definovala výzkumné otázky, hlavní výzkumný cíl a dílčí cíle výzkumného šetření. Dále popsala výzkumnou strategii, průběh výzkumu, způsob zpracování dat a etická rizika výzkumu z pohledu validity a reliability. Součástí empirické části je analýza a interpretace založená na axiálním kódování.

Zjištění vyplývající z výzkumného šetření z větší části koreluje s teoretickým podkladem diplomové práce. Největší zkušenost měly osoby s resocializačním působením v penitenciární péči v podobě pracovních, zájmových, vzdělávacích a sportovních aktivit. V resocializačním působení v rámci postpenitenciární péče bylo největší zastoupení Probační a mediační služby ČR a nestátních neziskových organizací věnujících se podpoře osob, které byly propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody. Z výzkumného šetření vyplývá, že množství, kvalita a efekt resocializačního působení v penitenciární péči je rozdílný podle typu věznice. Dalším zjištěním je, že se osoby setkaly s resocializačním působením v postpenitenciární péči hlavně na základě

uložené povinnosti. Nejvíce doporučení ke zlepšení jsou v oblasti výkonu penitenciární péče. V rámci postpenitenciární péče jsou činitelé hodnoceni spíše kladně.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Sborníky

- Sociální práce ve vězeňství. *Konference 2012*. Generální ředitelství Vězeňské služby ČR Ivana Hnidková © 2021 [Cit. 15. 01. 2021]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf.
- Sociální pracovník/pracovnice ve vězeňství. *Sborník ze VII. Penologických dnů*. Oldřich Matoušek. © 2021 [Cit. 15. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/akademie-vs-cr/wp-content/uploads/sites/40/2020/04/Soci%C3%A1ln%C3%AD-pr%C3%A1ce-ve-v%C4%9Bze%C5%88stv%C3%AD-Sborn%C3%ADk-ze-VII.-Penologick%C3%BDch-dn%C5%AF.pdf>.

Monografie

- AUSTIN, J., MCGINNIS, K. *Classification of High-Risk and Special Management Prisoners*. Washington: U. S. Department of Justice, 2004. NIC Accession Number 019468
- BĚLÍK, V, HOFERKOVÁ, S., KRAUS, B. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, 120 s. Pedagogika. ISBN 978-80-271-0599-1.
- ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V. POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY. KATEDRA KRIMINOLOGIE. *Sociální ochrana*. Vyd. 2. uprav. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996, 156 s. ISBN 80-85981-36-X.
- ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY. KATEDRA KRIMINOLOGIE. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2002, 148 s. ISBN 80-7251-104-1.
- DRAHÝ, F, HŮRKA, J., PETRAS, M. *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2018, 152 s.: barevné ilustrace. ISBN 978-80-270-5197-7.
- FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006, 183 s.: il.; 21 cm. ISBN 80-7044-772-9.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s.: il ;25 cm. ISBN 978-80-257-0807-1.
- HELUS, Z. *Personalizace v pedagogice – nový pohle na starý problém?* Pedagogika: časopis pro pedagogickou theorii a praxi., Roč. LX, č. 3-4, 209-222 s. 2010. ISSN 0031-3815.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s.: il.; 21 cm. ISBN 978-80-262-0982-9.

- KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, x, 189 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7552-163-7.
- KUBÍČKOVÁ, P., KMĚTÍK, I. *Penologie*. Karviná: Střední odborná škola ochrany osob a majetku, 2001. 130 s. ISBN 978-80-87182-15-4
- MAREŠOVÁ, A. a kol. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza*. Institut pro výzkum kriminologie a sociální prevence. 2016. 167 s. ISBN 978-80-7338-157-8.
- MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014, 508 s.: il.; 24 cm. ISBN 978-80-247-4172-7.
- NETÍK, K., HÁJEK, S., NETÍKOVÁ, D. *Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie*. Praha: C.H. Beck, 1997, 140 s. ISBN 80-7179-177-6.
- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 2. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2004, 451 s.; 22 cm. ISBN 80-7357-026-2.
- PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014, 320 s.; 22 cm. ISBN 978-80-247-4748-4.
- RASZKOVÁ, T., ZHRÍVALOVÁ, P., BOUKALOVÁ, H. *Konceptuální ukotvení redukce typů věznic – Závěrečná zpráva z mimořádného výzkumného úkolu*. Praha. Institut pro výzkum kriminologie a sociální prevenci. 2019.
- RASZKOVÁ, T., SVOBODA HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 184 s.; 21 cm. ISBN 978-80-7435-378-9.
- ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
- SMUTEK, M. *Teorie sociálního státu*. Gaudeamus, 2014. Hradec Králové. Recenzované monografie. 66 s. ISBN 978-80-7435-469-4
- SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 77 s.: il.; 30 cm. ISBN 978-80-7372-204-3.
- ŠKOVIERA, A. *Resocializační pedagogika - kontexty a trendy*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018, 119 s.: il.; 21 cm. ISBN 978-80-7560-139-1.
- ŠPANKOVÁ, J. *Resocializácia odsúdených*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 177 s.: il.; 21 cm. ISBN 978-80-7380-484-8.
- ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, 212 s.; il.; 23 cm. ISBN 978-80-7367-757-2
- ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál, 2010, 384 s. ISBN 978-80-262-0273-8.

- VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xxviii, 636 s.: il.; 24 cm. ISBN 978-80-7400-429-2.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum. 2012. Vyd. 2., dopl. a přeprac. 531 s.: il.; 22 cm. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 251 s.: il.; 24 cm. ISBN 978-80-7478-898-7.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, 48 s.: il.; 21 cm. ISBN 80-902998-1-4.

Články

- Aktivity uvězněných osob. *Vězeňská služba ČR*. © 2021 [Cit. 17. 02. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-a-uvzd-brno/o-nas/vykon-vezenstvi/aktivity-veznenych-osob/>.
- KOMPAS. *Společnost Podané ruce o.p.s.* © 2021 [Cit. 17. 02. 2021]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/centrum-poradenskych-sluzeb-ve-vezeni-a-po-vystupu/#kompas>.
- O nás. *Asociace organizací v oblasti vězeňství*. © 2021 [Cit. 13. 02. 2021]. Dostupné z: <https://aoov.cz/o-nas/>.
- O nás. *NOMIA, z.ú.* © 2020 [Cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://nomiahk.cz/>
- Organizační jednotky. *Vězeňská služba ČR*. © 2020 [Cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/>.
- O vězeňské psychologii s vedoucím psychologem Václavem Jiříčkou. *Asociace psychologů bezpečnostních sborů, z.s.* © 2021 [Cit. 17. 01. 2021]. Dostupné z: <https://apbs.cz/o-vezenske-psychologii-s-vedoucim-psychologem-vaclavem-jirickou/>.
- PRÁCE S KLIENTY V KONFLIKTU SE ZÁKONEM. *Společnost Podané ruce o.p.s.* © 2021 [Cit. 17. 02. 2021]. Dostupné z: <https://podaneruce.cz/centra-sluzby/prace-s-klienty-v-konfliktu-se-zakonem-olomouc/#probacni-program>.
- Terapeutické aktivity. *Vězeňská služba ČR*. © 2021 [Cit. 13. 02. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/veznice-pardubice/o-nas/vykon-vezenstvi/terapeuticke-aktivity/>.
- Resocializační programy. *Člověk v tísni, o.p.s.* © 2021 [Cit. 18. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.clovekvtsni.cz/co-delame/socialni-prace-v-cr/olomoucky-kraj/resocializacni-programy>.

- Restorative justice. *Department of Justice*. [online]. © 2021 [Cit. 5. 2. 2021] Dostupné z: <https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/rj-jr/index.html>.
- Rychlá fakta. *Vězeňská služba ČR*. © 2021 [Cit. 17. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/>.
- Sociální zabezpečení. *Úřad práce ČR*. [online]. © 2021 [Cit. 5. 2. 2021] Dostupné z: <https://portal.gov.cz/obcan/zivotni-situace/socialni-zabezpeceni>.
- Statistická ročenka 2019. *Vězeňská služba ČR*. © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>.
- Týdenní statistické hlášení pro rok 2021. *Generální ředitelství Vězeňské služby ČR* © 2021 [Cit. 15. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2021/01/TSH-27.-1.-2021.pdf>.
- Ukládání alternativních trestů v praxi. *Justice.cz* © 2021 [Cit. 30. 01. 2021]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/alternativni-tresty?clanek=ukladani-alternativnich-trestu-v-praxi>.
- Výroční zpráva 2019. *Člověk v tísni, o.p.s.* © 2021 [Cit. 15. 01. 2021]. Dostupné z: https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/1498/file/cvt_vz2019_small.pdf.
- Výroční zpráva 2019. *NOMIA, z.ú.* © 2020 [Cit. 22. 11. 2020]. Dostupné z: <https://nomiahk.cz/files/Vyrocnizprava2019.pdf>.
- Výroční zpráva 2019. *THEIA – krizové centrum, o. p. s.* © 2021 [Cit. 15. 01. 2021]. Dostupné z: https://www.theia.cz/wp-content/uploads/2020/08/VZ_2019_final-1.pdf.
- Výroční zpráva 2019. *RUBIKON Centrum, z. ú.* © 2021 [Cit. 15. 01. 2021]. Dostupné z: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2020/07/RUBIKON_vyrocnizprava-2019.pdf.
- Základní informace. *Vězeňská služba ČR*. © 2020 [Cit. 06. 12. 2020]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/o-nas/zakladni-informace/>.

Zákony, národní koncepce a další strategické dokumenty

- Koncepce vězeňství do roku 2025. Ministerstvo spravedlnosti. 2016. © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.
- Metodika pro poskytování dotací nestátním neziskovým organizacím ze státního rozpočtu Ministerstvem spravedlnosti na rok 2021. © 2021 [Cit. 18. 01. 2021]. Dostupné z:

https://www.justice.cz/documents/12681/2440183/Methodika_2021.pdf/3db3f3e3-846b-45f7-961d-b9fc09d48680.

- Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 68/2013, o činnosti výstupních oddělení © 2021 [Cit. 13. 02. 2021]. Dostupné z <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:xfUfU5jgzPUJ:https://www.mvcr.cz/soubor/informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>.
- Nařízení č. 37/2018, o vazebních věznicích a profilaci věznic © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/01/Sd%C4%9Blen%C3%AD-ve-v%C4%9Bci-poskytnut%C3%AD-informace-1.pdf>.
- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky, č. 35/2011, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody.
- Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2016 až 2020. © 2021 [Cit. 16. 02. 2021]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2016-az-2020.aspx>.
- Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád o výkonu trestu odnětí svobody © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>.
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>.
- Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-361>.
- Zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. © 2021 [Cit. 16. 01. 2021]. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: Sociální zabezpečení 16. 1. 2017, ISBN 978-80-7488-211-1. © 2021 [Cit. 18. 01. 2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákon. © 2021 [Cit. 21. 01. 2021] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
© 2021 [Cit. 30. 01. 2021] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediačně službě a o změně dalších zákonů© 2021 [Cit. 19. 02. 2021] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257>.
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
© 2021 [Cit. 19. 02. 2021] Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38850/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: *Tabulka č. 1 Přehled věznic*

Příloha č. 2: *Přehled vězněných osob k 18. 1. 2021 zveřejněný na webu Vězeňské služby ČR*

Příloha č. 3: *Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2019*

Příloha č. 4: *Přehled alternativních trestů*

Příloha č. 5: *Struktura nástroje SARPO*

Příloha č. 6: *Přehled vězeňské populace dle stupně vzdělání*

Příloha č. 7: *Přehled vzdělávacích aktivit SOU*

Příloha č. 8: *Přepis rozhovoru s respondentem*

Příloha č. 1: Tabulka č. 1 Přehled věznic

Přehled věznic			
Věznice		Vazební věznice	Ústavy pro výkon zabezpečovací detence
Věznice Bělušice	Věznice Ostrov	Vazební věznice a ÚpVZD Brno	Vazební věznice a ÚpVZD Brno
Věznice Břeclav	Věznice Pardubice	Vazební věznice České Budějovice	Věznice a ÚpVZD Opava
Věznice Heřmanice	Věznice Plzeň	Vazební věznice Hradec Králové	
Věznice Horní Slavkov	Věznice Příbram	Vazební věznice Liberec	
Věznice Jiřice	Věznice Rapotice	Vazební věznice Litoměřice	
Věznice Karviná	Věznice Rýnovice	Vazební věznice Olomouc	
Věznice Kuřim	Věznice Stráž pod Ralskem	Vazební věznice Praha Pankrác	
Věznice Kynšperk nad Ohří	Věznice Světlá nad Sázavou	Vazební věznice Praha Ruzyně	
Věznice Mírov	Věznice Valdice	Vazební věznice Teplice	
Věznice Nové Sedlo	Věznice Vinařice		
Věznice Odolov	Věznice Všehrady		
Věznice a ÚpVZD Opava	Věznice Znojmo		
Věznice Oráčov			

Zdroj: vlastní

Příloha č. 2: Přehled vězněných osob k 18. 1. 2021 zveřejněný na webu Vězeňské služby ČR

Stav k 18. 1. 2021	Muži	Ženy	Mladiství	Cizinci	Celkem
Počet vězněných osob	17501	1573	86	1545	19288
Počet obviněných	1468	117	14	344	1585
Počet chovanců	93	11	N/A	3	104
počet odsouzených	15940	1445	72	1171	17385
S ostrahou nízký	552	177	N/A	52	729
S ostrahou střední	4017	533	N/A	201	4550
S ostrahou vysoký	10196	690	N/A	761	10886
Se zvýšenou ostrahou	1111	37	N/A	155	1148
Počet doživotně odsouzených	43	3	N/A	N/A	46

Zdroj: Vězeňská služba ČR (Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/>)

Příloha č. 3: Členění odsouzených dle počtu již vykonaných trestů odnětí svobody k 31. 12. 2019

Kolikrát ve výkonu trestu	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	6037	921	6958	36,32%
1x	3788	339	4127	21,55%
2x	2364	138	2502	13,06%
3x	1730	90	1820	9,50%
4x	1189	49	1238	6,46%
5x	862	23	885	4,62%
6x	544	17	561	2,93%
7x	352	8	360	1,88%
8x	256	3	259	1,35%
9x	164	2	166	0,87%
10x	88	2	90	0,47%
více než 10x	186	3	189	0,99%
Celkový součet	17560	1595	19155	100,00%

Zdroj:
Převzato
ze

Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2019 (Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>)

Příloha č. 4: Přehled alternativních trestů

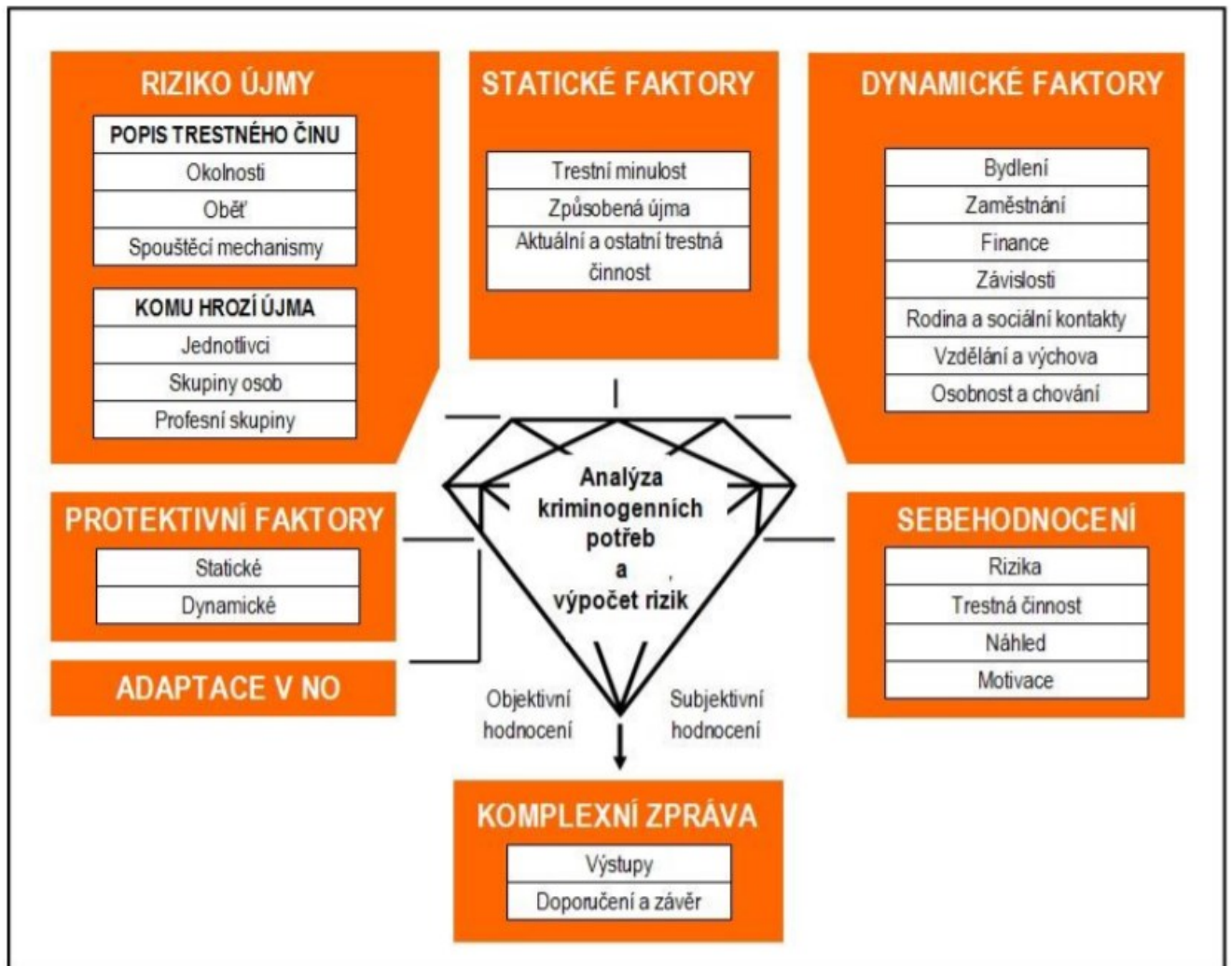
§ 81 (2) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	Soud smí podmíněně odložit VTOS nepřevyšujícího tři léta, pokud okolnosti, prostředí a poměry pachatele a jeho minulost nasvědčují tomu, že bude vést řádný život i bez trestu uvěznění. Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody je nejčastěji ukládaným trestem.
§ 84 podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem	Obdoba předchozího doplněná o uložení dohledu probačního úředníka. Dohled probačního úředníka se považuje jako další podpůrná složka zamezující recidivě.
§ 60 domácí vězení	Je považován za druhý nejpřísnější a uděluje se maximálně na dvě léta, pokud jde o přečin. Osoba je ve vymezený čas nucena setrvat ve svém obydlí, výjimky slouží pracovní povinnosti či povolené bohoslužby. Ukládání domácího vězení není ukládáno často kvůli nefunkčnosti elektronického monitorovacího systému, a tak je kontrola dodržování trestu velmi náročná. Ohled se bere i náklady za trest. Jeho výkon je zpoplatněn na 50 Kč na den. Trest může být uložen mladistvému za spáchané provinění.
§ 62 trest obecně prospěšných prací	Jeden z nejčastěji ukládaných trestů. Odsouzený musí v určeném rozsahu splnit přidělené povinnosti. Ty mohou mít podobu údržby či úklidu veřejných prostranství, budov a komunikací, činnostech prospívající obcím, státním a jiných institucí, které se podílejí na vzdělání, kultuře, vědě, školství, ochranou zdraví, životního prostředí a požární ochranou, ochranou a podporou

	zvířat, mládeže a činnostmi s přesahem do humanitárních, sportovních a tělovýchovných, sociálních, náboženských a charitativních oblastí. Práce je bez nároku na finanční odměnu.
§ 66 propadnutí majetku	Soud určí poměrnou nebo celou část majetku, která bude zabavena. Propadnutí se nevztahuje na majetek nutný k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o které je povinen pečovat. Výrokem o propadnutí majetku zanikne společné jmění manželů. Majetek po propadnutí náleží státu.
§ 67 peněžitý trest	Statisticky méně ukládaný trest, množství uložení se liší dle jednotlivých okrsků. Trest se ukládá v případech, kdy se pachatel snažil sebe nebo někoho jiného úmyslně obohatit. Nebo získal majetkový prospěch. Výměra trestu je upravena § 68 a určuje denní sazbu v rozmezí 20 – 730 dnů v rozsahu 100 Kč až 50 000 Kč.
§ 70 propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	Soud ukládá propadnutí věci nejčastěji u věcí, jež jsou nástrojem trestné činnosti anebo jsou výnosem z trestné činnosti. Propadlá věc je ve vlastnictví státu.
§ 73 zákaz činnosti	Ukládá se na 1 až 10 let na činnost souvislou s trestným činem. Princip spočívá, v tom, že je odsouzenému zakázáno např. vykonávat určité povolání, zaměstnání, funkci apod.
§ 74a, 74b zákaz držení a chovu zvířat	Trest je ukládán až na 10 let.
§ 75 zákaz pobytu	Ukládá se na 1 až 10 let. Principem je zákaz po dobu výkonu trestu zdržovat se na určitém místě či obvodu. V případě přechodného pobytu musí mít odsouzený povolení.
§ 76 zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	Rozsah uložení trestu může být až na 10 let. Běžnou praxí bývá spolupráce s probačním úředníkem a uložení probačního či jiného programu zaměřeného na sociální výcvik, převýchovu či psychologické poradenství.
§ 78 ztráta čestných titulů nebo vyznamenání	Ukládán k odsouzení pachatele za úmyslný TČ za zvlášť zavržení hodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dva roky.
§ 79 ztráta vojenské hodnosti	Obdobně jako je tomu u předchozího trestu lze uložit i trest ztráty vojenské hodnosti.
§ 80 vyhoštění	Trest vyhoštění lze uložit osobě, která není občanem ČR. Ukládá se samostatně anebo souběžně s jiným trestem.

Zpracování: Vlastní

Zdroj: Ukládání alternativních trestů v praxi, 2021, online; zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; Kalvodová, 2016

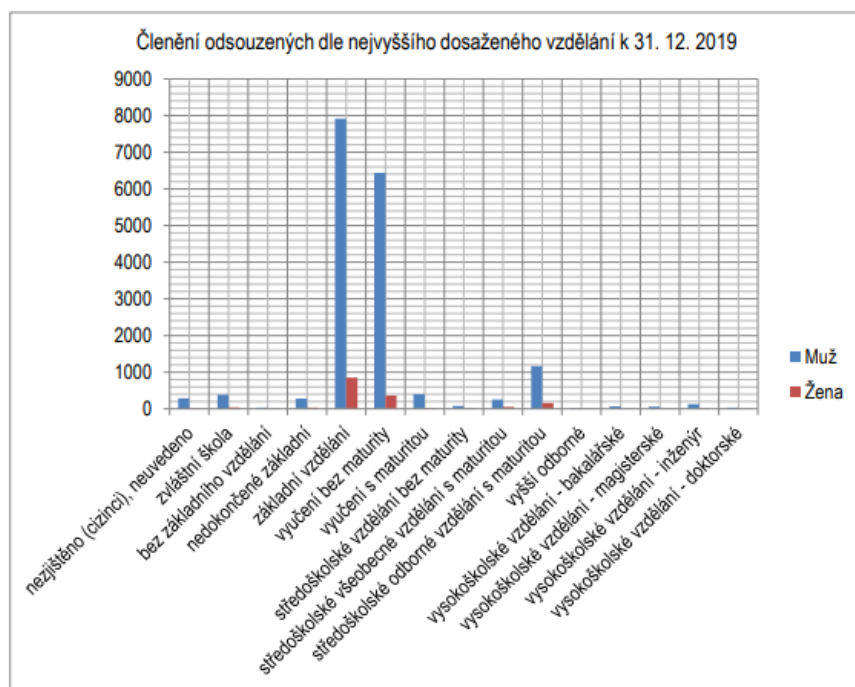
Příloha č. 5: Struktura nástroje SARPO

Zdroj: Převzato z publikace SARPO Charakteristiky odsouzených v českých věznicích (Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2019/02/SARPO.pdf>)

Příloha č. 6: Přehled vězeňské populace dle stupně vzdělání

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v%
nezjištěno (cizinci), neuvedeno	287	13	300	1,57%
zvláštní škola	388	43	431	2,25%
bez základního vzdělání	35	8	43	0,22%
nedokončené základní	281	33	314	1,64%
základní vzdělání	7917	851	8768	45,77%
vyučení bez maturity	6439	357	6796	35,48%
vyučení s maturitou	400	23	423	2,21%
středoškolské vzdělání bez maturity	83	16	99	0,52%
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	252	54	306	1,60%
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1167	158	1325	6,92%
vyšší odborné	22	5	27	0,14%
vysokoškolské vzdělání - bakalářské	66	8	74	0,39%
vysokoškolské vzdělání - magisterské	63	10	73	0,38%
vysokoškolské vzdělání - inženýr	129	11	140	0,73%
vysokoškolské vzdělání - doktorské	31	5	36	0,19%
Celkový součet	17560	1595	19155	100,00%

Zdroj: Převzato ze Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky na rok 2019

Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2020/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2019.pdf>

Příloha č. 7: Přehled vzdělávacích aktivit SOU

Školské vzdělávací středisko	Učební obor	Délka učebního oboru	Pro koho určen (typ věznice, kategorie ods.)
Heřmanice	26-51-E/01 Elektrotechnické a strojně montážní práce	3 roky	muži B,C,ML
Pardubice	65-59-E/02 Práce ve stravování	2 roky	muži B,C, ML
Plzeň	23-51-E/01 Strojírenské práce	3 roky	muži B, C
Rýnovice	23-56-H/01 Obráběč kovů	3 roky	muži B, C
Světlá nad Sázavou	31-59-E/02 Šití prádla	2 roky	ženy A,B,C,ML
	69-54-E/01 Provozní služby	2 roky	ženy A,B,C,ML
Valdice	23-56-H/01 Obráběč kovů	3 roky	muži C, D
Všehrdy	33-57-E/01 Dřevařská výroba	3 roky	muži A, B, ML
	65-51-E /02 Práce ve stravování	2 roky	muži A, B, ML
	26-51-E/01 Elektrotechnické a strojně montážní práce	3 roky	muži A, B, ML
Kuřim	65-51-E /02 Práce ve stravování	2 roky	muži C
Stráž pod Ralskem	23-56-H/01 Obráběč kovů	3 roky	muži B, C

Kurz	Délka kurzu v týdnech (počet hod za týden)	Pro koho určen (typ věznice, kategorie ods.)
Dělník v elektrotechnice	12 (21)	muži B,C,ML
Strojírenské a zámečnické práce	12 (21)	muži B,C, ML
Výtvarné zpracování keramiky	36 (14)	muži B,C,ML
Malířské a natěračské práce	36 (14)	muži B,C,ML
Anglický jazyk	36 (7)	muži B,C,ML
Základy výpočetní techniky	36 (6)	muži B,C,ML
Dělník v elektrotechnice	18 (25)	muži B,C
Celoživotní vzdělávání	18 (14)	muži B,C
Německý jazyk	36 (5)	muži B,C
Doplnění základního vzdělání	36 (9)	muži obvinění
Český jazyk pro cizince	36 (2)	muži B,C
Knihář	36(24)	muži B, C
Odborný kurz	36 (1)	muži B, C
Český jazyk pro cizince	36 (2)	ženy A,B,C,ML
Anglický jazyk - začátečníci	36 (2)	ženy A,B,C,ML
Počítače pro začátečníky	18 (2)	ženy A,B,C,ML
Počítače pro pokročilé (ve 2. pololetí)	18 (2)	ženy A,B,C,ML
Základní škola	36 (24)	ženy A,B,C,ML
Keramika 1	36 (4)	ženy A,B,C,ML
Keramika 2	36 (3)	ženy A,B,C,ML
Trénování paměti	18 (2)	ženy A,B,C,ML
Knihář	36 (4)	muži C, D
Malíř - natěrač	36 (4)	muži C, D
Anglický jazyk	36 (1)	muži C, D
Svářeč	4 (45)	muži C, D
FIE	36(1)	muži C, D
Zámečnick	36 (25)	muži A, B, ML
Zedník	36 (25)	muži A, B, ML
Celoživotní vzdělávání	36 (25)	muži A, B, ML
Kuchařské práce v provozech společného stravování	36 (25)	muži C
Kurz Číšník	18(9)	muži C
Celoživotní vzdělávání	18 (22)	muži C
Strojnický a zámečnický	36 (25)	muži B, C
Výpočetní technika	18 (21)	muži B, C

Zdroj: *Přehled vzdělávacích aktivit SOU. Vězeňská služba České republiky.*
Dostupné z: <https://www.vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/wp-content/uploads/sites/41/2017/05/Data-SOU-2017-18.pdf>

Příloha č. 8: Přepis rozhovoru s respondentem

Můžete mi prosím říci, jak to ve vězení probíhá?

„Tak jak bych vám to řekl. To vězení samo o sobě, to se dá přežít, to jde. Ale ti lidi okolo vás, ti ostatní spoluodsouzení, to je to největší peklo dá se říct tam ve věznici no. Na ten režim, na ty jejich pravidla, to se dá jako zvyknout. Dá se vžít do toho, ale okolo vás ti lidi, to je ten největší problém tam asi si myslím.“

Co si pod tím mám představit?

„Že tam jsou prostě někteří jakože. No někteří chtějí něčeho dosáhnout prostě a někteří nechtějí dosáhnout ničeho no. A ti, co chtějí něčeho dosáhnout, tak často doplácí na ty druhé, prostě, tam se většina těch věcí řeší kolektivně, jako ty tresty. Takže když někdo třeba bere drogy, tak pak mají většinou problémy i všichni okolo. Takže tak nějak jako no. Je to takové divné. Oni někteří tam tím žijou jo, už tím životem vězenským, jsou na to tak zvyklí, že prostě už venku to nedávaj a jdou do těch dlouhých trestů. A nezajímá je, že někdo chce jít ven dřív na podmíněčné propuštění nebo tam chodí do práce a snaží se do těch jejich problémů nezatahovat. To těžko tam. Tam je to takový, jak se říká spát na půl oka no.“

Jaký je obecně ve věznici režim?

„Tak třeba, ráno začíná tím, že jsme o půl šesté měli budiček, od 5:45 byla první početní prověrka stavu odsouzených, to nás spočítali a pak jsme třeba my pracující, co jsme byli, tak my jsme měli třeba odchod na snídani, po té početní prověrce a šli jsme pak do práce, tam kde jsme pracovali no. Jiní zůstávali ve vězení, na baráku se říká a pokračovali tak, že měli snídani dál a od 8:15 je další početní prověrka to je taková velká početní prověrka. No a pak už jsou poté prověrce jako nějaké věci jako je třeba lékař, různé aktivity prostě a dá se říct, že to je asi tak všechno prostě. Odpoledne už je nějaký ten klid, jak kdyby, že jsme se mohli věnovat třeba četbě a takovým věcím, osobní volno, a tak a pak zas těch 17:45 je zase početní prověrka a pak je ještě jedna a ta je až o půl deváté večer, a to je už poslední, pak už je večerka dá se říct, o půl desáté. Ale tohle, co vám říkám, tak je hlavně tady ve věznici, ale to se může lišit ty kriminály v těch aktivitách a početních prověrkách, to není všude stejný asi si myslím.“

Na co člověk narazí a s čím vším se může setkat? Povězte mi o tom.

„No nečekal jsem, že si třeba nebudu moct lehnout po práci, když přijdu z práce unavenej. To jsem jako nemohl jako vůbec nějak rozkousnout tohle. Jakože. Takové věci, že tam jsou prostě nastavené takové pravidla, že si nesmíte lehnout jinak jdete na díru a máte prostě kázeňský trest a už se za blbé lehnutí nedostanete na podmíněčné propuštění dom. Takové jsou tam teďka pravidla no.“

Jaký byl Váš typický den, když jste byl ve výkonu trestu odnětí svobody? Měl jste nějaký plán či rozvrh, který jste musel dodržovat? Povězte mi o tom.

„Tak já jsem si to zajel tak, že jsem si ráno vstal trošku dřív před tou početní prověrkou, udělal jsem si kávu prostě jsem si vstal, umyl jsem se, nachystal jsem se do práce, šel jsem do práce, tam jsme byli do půl 4. Skončili jsme v práci, zavezli nás do vězení zpátky, tam nás prohledali, pak byla večeře. No a dá se říct, že pak bylo volno. Já jsem hlavně četl knihy. Takže já jsem hlavně po té večeři vždycky už zabořil hlavu do knih a četl jsem. A pak jsem šel vždycky spát. Takže já jsem nic moc jiného nedělal, já jsem hlavně četl knihy a chodil do práce, to byl můj celkový denní rozvrh za ty dva roky.“

Mohu se zeptat, kam jste chodil do práce?

„Já jsem chodil na třídění takových plastových automobilových součástek. Pak jsem přešel na venkovní pracoviště, do jedné betonárny tady a z té betonárny, tam se mě moc nelíbilo, tam se kolem mě pohybovalo, jakože moc mobilních telefonů a byly tam drogy a já jsem s tím, jakože nechtěl mít nic společného v té době, tak jsem z tama odešel. A šel jsem na pracoviště, kde pracuji do teďka. Jsem skončil jako ve výkonu tak jsem tam skončil no a teď jsem tam začal na svobodě pracovat.“

Jsou ve věznicích, ještě nějaké další aktivity, které se dají navštěvovat?

„Jako jsou tam. Ono, když tam přijdete tak tam máte takové kolečko. Speciálního pedagoga a všelijaké takové instituce dá se říct a oni vám se vás zeptají, co byste chtěl

navštěvovat. Jestli třeba nějaké jako třeba angličtinu, nějaké takové kurzy, oni tam jsou. No ale tady tyhle aktivity, oni prostě to je špatné. Já jsem tam rok a půl chodil do angličtiny a nenaučil jsem se tam prostě nic, abych vám pravdu řekl. Takže ono je to prostě jenom taková aktivita, co co máte papíry proto vedení, aby se vidělo, že plníte program zacházení. I když je to třeba sice fakt jako že to je jen na oko. Prostě fakt na oko. To abych vám řekl prostě tak jak to je.“

Měl jste ještě nějakou aktivitu jinou kromě angličtiny?

„Tak já jsem měl ještě aktivity a neziskovou, co docházela do věznice. Tak to jsem tam měl takovou skupinu, a to bylo dobré. To bylo takové sezení jednou za měsíc, a to bylo dobré, to mě určitě nějak pomohlo jako tady to. Protože to byla, jakože opravdu dobrá spolupráce s tou organizací. Ale kromě tohohle dá se říct, že nic víc jsem tam neměl, žádnou aktivitu. Kromě třeba nějakého sportu, když jsem si šel zahrát s klukama fotbal nebo něco, tak to jo. Ale to je všechno asi.“

Můžete mi popsat, jak vypadá taková typická hodina angličtiny? (pozn.: V této otázce výzkumník pružně reaguje na vývoj a směr rozhovoru.)

„Haha (smích – pozn. autora). No tak třeba my to měli s člověkem, co byl jako taky odsouzený. A ten byl prostě, já nevím, jak bych Vám to řekl, nechci nikoho pomlouvat jo, ale on byl ten pán trošku jako mimo no. Takže my jsme se ho prosili, alespoň ať nás naučí nějaké slovíčka a on mám pořád opakoval nějaké větné fráze a prostě my jsme to nechápali. Jako jo, snažili jsme se to řešit s panem vychovatelem, co nás měl na starosti, ale prostě to nešlo, nic, takže to bylo úplně špatně.“

Jak probíhala ta sezení s tou neziskovou organizací, o které jste mluvil?

„Tak to bylo dobré, to nás tam bylo pár, co se nás tam přihlásilo, třeba 7-8 lidí. To bylo takové jako, naše zkušenosti s drogama. A návrhy co do budoucna a takový jako rady no a jako, pomohlo mě to, dá se říct, takže s něma vlastně spolupracuji až do teďka. Protože já jsem měl jako v minulosti velké problémy s drogama. No a teď, když se to dá se říct zlepšuje tak pokračuji dál s nima v nějaké té spolupráci.“

Věděl jste, co budete dělat po propuštění?

„Po pravdě abych vám řekl, tak ani ne. Protože já jsem měl podanou tu žádost o podmíněčné propuštění a já jsem prostě nevěděl, co mi tam pan soudce, jakože napaří dál, co se bude odehrávat, jestli dostanu podmínku, nebo jestli dostanu probační dohled, nebo nějaký jiný program. Takže já jsem vůbec nevěděl, co se bude dít, co mi pan soudce dá a jestli mě vůbec dřív pustí. To bylo všechno takové padesát na padesát, takže já jsem dopředu nic moc nevěděl a nic moc ani dopředu nevyřídil. Bylo to takové ze dne na den. Já jsem dostal právě že dva roky podmínku, dva roky dohled probačního úředníka v probační a mediační službě, a ještě jsem dostal na půl roku ten program, co dělá ta neziskovka, co už předtím chodila do věznic. Takže tam se každý týden dostavuji na testy a na takové ty věci na tu poradenskou, no na tu ambulantní poradnu. Ale jinak jsem v tom měl jasno, věděl jsem, že nebudu fetovat, to jsem měl daný. Že půjdu hnedka do práce, to jsem měl daný. A že chcu někde prostě bydlet. Tyhle tři věci plním a daří se mi to zatím všechno. Já jsem byl jako rozhodlý, že půjdu určitě do práce. A já venku dá se říct, že nikoho nemám, jsu sám, takže musím se snažit no nějak.“

Jak to bylo s tou prací? To jste měl již domluvené před výstupem?

„No to bylo takové složitější. Já jsem bydlel v jiném městě, než byla ta práce. A mně to všechno ten dohled a ten probační program dali všechno do jiného města. Takže já jsem se prostě musel přestěhovat a sehnal jsem si jiné ubytování. Takže jsem se stěhoval hned na začátek, ale tady mě ta neziskovka pomohla. Oni mě pomohli i s přechodným bytem, jsem získal od nich, takže to bylo úplně suprové. A když jsem s nima právě že spolupracoval a na počítači jsme hledali práci, tak jsem si našel práci tady. Byl jsem se tam i podívat no a přijali mě a všechno dobré, akorát, že tam byl třísměnný provoz a já na ten třísměnný provoz nejsem zvyklý, protože já jsem dva roky v tom vězení pracoval jenom ranní směnu, tak mě to tak nějak moc nepřišlo dobrý právě že. A byla ještě jedna věc, že mě chybělo doplatit ten nájem. Takže jsem sháněl nějakou brigádu tady v okolí. Ale kam jsem volal, tak tam to bylo jenom dlouhodobě a já jsem potřeboval něco krátkodobého, kvůli té práci, kam jsem měl nastoupit. A tak mě napadlo, že bych se mohl ozvat tam, kde jsem pracoval ve výkonu trestu a majitel byl se mnou tak spokojený, že mě ani nepozdravil a rovnou mi řekl, kdy nastupuji do práce. (smích – pozn. autora). Tak jsem prostě nastoupil do té práce, tam kde už to umím a jsem tam spokojený.“

Mluvili s Vámi ve věznici o možnostech nějaké pomoci? Jsou nějaké možnosti, kam se člověk může obrátit? Povězte mi o tom.

„No oni se zeptají třeba na doručovací adresu, kde budete po propuštění bydlet, ale jako že by se vás ptali na tu práci, no to prostě to je nezajímá tady tyhle věci, co bude po tom, jak vás propustí. Oni se vás prostě zbaví, jak kusu hadru. A tímto pro ně hasne. Oni prostě neřeší, jestli ten člověk vůbec má něco nebo má kam jít nebo něco takového. To je prostě nezajímá no. To je to špatné, to je ta vstupenka zpátky. Protože fakt ti, co nemají nic a nechcou prostě bojovat za tu svobodu, tak jsou tam zpátky, proto je to takový kolotoč.“

Jakou možnost (pozn. z předchozí otázky, výzkumník pružně reaguje na vývoj výzkumu) jste využil Vy?

Viz. výše

Co jste dělal po propuštění z vězení? Měl jste kam jít?

Viz výše

Chtěl jste nějakou možnost využít a nevyužil – případně proč. Povězte mi o tom.

„Jako třeba dávky nebo že musím jít na úřad práce jsem věděl sám, že musím jít, že si mám zažádat o podporu a takové ty věci. Já jsem věděl, že podporu dostanu přiznanou, protože jsem dělal ve vězení ty dva roky. Pak jsem od úřadu práce získal nějakou hmotnou nouzi, jak mě všechno vypočítali. Tak jsem si tohleto všechno sám zařídil. Ve věznici vám žádný informace neposkytnou, to oni vůbec neřeší právě. Jako někdy, jo, stávalo se tam třeba, jsem slyšel, že za někým třeba jako sociální pracovník přišel a pro někoho poslal. To se tam někdy stalo, ale nebylo to jako pevné pravidlo.“

Jak probíhala tato setkání v rámci programu?

„Tak jako tady je to dobrý, taky jsou super. Chovají se ke mně pěkně, já se taky chovám slušně. Dá se říct, že nám to klope a pomáhají mě jako stoprocentně. Jako nevím, co bych asi dělal, taky jako bez té organizace. Ne teda teď zrovna, ale v tom začátku v prvním a druhém měsíci, když mě propustili, to bylo opravdu takové těžší a fakt nevím, co bych si počal. Jako

asi nejvíc se věnujeme tématu těch závislostí no. Určitě se ještě probírali takové věci, jakože co do budoucna jako. Že musím začít řešit nějak dluhy, pak jako nějaké lepší bydlení určitě, takže tady kolem těchdlětých věcí. No a pak věci kolem rodiny, jsme se tady trochu bavili. A pak i ty normální věci, dá se říct o životě.“

V čem se jednotlivá setkání lišila? Povězte mi o tom.

„No tak na probačce jsem byl zatím jen dvakrát, že jsem tam měl schůzku. A probíhalo to podobně. Jestli je něco nového, jestli jsem třeba nezměnil práci a jestli se něco nestalo třeba, jestli není nějaká průšvih. Dá se říct, že je to podobné jak ten program té organizace, ono probíhá dá se říct stejně. Oni spolupracují, takže oni o mě všechno ví, takže když se vyskytne nějaká informace, tak oni si to dají vědět, ten program a ta probační služba. Takže to je dobré v tom, že oni spolupracují. Oni sdílí ty moje informace, já jsem k tomu dal souhlas, takže tak. Ono je to jednodušší, ona ta paní tam má o mě vždycky tu zprávu, co jí ta organizace posílá přes internet, mají o mě teda veškeré informace, co dělám a tak. A jak se snažím.“

**V čem pozorujete nedostatky v režimu věznice a povinnostech, které jste musel plnit?
Co se Vám nelíbilo a proč?**

„Checheche (smích – pozn. autora), tak jako. Nelíbilo nelíbilo. No jako byli jsme tam za trest no, to jako těžko se říká. No třeba pravá ruka neví, co dělá levá. To vedení jo se mi zdá už takový jako přežitý. Je to takový komunistický přežitek. Je to tam prostě divné no, já nevím. Oni prostě těm vězňům dělají takovou psychiku, nervy, teďka ještě když jsou, no třeba minulý rok, když začal být ten covid, tak lidem zakázali práci, teď ty roušky, zrušili návštěvy a vycházky, co lidi mohli právě, že chodit domů za rodinou, tak to všechno zrušili. Takže teďka to tam bylo všechno takové špatné.“

Co byste chtěl změnit, případně jak? Povězte mi o tom.

„Jéžis marja, No dát všem práci, když chtěou pracovat. Aby si všichni prostě šli pracovat a platili dluhy, aby měli prostě nějaké ty peníze na výstup, bo ta věznice jim nic jako povýstupu nedá. Takže já nevím jako. To určitě nějakou tu práci, aby ta věznice byla spojená s nějakou prací. Prostě aby ten dotyčný, co tam jde, aby měl práci, aby měl co dělat. Aby tam ten dotyčný prostě neležel dva tři roky na posteli a nedělal nic prostě. To je špatný tady tohle si myslím.“

Je tam strašně moc věcí, co by se měly změnit, ale to by museli chtít i ti vězni no. A to prostě taky není lehké, já si myslím, že sta procent takových 20 nebo 30 procent dejme tomu, že by se sebou chtělo něco dělat, ale těch 70 procent prostě už žijou tím životem kriminálního a s tím už nikdo prostě nepohne. Těm už nikdo nepomůže no prostě. Bohužel, to je těžko prostě no. Někdo nechce, někdo chce. Asi ten program zacházení by se mohl zlepšit, ty kroužky, no to ani nevím. Oni vás tam vezmou na nějaký dokumentární kroužek, tam vám pustí nějaký dokument nebo vám tam pustí nějaká sci-fi film a tím to hasne. Takže tak nějak, tak to tam prostě chodí no.“

V čem pozorujete nedostatky ve programu/dohledu a povinnostem, které jste musel plnit? Co se Vám nelíbilo a proč? Co byste chtěl změnit? Povězte mi o tom.

„Já jsem nad tím takhle nikdy nepřemýšlel ale jedno vám říct mohu. Já bych asi neměnil vůbec nic, protože mě tady ta služba a všechno, oni mi prostě strašně moc pomohli, takže asi tak nějak prostě.“

V čem spatřujete pozitiva v režimu věznice a povinnostech, které jste musel plnit? Najde se něco, co se Vám líbilo nebo co Vám pomohlo? Co by se podle Vás ve věznici mělo zachovat? Co myslíte, že na Vás mělo vliv, nebo co pro vás mělo nějaký smysl? Povězte mi o tom.

„No asi tak jedině, že jsem měl čas přemýšlet co a jak do budoucna, že už nechcu páchat trestnou činnost a chci být společností už taky prostě trošku prospěšný, po tych dvaceti letech, co jsem dělal neplechu. Si to chce taky sám dokázat i ostatním no. Že nejsou jenom lajdák a že dokážu něco taky vybudovat. No a jediný další pozitivní je ta práce no, bo kdyby nebyla ta práce, tak bych vůbec nevěděl, co bych tam dělal. Jako, to už bych tam asi nepřežil, to bych tam zůstal asi úplně bez ničeho. Protože dá se říct, že já rodinu nemám venku, takže bych zůstal úplně bez ničeho a nikdo mi nic nedá zadarmo, ani léky ani doktora. A když jste nemocní a nemáte žádný peníze, tak je to špatné. Takže tak asi nějak. Asi jsem po těch dvou letech pochopil, že už nemám dělat neplechu a jak mám dál žít, že už se nechci prostě vrátit.“

V čem spatřujete pozitiva v režimu programu/setkání/dohledu a povinnostem, které jste musel plnit? Je něco, co se Vám líbilo nebo co Vám pomohlo? Co by se podle

Vás v programu/setkání/dohledu mělo zachovat? Co myslíte, že na vás mělo vliv, nebo co pro vás mělo nějaký smysl?

„No asi nejvíce, když jsem přišel sem z vesnice, já jsem ani nevěděl co a jak. Jak tu jezdí třeba tramvaje, tak mě museli naučit, jak si koupit lístek, jízdenky. Tak mi taky paní taky udělala průvodkyni a ukázala mi ty nejdůležitější místa a úřady, kam mám chodit. A tady tyhle ty věci, poskytli mě i finanční pomoc. Na nákupy jízdenek, abych se měl ty první dny, jak dostávat do práce. Jako tehdele věci je spousta jo. I třeba jako materiál, jako oblečení. Protože já po těch dvou letech ve vězení, tak jsem si šel do skladu pro své oblečení, co jsem tam měl skované a vyndali mi to z těch pytlů a všechno bylo zplesnivé. Takže já jsem byl vlastně úplně bez ničeho. Takže mi poskytli i nějaké to oblečení. Takže mě fakt pomohli na ten začátek. To bylo hrozné.“

Já Vám chci moc poděkovat za všechny otázky, na které jste mi odpověděl i za Váš čas, který jste mi věnoval. Napadá mě, ale ještě jedna poslední otázka. Je ještě něco, na co sem se nezeptala, o čem jsme spolu nemluvili, ale je dobré to zmínit?

„No já jsem to měl všechno trochu na háku. Já jsem si tam plnil svoje. Nevšímal jsem si tam bandy blbců, dá se říct. Měl jsem pár vybraných lidí, nebudu říkat kamarády, protože ve vězení kamarády nemáte, tam máte jenom známé prostě a s těma známýma nebo jako s pár lidma a nic víc. Jako, taky kdybyste chtěla pečlivě poslouchala, tak se tam taky od nich můžete něco naučit, ale to já jsem nechtěl. Problém je ještě jako možná v soudnictví, protože oni nechtějí pouštět ti soudci některé ty více tresty, to je ten problém. Že někteří ti více trestí se snaží, plní toho víc než nějaký prvotrest, kterého automaticky pouští dom i když nic nedělá a v tom vidím taky tu chybu. Ať se někdo totiž snaží, jak chce, tak nedostane další šanci. A já jsem ju třeba dostal, ale taky jsem dva roky šlapal jak hodinky.“